

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

**Το φαινόμενο της μετανάστευσης ως πρόβλημα εθνικής ασφάλειας.
Η Ελληνική γεωστρατηγική αντιμετώπιση του θέματος τώρα και στο μέλλον**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Σπυρίδων Μαδούρος

Αθήνα, 2021

Τριμελής Επιτροπή

Ανδρέας Γκόφας, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Μαριλένα Κοππά, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Μαρία Ντανιέλα Μαρούδα, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Σπυρίδων Μαδούρος, 2021

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτή την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι όπως απαιτείται από τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου. Αναλαμβάνω όλες τις νόμιμες και διοικητικές συνέπειες σε περίπτωση που αποδειχθεί ότι η εργασία μου αποτελεί προϊόν λογοκλοπής ή προϊόν τρίτων, η οποία έχει ελεγχθεί για λογοκλοπή μέσω του προγράμματος TURNitin με ευθύνη του συγγραφέα και σε συνεργασία με τη ΣΕΘΑ, με αριθμό ταυτότητας 1546017209 (Submission ID)».

Δεκέμβριος 2021
Σπυρίδων Μαδούρος

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Στρατηγικές Σπουδές Ασφαλείας» του Παντείου Πανεπιστημίου για τις γνώσεις που μου μετέδωσαν στα θέματα εθνικής και διεθνούς ασφάλειας. Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής εργασίας μου κύριο Ανδρέα Γκόφα, καθώς και όλη την τριμελή επιτροπή των καθηγητών, για τη βοήθεια και συμβολή τους κατά τη διάρκεια της εκπόνησης και ολοκλήρωσης της εργασίας.

Τις πιο θερμές ευχαριστίες μου οφείλω στην οικογένεια μου, τη σύζυγο μου Ανδριάννα - Ζωή και τους δύο υιούς μου Παναγιώτη και Αλέξανδρο, για την αμέριστη κατανόηση, υπομονή και υποστήριξη κατά τη διάρκεια της φοίτησής μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα του τμήματος Διεθνών Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου.

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή	10
Κεφάλαιο Πρώτο: Μετανάστευση – Παράνομη Μετανάστευση	14
Εννοιολογικός προσδιορισμός όρων.....	14
Κατηγορίες - αιτίες μετανάστευσης.....	16
Ευρωπαϊκή Ένωση και μετανάστευση.....	18
Η εξέλιξη του φαινομένου στην Ελλάδα	21
Νομικό καθεστώς.....	24
Κεφάλαιο Δεύτερο: Συνέπειες της Μετανάστευσης.....	32
Επιπτώσεις στην κοινωνία.....	32
Επιπτώσεις στην οικονομία	34
Επιπτώσεις στη δημόσια υγεία	37
Κεφάλαιο Τρίτο: Το Φαινόμενο της Μετανάστευσης ως Πρόβλημα Εθνικής Ασφάλειας	39
Εγκληματικότητα	39
Οργανωμένο έγκλημα	40
Τρομοκρατία.....	42
Ασύμμετρη απειλή	44
Κεφάλαιο Τέταρτο: Γεωστρατηγική Αντιμετώπιση του Φαινομένου	49
Ολοκληρωμένη διαχείριση των συνόρων για αποτροπή.....	49
Πολιτική ένταξης - κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών	56
Οικοδόμηση μιας αποτελεσματικής κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής	63
Συμπεράσματα	68
Προτάσεις	72
Πηγές - Βιβλιογραφία.....	76
Παράρτημα Α: Στατιστικά Στοιχεία Μεταναστευτικών Ροών	86
Παράρτημα Β: Χώρος Συμφωνίας Σένγκεν	94
Παράρτημα Γ: Οργανόγραμμα και Καθήκοντα FRONTEX.....	96
Παράρτημα Δ: Συμφωνίες Επανεισδοχής και Διευθετήσεις Επιστροφής της Ε.Ε. με Τρίτες Χώρες	99
Παράρτημα Ε: Πηγές Χρηματοδότησης Αντιμετώπισης του Φαινομένου της Μετανάστευσης.....	101

Περίληψη

Η μετανάστευση αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο διαφοροποιείται στην πορεία των χρόνων, διαμορφώνοντας παράλληλα την άποψη και στάση του πληθυσμού απέναντι στους μετανάστες. Σε ένα ασταθές διεθνές περιβάλλον όπως έχει διαμορφωθεί σήμερα μετά και την πρόσφατη οικονομική κρίση, αλλά και την ανάδυση νέων εθνικών, θρησκευτικών και πολιτισμικών συγκρούσεων ανά τον κόσμο, το φαινόμενο της μετανάστευσης έχει λάβει διεθνικό χαρακτήρα και αναδεικνύεται σε μια εξελισσόμενη πραγματικότητα με πολλαπλές γεωστρατηγικές και γεωοικονομικές επιπτώσεις.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιαστεί το φαινόμενο της μετανάστευσης σκιαγραφώντας τις αιτίες και τους παράγοντες που οδηγούν στην ραγδαία εξέλιξη του, καθώς και τις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις του. Ακολούθως θα επιχειρηθεί η προσέγγιση του φαινομένου ως πρόβλημα εθνικής ασφάλειας και θα καταγραφεί η υφιστάμενη γεωστρατηγική αντιμετώπισή του. Απώτερος σκοπός είναι να εξαχθούν συμπεράσματα και να προταθούν ενέργειες που θα συμβάλουν στην καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση των προκλήσεων - απειλών που αναδύονται λόγω του μεταναστευτικού σε όλα τα πεδία.

Στο πρώτο κεφάλαιο, αναφέρονται ορισμοί για την καλύτερη κατανόηση των εννοιών, καθώς και οι κατηγορίες και τα αίτια της μετανάστευσης. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η εξέλιξη του φαινομένου στην Ε.Ε. και την Ελλάδα, καθώς και το νομικό καθεστώς που το πλαισιώνει.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας καταγράφονται οι επιπτώσεις του φαινομένου της μετανάστευσης στην κοινωνία, την οικονομία και τη δημόσια υγεία. Οι μεγάλες μεταναστευτικές ροές αναπόφευκτα επιφέρουν ορισμένες δυσμενείς συνέπειες στις χώρες υποδοχής, που έχουν αποδέκτη κυρίως την κοινωνία. Η επίδραση της μετανάστευσης στην οικονομία έχει διαφορετικές πτυχές, όπως η επιβάρυνση των κρατικών δαπανών, η φοροδιαφυγή και η ανάπτυξη της παραοικονομίας. Ωστόσο, στον τομέα της αγοράς εργασίας αναπτύσσονται αλληλοσυγκρουόμενες επιπτώσεις.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το φαινόμενο της μετανάστευσης ως πρόβλημα εθνικής ασφάλειας, μέσα από επιπτώσεις στην εγκληματικότητα, το οργανωμένο έγκλημα, την τρομοκρατία, αλλά και ως ασύμμετρη απειλή. Διάφορες πτυχές του οργανωμένου εγκλήματος παρουσιάζουν αύξηση λόγω των μεγάλων μεταναστευτικών ροών, ενώ τρομοκρατικές οργανώσεις χρησιμοποιούν τα κύματα μεταναστών και προσφύγων για να μετακινηθούν στις χώρες που θα θελήσουν να δραστηριοποιηθούν. Οι αυξητικές τάσεις του

ποσοστού των μεταναστών σε σχέση με το γηγενή πληθυσμό προσδίδει επικίνδυνες διαστάσεις στο φαινόμενο και το μετατρέπει σε στρατηγική ασύμμετρη απειλή με κινδύνους με μακροπρόθεσμο αντίκτυπο.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η γεωστρατηγική αντιμετώπιση του φαινομένου μέσα από τρεις κύριους πυλώνες:

α. Την ολοκληρωμένη διαχείριση των συνόρων για αποτροπή της παράνομης μετανάστευσης.

β. Την πολιτική ένταξης και κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών, σε συνδυασμό με το δημογραφικό πρόβλημα και την υπογεννητικότητα.

γ. Την οικοδόμηση μια αποτελεσματικότερης κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής.

Η εργασία συμπερασματικά καταλήγει πως η επιλεκτική και αυστηρά ελεγχόμενη μετανάστευση είναι επωφελής για την ελληνική οικονομία και κοινωνία. Η αθρόα εισροή μεταναστών γιγαντώνει τις οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες αλλά και τις δυνητικές απειλές μετατρέποντάς τη σε πρόβλημα εθνικής ασφάλειας.

Είναι προφανές ότι αν δεν υπάρχει μια μακροπρόθεσμη προσέγγιση του θέματος με ταυτόχρονη προσπάθεια να αντιμετωπισθούν οι γενεσιουργές αιτίες, ελλοχεύει ο κίνδυνος οι όποιες αποφάσεις και πρωτοβουλίες αναλαμβάνονται να φαίνονται αναχρονιστικές και αναποτελεσματικές, λόγω της αναπόφευκτης επιδείνωσης της κατάστασης.

Κλείνοντας, προτείνεται η λήψη αποφάσεων και πρωτοβουλιών για τη γεωστρατηγική αντιμετώπιση του μεταναστευτικού φαινομένου τόσο στο πλαίσιο του εθνικού σχεδιασμού, όσο και στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα προτεινόμενα μέτρα βασίζονται στους τρεις κύριους πυλώνες που αναπτύχθηκαν και συγκεκριμένα στη διαχείριση των συνόρων για αποτροπή, στην ένταξη και κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών και τέλος στη βελτίωση της κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής.

Λέξεις - κλειδιά: Μετανάστευση, πρόσφυγες, ασύμμετρη απειλή, εθνική ασφάλεια, σύνορα, αποτροπή, άσυλο, ένταξη, κοινωνική ενσωμάτωση, κοινή ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική, FRONTEX.

Abstract

Immigration is a social phenomenon, which varies over the years, while shaping the view and attitude of the population towards immigrants. In an unstable international environment as it is today after the recent economic crisis, but also the emergence of new national, religious and cultural conflicts around the world, the phenomenon of migration has taken on a transnational character and is emerging as an evolving reality with multiple geostrategic and geoeconomic implications.

The purpose of this paper is to present the phenomenon of migration outlining the causes and factors that lead to its rapid development, as well as its political, social and economic consequences. Then the approach of this phenomenon as a problem of national security will be attempted and the existing geostrategic confrontation will be recorded. The final objective is to draw conclusions and propose actions that will contribute to better address the challenges - threats posed by immigration in all fields.

The first chapter provides some definitions for a better understanding of this issue, as well as the categories and causes of migration. After that is presented the evolution of the phenomenon in the EU and Greece, as well as the framework of its legal status.

The second chapter of the paper records the effects of the migration phenomenon on society, the economy and public health. Large migratory flows inevitably have some adverse consequences in the society of host countries. The impact of migration on the economy has different aspects, such as the burden on government spending, tax evasion and the growth of the underground economy. However, in the field of the labor market, conflicting effects are developing.

The third chapter presents the phenomenon of immigration as a problem of national security, through its effects on organized crime, terrorism, but also as an asymmetric threat. Various aspects of organized crime are increased due to vast migratory flows, while terrorist organizations are using waves of migrants and refugees to move to countries where they want to operate. The increased percentage of immigrants in relation to the indigenous population adds dangerous dimensions to the phenomenon and turns it into a strategic asymmetric threat with risks with a long-term impact.

The fourth chapter analyzes the geostrategic confrontation of the phenomenon through three main pillars:

- a. Integrated border management to prevent illegal immigration.
- b. The policy for integration and social inclusion of immigrants, in combination with the demographic problem and the low birth rate.
- c. Building a more effective common European immigration policy.

The paper concludes that selective and strictly controlled immigration is beneficial for the Greek economy and society. The vast inflow of immigrants is magnifying the economic and social consequences as well as the potential threats, turning it into a problem of national security.

It is obvious that if there is no long-term approach to the issue with a simultaneous effort to address the generating causes, there is a risk that any decisions and initiatives taken will seem anachronistic and ineffective, due to the inevitable deterioration of the situation.

In conclusion, it is proposed to take decisions and initiatives for the geostrategic confrontation of the migration phenomenon both in the context of national planning and at the level of the European Union. The proposed measures are based on the three main pillars previously presented, namely the border management for the prevention, the integration and social inclusion of migrants and finally, the improvement of the common European immigration policy.

Keywords: Immigration, refugees, asymmetric threat, national security, borders, deterrence, asylum, integration, social inclusion, common European immigration policy, FRONTEX.

Εισαγωγή

Η μετανάστευση αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο διαφοροποιείται στην πορεία των χρόνων, διαμορφώνοντας παράλληλα την άποψη και στάση του πληθυσμού απέναντι στους μετανάστες. Πολυδιάστατες αιτίες έχουν ωθήσει για αιώνες ολόκληρους πληθυσμούς σε διάφορα μέρη του κόσμου, προσπαθώντας να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους και καλύτερες συνθήκες ζωής.

Ο 20ος αιώνας χαρακτηρίστηκε ως ο αιώνας της μετανάστευσης, καθώς σημειώθηκαν οι σημαντικότερες πληθυσμιακές μετακινήσεις που άλλαξαν παγκοσμίως τη σύνθεση του πληθυσμού. Σε ένα ασταθές διεθνές περιβάλλον, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί σήμερα μετά και την πρόσφατη οικονομική κρίση, αλλά και την ανάδυση νέων εθνικών, θρησκευτικών και πολιτισμικών συγκρούσεων ανά τον κόσμο, το φαινόμενο της μετανάστευσης έχει λάβει διεθνικό χαρακτήρα και αναδεικνύεται σε μια εξελισσόμενη πραγματικότητα με πολλαπλές γεωστρατηγικές και γεωοικονομικές επιπτώσεις.

Η γεωπολιτική και η γεωοικονομία είναι δύο έννοιες στενά συνδεδεμένες, ειδικά δε από τη σκοπιά της μακροπρόθεσμης πορείας ενός έθνους, αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Η σύνδεση μεταξύ τους δεν είναι συνήθως ορατή στην καθημερινότητα των άμεσων εξελίξεων. Ωστόσο, οι μακροπρόθεσμες εξελίξεις στη μια σφαίρα αποτελούν αποφασιστικό παράγοντα στην εξέλιξη των δραστηριοτήτων της άλλης.¹ Ένα κράτος που δεν εξασφαλίζει τη γεωπολιτική του θέση και ισχύ, απειλείται δυνητικά με εξωτερικές επιθέσεις που θα έχουν οδυνηρές συνέπειες στην ευημερία του. Από την άλλη πλευρά, όταν ένα κράτος δεν επιτυγχάνει διεθνή οικονομική ανταγωνιστικότητα, είναι καταδικασμένο στην παρακμή και στη γεωπολιτική υποχώρηση.²

Τα κράτη, προσπαθώντας να διαχειριστούν τις συνεχείς προκλήσεις του φαινομένου της μετανάστευσης αναπροσαρμόζουν διαρκώς τις εθνικές τους πολιτικές. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) σταδιακά μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου βρέθηκε αντιμέτωπη με το κρίσιμο ερώτημα επιτυχούς διαχείρισης της μεταναστευτικής πρόκλησης. Με το πέρασμα στον 21^ο αιώνα, στο πλαίσιο του μετασχηματισμού στην Ευρώπη των κοινών συνόρων και σε συνδυασμό με τη ραγδαία επιδείνωση του γεωστρατηγικού περιβάλλοντος στην περιο-

¹ Χαράλαμπος, Παπασωτηρίου, «Ελλάδα, Νοτιοανατολική Ευρώπη και νέο Διεθνές Σύστημα: οι Προκλήσεις του 21ου αιώνα», (Αθήνα: Παπαζήση, 1999), σελ 20.

² Χαράλαμπος, Παπασωτηρίου, «Ελλάδα, Νοτιοανατολική Ευρώπη και νέο Διεθνές Σύστημα: οι Προκλήσεις του 21ου αιώνα», (Αθήνα: Παπαζήση, 1999), σελ 33-34.

χή της νοτιοανατολικής μεσογείου και την αποσταθεροποίηση σε πολλές περιοχές του κόσμου,³ η Ε.Ε. κλήθηκε να αντιμετωπίσει μια μεγάλη πρόκληση, καθώς αθρόες ροές παράτυπων μεταναστών και προσφύγων έθεσαν το σύστημα σε κρίση.⁴

Η έλλειψη κεντρικού συντονισμού και οι διαφορετικές πολιτικές αντιμετώπισης του προβλήματος στους κόλπους της Ένωσης, κάτι που εξηγείται από τις βασικές αρχές της θεωρίας του ρεαλισμού,^{5 6} εμπνέουν ανησυχία και έντονο προβληματισμό. Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί πως τα τελευταία χρόνια η Ε.Ε. αντιπροσωπεύει το μοναδικό συλλογικό δρώντα στη διεθνή πολιτική σκηνή που επιχειρεί να αναπτύξει μια ενιαία πολιτική ασύλου και μετανάστευσης.⁷

Η κοινή ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική θα πρέπει να διαπνέεται από αλληλεγγύη, αμοιβαία εμπιστοσύνη και επιμερισμό των βαρών και των ευθυνών μεταξύ των κρατών - μελών της Ε.Ε. Οι χώρες κατά μήκος των συνόρων της μεσογείου (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Μάλτα), αναλαμβάνουν ένα δυσανάλογο επίπεδο ευθύνης στην επιτήρηση των κοινών εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε., την ίδια στιγμή που άλλες χώρες δείχνουν απρόθυμες να αναλάβουν τις δικές τους ευθύνες.

Στο πλαίσιο αυτό η Ελλάδα δέχεται μεγάλες προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές που την επιλέγουν είτε για προσωρινή, είτε για μόνιμη εγκατάσταση. Το τραγικότερο ίσως στοιχείο είναι ότι η Ελλάδα καθίσταται τελικά αναγκαστική επιλογή των παράτυπων με-

³ Ένοπλες συρράξεις σε Ιράκ, Αφγανιστάν και στην περιοχή των Βαλκανίων, η δράση του Ισλαμικού Κράτους, Συριακός εμφύλιος, πόλεμος στη Λιβύη, κ.α., Κων/νος Κολιόπουλος, Παραδόσεις ΣΕΘΑ 2020-2021.

⁴ ‘Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union’s Foreign And Security Policy’, 2016.

⁵ Ως μια γενική θεώρηση του Κλασικού Ρεαλισμού, μπορούμε να αναφέρουμε ότι, οι ρεαλιστές λειτουργούν με βάση την παραδοχή πως η διεθνής πολιτική εξελίσσεται σε περιβάλλον διεθνούς αναρχίας, δηλαδή σε ένα σύστημα όπου δεν υπάρχει κάποια υπέρτατη αρχή, κάποια παγκόσμια κυβέρνηση. Το κράτος αποτελεί το κύριο παίκτη στη διεθνή πολιτική σκηνή και συνεπώς, οι διεθνείς σχέσεις αφορούν πρώτα και κύρια τις σχέσεις ανάμεσα στα κράτη. Ο βασικός σκοπός της εξωτερικής πολιτικής είναι να προωθεί και να υπερασπίζεται τα εθνικά συμφέροντα στη διεθνή αρένα, αναλυτικά στοιχεία για τις αρχές του ρεαλισμού, βλ. Α. Γκόφας – Ν. Τζιφάκης, Θεωρητικές Προβολές στη Διεθνή Πολιτική, η Σινο-αμερικανική Πρόκληση, (Αθήνα: Πεδίο, 2017), σελ 54-56.

⁶ Αθανάσιος Πλατιάς, Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, (Αθήνα: Εκδόσεις Εστία, 2009), σελ 18-19.

⁷ European Agenda on Migration, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration_en. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

ταναστών όταν αντιληφθούν ότι είναι αδύνατο ή πρακτικά πολύ δύσκολο να μεταβούν υπό καθεστώς παρανομίας σε κάποια άλλη χώρα της Ε.Ε.

Η μετακίνηση εκατομμυρίων ανθρώπων δημιουργεί πρωτίστως σημαντικά δημογραφικά, πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά ζητήματα, προβάλλεται όμως όλο και περισσότερο και από τη διάσταση της εθνικής ασφάλειας. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του υπουργού Εθνικής Άμυνας Νίκου Παναγιωτόπουλου, στο πλαίσιο συνέντευξής του για το μεταναστευτικό,⁸ «Εξετάζουμε τις προσφυγικές και μεταναστευτικές εισροές και υπό το πρίσμα των δυνητικών απειλών για την ασφάλεια της χώρας», ενώ στη συνέχεια δήλωσε, «πρέπει να δούμε σοβαρά και το ζήτημα της δυνητικής απειλής για την ασφάλεια της χώρας, που μπαίνει για πρώτη φορά στο τραπέζι».⁹

Η χώρα μας αντιμετωπίζει μια εισροή προσφύγων και μεταναστών, δυσανάλογη με τις δυνατότητες και τους διαθέσιμους πόρους της. Συναφώς, το πρόβλημα εκφεύγει των στενών εθνικών ορίων και η γεωστρατηγική αντιμετώπισή του θα πρέπει να αναζητηθεί τόσο μέσα από εθνικές δραστηριότητες, όσο και σε ένα κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο. Απαιτείται μια ολιστική προσέγγιση υπό το πρίσμα της διαχείρισης των συνόρων, του Διεθνούς Δικαίου και της ομαλής ένταξης και μακροπρόθεσμα κοινωνικής ενσωμάτωσης μεταναστών και προσφύγων, σε συνδυασμό με άλλα δύο εξίσου μεγάλα και πολυδιάστατα προβλήματα, αυτό της υπογεννητικότητας και της υφιστάμενης οικονομικής κρίσης.

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να παρουσιαστεί το φαινόμενο της μετανάστευσης σκιαγραφώντας τις αιτίες και τους παράγοντες που οδηγούν στην ραγδαία εξέλιξη του, καθώς και τις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις του. Ακολούθως θα επιχειρηθεί η προσέγγιση του φαινομένου ως πρόβλημα εθνικής ασφάλειας και θα καταγραφεί η υφιστάμενη γεωστρατηγική αντιμετώπισή του. Απώτερος σκοπός είναι να εξαχθούν συμπεράσματα και να προταθούν ενέργειες που θα συμβάλουν στην καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση των προκλήσεων - απειλών που αναδύονται λόγω του μεταναστευτικού σε όλα τα πεδία.

⁸ Προσφυγικό: Στρατιωτική εμπλοκή αποφάσισε η κυβέρνηση - ΤΑ ΝΕΑ, <https://www.tanea.gr/2019/09/23/greece/prosfygiko-stratiotiki-emploki-apofasise-i-kyvernisi/> (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

⁹ 'Παναγιωτόπουλος: Δυνητική απειλή για την ασφάλεια της χώρας το μεταναστευτικό - ΤΑ ΝΕΑ, <https://www.tanea.gr/2019/09/24/politics/panagiotopoulos-dynitiki-apeili-gia-tin-asfaleia-tis-xoras-to-metanasteytiko/> (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, έχουν τεθεί οι παρακάτω προϋποθέσεις ή παραδοχές:

α. Η Ελλάδα θα συνεχίσει να αποτελεί χώρα υποδοχής (είτε για διέλευση, είτε ως τελικό προορισμό), προσφύγων, μεταναστών και παράνομων μεταναστών.

β. Η υφιστάμενη οικονομική κρίση θα συνεχίσει να έχει αρνητική επίδραση στο ήδη σοβαρό δημογραφικό πρόβλημα των γηγενών Ελλήνων, ενώ δεν αναμένεται δραστική ανάκαμψη της οικονομίας της χώρας μας πριν το 2025.

γ. Οι γεωπολιτικές εξελίξεις που παρατηρούνται στην Ευρώπη, αλλά και παγκοσμίως, σε συνδυασμό με την πανδημία του COVID-19, δεν θα διαφοροποιήσουν ριζικά, βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα, τη μετανάστευση πληθυσμών.

δ. Θα διατηρηθούν αμετάβλητες οι πρόνοιες του Διεθνούς Δικαίου υπέρ της προστασίας θυμάτων συρράξεων.

ε. Η Ελλάδα θα παραμείνει μέλος των διεθνών οργανισμών που ανήκει σήμερα.

στ. Θα διατηρηθεί η βούληση της Ε.Ε. και της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας, για την εφαρμογή μιας ενιαίας πολιτικής για τη μετανάστευση και το άσυλο.

Κεφάλαιο Πρώτο: Μετανάστευση – Παράνομη Μετανάστευση

Εννοιολογικός προσδιορισμός όρων

Πριν την ανάλυση του φαινομένου της μετανάστευσης, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν κάποιοι ορισμοί που θα βοηθήσουν στην καλύτερη κατανόηση των εννοιών.

Μετανάστευση¹⁰ ορίζεται ως η μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου, μιας ομάδας ή ενός κοινωνικού συνόλου. Η μετανάστευση ως φαινόμενο σχετίζεται άμεσα με τη μετακίνηση μεμονωμένων ατόμων ή/και μεγάλων ομάδων πληθυσμού τόσο στο εσωτερικό όσο και μεταξύ κρατών λόγω κοινωνικών μεταβολών, οικονομικών και πολιτικών κρίσεων, επαναστάσεων και πολέμων, της ασύμμετρης κατανομής του παγκόσμιου πλούτου μεταξύ αναπτυσσόμενων και αναπτυγμένων χωρών, της παγκόσμιας απορρύθμισης της αγοράς εργασίας και των ανθρωπογενών καταστροφών.¹¹

Ο όρος «λαθρομετανάστευση»¹² χρησιμοποιείται αδόκιμα προκειμένου να περιγράψει πρόσωπα που διαμένουν ή εισήλθαν στον ελληνικό χώρο χωρίς τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα. Θεωρείται αδόκιμος τόσο από νομική όσο και πολιτική άποψη, καθώς είναι αρνητικά φορτισμένος και συνδέει άρρηκτα την ιδιότητα του μετανάστη με ποινικά κολάσιμη πράξη.¹³ Πιο ορθός θεωρείται ο όρος ο παράτυπος μετανάστης, καθώς συνδέει την ιδιότητα με την έλλειψη νομίμων διατυπώσεων και όχι με ποινικά κολάσιμη πράξη.

Αλλοδαπός νοείται εκείνος που δεν έχει την ιθαγένεια του κράτους στο οποίο κατοικεί ή που δεν έχει την ιθαγένεια κανενός κράτους (ανιθαγενής). Πολίτης τρίτης χώρας α-

¹⁰ Έντα Γκέμη και Άννα Τριανταφυλλίδου, Αλφαβητάρι της Μετανάστευσης, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2015/06/Alvafitari.pdf>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹¹ Πυρκαγιές, κλιματική αλλαγή και περιβαλλοντική υποβάθμιση μεγάλων περιοχών του πλανήτη κ.α.

¹² Έντα Γκέμη και Άννα Τριανταφυλλίδου, Αλφαβητάρι της Μετανάστευσης, σελ 13, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2015/06/Alvafitari.pdf>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹³ Κάποιες πρώτες αναφορές του όρου «λαθρομετανάστευση» βρίσκουμε στον ελληνικό τύπο τη δεκαετία του 1920, με αναφορά στους Έλληνες που μετανάστευαν στην Αμερική, ενώ στην ελληνική καθομιλουμένη εισήλθε πιο δυναμικά τη δεκαετία του 1990. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο όρος δεν υπάρχει στην ελληνική νομοθεσία, η οποία κάνει λόγο για παράνομη είσοδο και παραμονή στη χώρα.

ποκαλείται ο πολίτης κράτους που δεν έχει υπηκοότητα κάποιου κράτους-μέλους της Ε.Ε.¹⁴

Πρόσφυγες είναι όσοι έχουν λάβει πολιτικό άσυλο και τους χορηγείται άδεια αορίστου παραμονής στη χώρα με πλήρη εργασιακά δικαιώματα.¹⁵ Προκειμένου να χαρακτηριστεί κάποιος ως πρόσφυγας απαιτείται η υποβολή αίτησης χορήγησης ασύλου όπου ζητά διεθνή προστασία¹⁶ από ένα άλλο κράτος.

Ο όρος μετανάστης αναφέρεται στα άτομα και τα μέλη της οικογένειας που μετακινούνται σε μια άλλη χώρα ή περιοχή για να αναζητήσουν καλύτερες υλικές και κοινωνικές συνθήκες, καθώς και για να βελτιώσουν το προσδόκιμο των ιδίων και των μελών των οικογενειών τους.¹⁷ Σύμφωνα με την Ε.Ε.,¹⁸ ως εισερχόμενος μετανάστης χαρακτηρίζεται ένα πρόσωπο, το οποίο επιλέγει ως συνήθη τόπο διαμονής και εγκαθίσταται στην επικράτεια ενός κ-μ για μια περίοδο, η οποία είναι ή αναμένεται να είναι, δώδεκα μήνες τουλάχιστον, ενώ προηγουμένως ο συνήθης τόπος διαμονής του ήταν σε άλλο κ-μ ή σε τρίτη χώρα. Εάν ωθείται αποκλειστικά από οικονομικά κίνητρα, είναι οικονομικός μετανάστης.

Μετανάστης «δεύτερης γενιάς» θεωρείται το άτομο που έχει τουλάχιστον έναν γονιό υπήκοο τρίτης χώρας που είτε γεννήθηκε στην Ελλάδα, είτε έχει μεταναστεύσει σε αυτή

¹⁴ Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Ιούλιος 2019, σελ 8-9, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/politiki-entaxis-se-ethniko-epipedo/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁵ Οι πρόσφυγες είναι άτομα τα οποία διαφεύγουν από ένοπλες συρράξεις ή διώξεις (λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων) και προστατεύονται από τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967, βλ. Έντα Γκέμη και Άννα Τριανταφυλλίδου, Αλφαβητάρι της Μετανάστευσης, σελ 14-15, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.eliamer.gr/wp-content/uploads/2015/06/Alvafitari.pdf>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁶ Αιτείται διεθνή προστασία γιατί κινδυνεύει να υποστεί σοβαρή βλάβη στη χώρα καταγωγής ή προηγούμενης διαμονής του, ιδίως γιατί κινδυνεύει με θανατική ποινή ή εκτέλεση, με βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή κινδυνεύει η ζωή ή η ακεραιότητά του λόγω διεθνούς ή εμφύλιας σύρραξης, Μαρία Ντανιέλα Μαρούδα, «Διεθνές Δίκαιο και Ασφάλεια, θεματική ενότητα: Δίκαιο προσφυγής στη χρήση βίας/συλλογική ασφάλεια/δίκαιο ενόπλων συρράξεων (ΔΔΕΣ/ΔΑΔ) και καθεστώς στρατιωτικής κατοχής», Παραδόσεις ΣΕΘΑ, Νοε - Δεκ /2020.

¹⁷ ΔΟΜ, Γλωσσάριο για τη Μετανάστευση, Διεθνής Μεταναστευτική Νομοθεσία, τ.20, σελ 49, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_20.pdf. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁸ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 862/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, 11 Ιουλ 2007.

σε μικρή ηλικία, διαμένει νόμιμα στη χώρα χωρίς ελληνική ιθαγένεια και έχει ενταχθεί στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.¹⁹

Ασυνόδευτα ανήλικα είναι τα άτομα κάτω των 18 ετών που φθάνουν στην Ελλάδα χωρίς να συνοδεύονται από πρόσωπο που ασκεί τη γονική μέριμνά τους ή τα ανήλικα που εγκαταλείπονται ασυνόδευτα μετά την είσοδο στη χώρα.

Μεταναστευτική πολιτική ορίζεται ως το σύνολο των μέτρων και των υιοθετημένων πολιτικών, το οποίο αφενός ρυθμίζει και ελέγχει την είσοδο, τη διαμονή και την απασχόληση των μεταναστών και των δικαιούχων διεθνούς προστασίας και αφετέρου, αντιμετωπίζει και απευθύνεται στους ήδη εγκατεστημένους μεταναστευτικούς πληθυσμούς στο έδαφος της χώρας υποδοχής.²⁰

Κατηγορίες - αιτίες μετανάστευσης

Η μετανάστευση μπορεί να κατηγοριοποιηθεί ανάλογα με το κριτήριο διάκρισης που χρησιμοποιούμε κάθε φορά. Οι σημαντικότερες διακρίσεις είναι:²¹

α. Η μετανάστευση διακρίνεται σε διεθνή και εσωτερική, όταν κριτήριο είναι το κράτος ως γεωγραφική περιοχή παρατήρησης. Διεθνής μετανάστευση είναι η κίνηση από ένα κράτος προς ένα άλλο, ενώ εσωτερική είναι η κίνηση από έναν οικισμό σε έναν άλλο μέσα στα όρια του ίδιου κράτους. Το ρεύμα των εκροών στην περίπτωση της διεθνούς μετανάστευσης ονομάζεται αποδημία, ενώ στην εσωτερική μετανάστευση εκδημία. Το ρεύμα εισροών ονομάζεται στην περίπτωση της διεθνούς μετανάστευσης μετοικία και εισδημία όταν πρόκειται για εσωτερική μετανάστευση.

β. Η μετανάστευση διακρίνεται σε μόνιμη ή προσωρινή όταν το κριτήριο είναι η προβλεπόμενη διάρκεια παραμονής. Ιδιαίτερη μορφή προσωρινής μετανάστευσης είναι η παρεπιδημία, η προσωρινή δηλαδή παραμονή σε έναν τόπο για βιοτικούς ή επαγγελματικούς λόγους.

¹⁹ Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Ιούλιος 2019, σελ 9, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/politiki-entaxis-se-ethniko-epipedo/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

²⁰ Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Ιούλιος 2019, σελ 10.

²¹ Αδάμ Παραδεισιάνος, ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

γ. Η μετανάστευση διακρίνεται σε καινοτόμο, όταν μεταβάλλεται ο τρόπος ζωής του μετανάστη (π.χ. αγρότης που γίνεται βιομηχανικός εργάτης) και συντηρητική, όταν αυτός δεν μεταβάλλεται (π.χ. μετανάστευση νομάδων).

δ. Με κριτήριο τον βαθμό εξάρτησης από τη φύση ως παράγοντα προσδιοριστικό της απόφασης φυγής, η μετανάστευση διακρίνεται σε αρχαϊκή, λόγω εξάντλησης (εποχιακής ή μόνιμης) των φυσικών πόρων και σύγχρονη, αυτή που προκαλείται από οικονομικούς λόγους.

ε. Βάσει του μεγέθους του μετακινούμενου πληθυσμού, η μετανάστευση διακρίνεται σε ανεξάρτητη (ατομική ή ομαδική) όταν είναι αποτέλεσμα απόφασης μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων και σε μαζική όταν πρόκειται για μορφή μετακίνησης κατά μάζες (π.χ. ανταλλαγή πληθυσμών, μετακινήσεις φυλών, κλπ).

στ. Η εκούσια, η αναγκαστική και η βίαιη μετανάστευση αποτελούν τρεις επιμέρους μορφές της όταν το κριτήριο είναι η πρόθεση. Εκούσια είναι η μετανάστευση που είναι προϊόν ελεύθερης απόφασης του μετακινούμενου ατόμου ή συνόλου, ενώ αναγκαστική όταν προκαλείται από την ηθελημένη δημιουργία δυσμενών συνθηκών διαβίωσης σε βάρος ορισμένων κατηγοριών ατόμων ή μερίδας πληθυσμού. Βίαιη μετανάστευση είναι μία μορφή μετακίνησης που επιβάλλεται συνήθως από τις δημόσιες αρχές ενός κράτους και δεν αφήνει περιθώρια επιλογής στους μετακινούμενους (π.χ. μετατοπίσεις πληθυσμών, αναγκαστικοί εποικισμοί, απελάσεις κλπ). Στις περισσότερες περιπτώσεις τα άτομα αυτής της κατηγορίας χαρακτηρίζονται ως πρόσφυγες, εκτοπισμένα πρόσωπα, κλπ.

Οι ανωτέρω διακρίσεις δεν συνιστούν αμοιβαία αποκλειόμενες κατηγορίες. Αντίθετα, μία μεταναστευτική κίνηση μπορεί να χαρακτηριστεί κατά διάφορους ταυτόχρονα τρόπους, καθώς καθένα από τα κριτήρια διάκρισης αποτελεί και διαφορετικό πρίσμα εξέτασης του φαινομένου.

Τα αίτια και οι παράγοντες που μπορούν να επιδράσουν στη μεταναστευτική κίνηση ποικίλουν ως ακολούθως:²²

α. Πολιτικά αίτια: Οι ανώμαλες πολιτικές καταστάσεις - δικτατορίες, πραξικοπήματα, εσωτερικές συγκρούσεις, διώξεις σε ορισμένες χώρες,²³ έχουν ως συνέπεια μέρος

²² Αδάμ Παραδεισιάνος, ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

του πληθυσμού να επιλέξει το δρόμο της μετανάστευσης, προκειμένου να αποφύγει το θάνατο ή την εξαθλίωση.

β. Οικονομικά αίτια: Η φτώχεια, η πείνα, η αθλιότητα και οι κακουχίες που αυξάνονται με τη διεύρυνση του σχετικού χάσματος ανάμεσα στις πόλεις και την ύπαιθρο, η ανεργία, η υποαπασχόληση και οι χαμηλοί δείκτες οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, αποτελούν βασικές αιτίες μετανάστευσης από τις χώρες του Τρίτου Κόσμου.

γ. Κοινωνικά αίτια: Η δημιουργία αξιώσεων και καταναλωτικών επιθυμιών που δεν είναι δυνατόν να ικανοποιηθούν με τους υφιστάμενους πολύ χαμηλούς μισθούς στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, καθώς και η επιθυμία κοινωνικής ανόδου, συντελούν στην αναζήτηση εργασίας σε ξένες χώρες ελπίζοντας σε ένα καλύτερο μέλλον.

δ. Δημογραφικά αίτια: Η δημογραφική εξέλιξη ορισμένων αναπτυσσόμενων χωρών,²⁴ δεν έχει καμία σχέση με την κοινωνικο-οικονομική τους ανάπτυξη, ακόμα και όταν η τελευταία πραγματοποιείται με ταχείς ρυθμούς. Οι έντονες δημογραφικές πιέσεις σε συνδυασμό με τα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά αίτια, οδηγούν στη λύση της φυγής.

ε. Ψυχολογικοί παράγοντες: Πολλές φορές άνθρωποι επιλέγουν τη μετανάστευση από τυχοδιωκτισμό ή μιμητικά, ακολουθώντας φίλους ή συγγενείς που προηγήθηκαν ή απλά την κρατούσα τάση μιας συγκεκριμένης περιόδου. Θα πρέπει να τονιστεί ότι σημαντική επίδραση ασκούν οι προσδοκίες από τον τόπο προορισμού, οι οποίες πολλές φορές είναι υπερμεγέθεις λόγω εσφαλμένης πληροφόρησης.

Ευρωπαϊκή Ένωση και μετανάστευση

Το χρονικό διάστημα μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο εμφανίστηκε έντονα το πρόβλημα των προσφυγικών ροών δημιουργώντας την ανάγκη για τη σύνταξη ενός νέου διεθνούς νομικού κείμενου που να καθορίζει το νομικό καθεστώς των προσφύγων. Η Σύμβαση σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων λόγω του πολέμου υιοθετήθηκε τελικά στο πλαίσιο του ΟΗΕ, την 28η Ιουλίου 1951 και έμεινε γνωστή ως Σύμβαση ης Γενεύης,²⁵ ενώ

²³ Όπως για παράδειγμα ο εμφύλιος πόλεμος στο Λίβανο, ο πόλεμος Ιράν-Ιράκ, η κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, οι πολεμικές συρράξεις στην πρώην Γιουγκοσλαβία, στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και πρόσφατα ο πόλεμος στη Συρία και τη Λιβύη.

²⁴ Η μείωση της θνησιμότητας σε συνδυασμό με την υψηλή γονιμότητα καταλήγει σε αύξηση του πληθυσμού και ιδιαίτερα των νέων.

²⁵ Σύμβαση της 28/04/1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων :Υπογράφηκε στη Γενεύη στις 28 Ιουλίου 1951. Έναρξη Ισχύος στις 22 Απριλίου 1954 με το άρθρο 43, Κείμενο: Ηνωμένα Έθνη, Συλλογή Συμβάσεων

με το Πρωτόκολλο του 1967²⁶ αφαιρέθηκαν γεωγραφικοί και χρονικοί περιορισμοί για το καθεστώς του πρόσφυγα.

Απότοκο αυτών των προσφυγικών ροών θεωρούνται τα μεγάλα μεταναστευτικά κύματα τα οποία δημιουργήθηκαν στα βορειοδυτικά κράτη της Ευρώπης με αποτέλεσμα να τα μεταλλάξουν από χώρες αποστολής μεταναστών σε χώρες υποδοχής. Η μετατροπή αυτή συνδέεται άμεσα με την αγορά εργασίας, την έλλειψη εργατικού δυναμικού, αλλά και με την αποικιοκρατική πολιτική του παρελθόντος τους. Χώρες όπως οι Μ. Βρετανία, Ολλανδία, Γαλλία, Πορτογαλία και Ισπανία επέτρεψαν την εγκατάσταση μεταναστών στο έδαφός τους, με την ιδιότητα πολιτών πρώην αποικιών, η οποία τους εξασφάλιζε ειδικά προνόμια. Οι αποικιακοί αυτοί δεσμοί λειτούργησαν θετικά ως προς την ενσωμάτωση αυτών των μεταναστών, καθώς ήταν εξοικειωμένοι με τη γλώσσα, τον πολιτισμό, τους θεσμούς και το πολιτικό σύστημα της μητροπολιτικής χώρας. Άλλοτε υπό κρατική εποπτεία και άλλοτε μέσω του ιδιωτικού τομέα, προσέλκυσαν μετανάστες από χώρες της νότιας Ευρώπης, αλλά και της βόρειας Αφρικής και της Ασίας.²⁷ Στις Ευρωπαϊκές αυτές χώρες το μεταναστευτικό πρότυπο ξεκινά με την μορφή της οικονομικής μετανάστευσης και στη συνέχεια διογκώνεται σταδιακά με την εγκατάσταση όλο και περισσότερων μεταναστών με τις οικογένειές τους.²⁸

Στα μέσα της δεκαετίας του '70 οι πολιτικές προσέλκυσης ξένου εργατικού δυναμικού τερματίστηκαν ως αντίβαρο της οικονομικής επιβράδυνσης που προκάλεσαν οι πετρελαϊκές κρίσεις εκείνης της περιόδου.²⁹ Τα οικονομικά αλλά και κοινωνικά προβλήματα με

No. 2545, τόμος 189, σελ 137 διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4ba87af22>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

²⁶ Πρωτόκολλο της 31/01/1967 για τη Νομική Κατάσταση των Προσφύγων: Έναρξη Ισχύος 4 Οκτωβρίου 1967, σύμφωνα με το άρθρο 8. Κείμενο: Ηνωμένα Έθνη, Συλλογή Συμβάσεων, Νο 8791, τόμος 606, σελ 267, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4ba87af22>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

²⁷ Tilly, Charles. Migration in modern European history. Working paper, Michigan: CRSO, 1976.

²⁸ Αυτό συνέβη με πολλούς μετανάστες από Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Γιουγκοσλαβία, Τουρκία, Μαρόκο και Τυνησία, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν σε χώρες όπως η Γερμανία, Γαλλία, Βρετανία, Ελβετία, Βέλγιο, Ολλανδία, Σουηδία, Αυστρία και Λουξεμβούργο, βλ. Tilly, Charles. Migration in modern European history. Working paper, Michigan: CRSO, 1976.

²⁹ Άννα Τριανταφυλλίδου, «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου Αιώνα», (Αθήνα: Κριτική ΑΕ, 2010), σελ 16.

τα οποία έρχονται αντιμέτωπες οι χώρες την επόμενη δεκαετία επιφέρουν μία ένταση των περιοριστικών πολιτικών εισόδου. Η περιθωριοποίηση και ο κοινωνικός αποκλεισμός μερίδας μεταναστών δεύτερης και τρίτης γενιάς, καθώς και η επιρροή της θρησκείας δημιουργεί κοινωνική δυσaráσκεια και όξυνση των ξενοφοβικών τάσεων. Ωστόσο, η κατάργηση των κομμουνιστικών καθεστώτων της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης στα τέλη της δεκαετίας του 1980, έδρασε ως καταλύτης στην εκ νέου αύξηση των μεταναστευτικών ρευμάτων στις χώρες της ΕΚ. Η εξαθλίωση των κατοίκων των χωρών αυτών, τους ανάγκασε να αναζητήσουν καλύτερη τύχη σε περισσότερο αναπτυγμένα κράτη, καθιστώντας τους όμως ταυτόχρονα ικανούς για διάφορες πράξεις βίας προκειμένου να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους.

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες στην ευρύτερη περιοχή της νότιας Ευρώπης αλλά και σε μικρές χώρες της βόρειας περιφέρειας της Ε.Ε., παρατηρείται αντιστροφή των μεταναστευτικών ροών και μετατροπή των χωρών αυτών από χώρες προέλευσης, σε χώρες υποδοχής μεταναστών. Αυτό οφείλεται στη σταδιακή βελτίωση των οικονομιών και των συνθηκών διαβίωσης σε αυτές τις χώρες, αλλά και ως παρενέργεια των περιοριστικών μέτρων που έλαβαν οι βορειοδυτικές χώρες. Ταυτόχρονα, η πολιτική αστάθεια σε Ασία, Μέση Ανατολή και βόρεια Αφρική, συνετέλεσε στην εκτόξευση των μεταναστευτικών ροών με αποτέλεσμα τη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού παράνομων μεταναστών και ειδικότερα στις χώρες της νότιας - νοτιοανατολικής Ευρώπης των οποίων τα θαλάσσια σύνορα είναι δύσκολο να επιτηρηθούν και να ελεγχθούν.³⁰

Τα αντανakλαστικά των ευρωπαϊκών κρατών δεν ενεργοποιήθηκαν άμεσα προκειμένου να δημιουργηθεί μια ολοκληρωμένη πολιτική μετανάστευσης με μακροπρόθεσμη προσέγγιση στα θέματα εισδοχής και ενσωμάτωσης των μεταναστών. Συνειδητοποιώντας το μέγεθος του προβλήματος οι κυβερνήσεις των Ευρωπαϊκών χωρών προχώρησαν από το 1986 και μετά σε προγράμματα νομιμοποίησης μεταναστών, ως μία προσπάθεια επίλυσης των πολιτικών ανωμαλιών σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα.

Αδιαμφισβήτητη είναι φυσικά και η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην αύξηση της μετανάστευσης στους κόλπους της Ευρώπης. Η κατάργηση πλείστων διακρατικών συναλλαγματικών κωλυμάτων επέτρεψαν την άνθηση του ελεύθερου εμπορίου και συνέβα-

³⁰ Άννα Τριανταφυλλίδου, «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου Αιώνα», (Αθήνα: Κριτική ΑΕ, 2010), σελ 20.

λαν στην μετακίνηση εργαζομένων μεταξύ των κρατών.³¹ Σε συνδυασμό με την κατάργηση των εσωτερικών συνόρων μεταξύ των κ-μ της Ε.Ε.³² αλλά και τη σταδιακή διεύρυνση των χωρών-μελών της Ένωσης σε 28, αποτέλεσαν επιπλέον λόγους στην άνθηση της μετανάστευσης.

Ένα μικρότερο ποσοτικά κομμάτι της μετανάστευσης, το οποίο εμφανίζεται εντονότερα την τελευταία εικοσαετία, είναι η προσωρινή και μόνιμη μετανάστευση επαγγελματιών υψηλής εξειδίκευσης όπως επιχειρηματιών, στελεχών πολυεθνικών επιχειρήσεων, καθηγητών, επιστημόνων, ερευνητών, μηχανικών, καλλιτεχνών, κ.τ.λ. Οι σχετικοί με την μετανάστευση νόμοι των περισσότερων κρατών επιφυλάσσουν ειδική μεταχείριση στους μετανάστες αυτής της κατηγορίας, αλλά ακόμα και όταν δεν προβλέπεται από τον νόμο, απολαμβάνουν ειδικά προνόμια. Συνήθως δεν εντάσσονται στη γενικότερη συζήτηση περί μετανάστευσης, ενώ η προσέλκυση και διατήρησή τους θεωρείται μεγάλη πρόκληση για τις αναπτυγμένες οικονομίες, προκειμένου να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητά τους.

Η εξέλιξη του φαινομένου στην Ελλάδα

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα η Ευρώπη γνώρισε τη μετανάστευση είτε μέσω μετακίνησης κατοίκων μεταξύ των χωρών της, είτε δεχόμενη μετανάστες από άλλες χώρες. Οι χώρες που ήταν παραδοσιακά χώρες αποστολής μεταναστών στην πορεία των χρόνων μετατράπηκαν σε χώρες υποδοχής. Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί και η Ελλάδα που ξεκίνησε το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα να στέλνει μετανάστες σε υπερπόντιες χώρες και κατά τη μεταπολεμική περίοδο στις χώρες της δυτικής Ευρώπης και κατέληξε σε χώρα υποδοχής μεταναστών³³ με μεγάλες διαστάσεις του φαινομένου τα τελευταία χρόνια.

Η αρχή έγινε την δεκαετία του 1970 όπου μετανάστες από την Αίγυπτο ή το Πακιστάν εμφανίστηκαν στην ελληνική αγορά εργασίας. Το φαινόμενο λαμβάνει μεγάλη έκρη-

³¹ Κυκλική μετανάστευση ή μετανάστευση τύπου «βαλίτσας» για εμπορικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες, βλ. Άννα Τριανταφυλλίδου, «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου Αιώνα», (Αθήνα: Κριτική ΑΕ, 2010), σελ 23-24.

³² Ως απόρροια της συνθήκης Σένγκεν του 1995 με την οποία καταργήθηκαν οι διασυνοριακοί έλεγχοι μεταξύ Βελγίου, Γερμανίας, Ισπανίας, Γαλλίας, Λουξεμβούργου, Κάτω Χωρών και Πορτογαλίας, βλ. αναλυτικά στοιχεία σε επόμενη ενότητα.

³³ Α. Τριανταφυλλίδου, Ελληνική μεταναστευτική πολιτική: προβλήματα και κατευθύνσεις, (2005), σελ 21, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2008/07/triand.pdf>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

ξη στις αρχές της δεκαετίας του 1990, όπου η χώρα μας δέχεται ένα μεγάλο κύμα παλλινοστούντων από χώρες της πρώην ΕΣΣΔ,³⁴ οι οποίοι και εγκαθίστανται αρχικά κυρίως στις παραμεθόριες περιοχές (Θράκη), με σκοπό την δημογραφική τους ενίσχυση, αλλά και βορειοηπειρώτες.³⁵ Η χώρα μας βρέθηκε απροετοίμαστη και αμήχανη, καθώς ουδέποτε μέχρι τότε είχε ασκήσει πολιτική προσέλκυσης στο έδαφός της.

Η κατάρρευση των κομμουνιστικών συστημάτων, η κρίση της πρώην Γιουγκοσλαβίας και ο πόλεμος της Βοσνίας δημιούργησαν στη συνέχεια ρεύματα πολιτικών και οικονομικών προσφύγων και προς τη χώρα μας. Ιδιαίτερα εκρηκτική υπήρξε η αύξηση της παράνομης μετανάστευσης από την Αλβανία μετά την κατάρρευση του καθεστώτος του Ραμίζ Αλία.³⁶ Η απασχόληση των μεταναστών σε τομείς της εθνικής οικονομίας που υπήρχε έλλειψη εργατικού δυναμικού λόγω της μετακίνησης των γηγενών εργαζομένων στον τομέα των υπηρεσιών και τη δυναμικότερη είσοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας, συνέβαλε στην ανάπτυξη της χώρας και δημιούργησε κατάλληλες συνθήκες για την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία.

Ο εκτιμώμενος αριθμός των παράνομων μεταναστών στη χώρα μας μέσα σε μία δεκαετία σχεδόν διπλασιάστηκε και συνέχισε να κινείται με υψηλούς ρυθμούς. Η ακριβής ποσοτική διάσταση των μεταναστευτικών ροών είναι δύσκολο να απεικονισθεί από τα επίσημα στοιχεία,³⁷ καθώς οι περισσότεροι από τους αλλοδαπούς που εισήλθαν στην Ελλάδα στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 ήταν παράνομοι.³⁸ Σύμφωνα με την απογραφή του 1981 της ΕΣΥΕ,³⁹ στην ελληνική επικράτεια ζούσαν 177.000 αλλοδαποί, στο μεγαλύτερο μέρος τους δυτικοευρωπαίοι.⁴⁰ Το 2001, μετά το πρώτο κύμα μετανάστευσης από την ανα-

³⁴ Οι Εθνοτικοί Έλληνες ανήκουν εν μέρει στην κατηγορία “μετανάστης” καθώς είναι ελληνικής καταγωγής και ασπάζονται το Ορθόδοξο Χριστιανικό δόγμα.

³⁵ Άννα Τριανταφυλλίδου, «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου Αιώνα», (Αθήνα: Κριτική ΑΕ, 2010), σελ 58.

³⁶ Άννα Τριανταφυλλίδου, «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου Αιώνα», (Αθήνα: Κριτική ΑΕ, 2010), σελ 174.

³⁷ Το μεταναστευτικό απόθεμα μπορεί να προκύψει κυρίως από τα αποτελέσματα των απογραφών.

³⁸ Γιάννης Κολοβός, «Το Κουτί της Πανδώρας, Παράνομη Μετανάστευση και νομιμοποίηση στην Ελλάδα», Αθήνα, Πελασγός, 2003), σελ 292.

³⁹ ΕΣΥΕ: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

⁴⁰ Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρίες – Πολιτικές – Προοπτικές, σελ 14, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.demography-lab.prd.uth.gr>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

τολική Ευρώπη, η τότε απογραφή έδειξε ότι στην Ελλάδα ζούσαν πλέον 797.091 αλλοδαποί,⁴¹ προερχόμενοι κυρίως από την Αλβανία.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών, το 2009, δηλαδή στο ξεκίνημα της κρίσης, ζούσαν στην Ελλάδα 620.000 μετανάστες με νόμιμη άδεια διαμονής, 217.000 ομογενείς, 126.000 πολίτες χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 48.000 αιτούντες άσυλο.⁴² Για τους μετανάστες χωρίς χαρτιά δεν υπάρχει δυνατότητα ακριβούς προσδιορισμού του αριθμού τους.⁴³ Η απογραφή του 2011 έδειξε μια σοβαρή τάση μείωσης του μεταναστευτικού πληθυσμού καθώς σε σύνολο πληθυσμού 10.815.197, είχαμε 199.101 πολίτες χωρών της Ε.Ε.,⁴⁴ 708.003 άτομα με υπηκοότητα τρίτων χωρών και 4.825 άτομα χωρίς υπηκοότητα ή με αδιευκρίνιστη υπηκοότητα. Παρατηρούμε ότι η οικονομική κρίση συμπίεσε τον αριθμό των αλλοδαπών,⁴⁵ τάση που εντάθηκε τα τρία επόμενα χρόνια, οπότε και η κρίση οξύνθηκε.

Η διετία 2015-2016 σηματοδότησε μια ριζική αλλαγή στην έκφραση του φαινομένου της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Η μαζική ροή μεικτών ρευμάτων κυρίως αιτούντων διεθνούς προστασίας και δευτερευόντως παράτυπων μεταναστών στα ελληνικά νησιά μέσω της Τουρκίας, οδήγησε στην υπέρβαση των ορίων δυνατότητας υποδοχής και φιλοξενίας από μια χώρα με οικονομία σε ύφεση και εύθραυστες πολιτικές ισορροπίες.⁴⁶ Η συντριπτική πλειονότητα των αιτούντων διεθνούς προστασίας μετακινήθηκε προς τη δυτική και βόρεια Ευρώπη, ενώ ένας σημαντικός αριθμός ατόμων παρέμεινε στη χώρα λόγω της απρο-

⁴¹ Άννα Τριανταφυλλίδου, «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου Αιώνα», (Αθήνα: Κριτική ΑΕ, 2010), σελ 59.

⁴² Τα στοιχεία παρατίθενται στο Γρηγόρη Τσιούκας, «Αλλοδαποί πληθυσμοί στην Ελλάδα: κατηγορίες και αριθμητικά δεδομένα», περ. Σύγχρονα Θέματα, τχ. 107 (Οκτ.-Δεκ. 2009), σελ 51.

⁴³ Το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, εκτίμησε τον αριθμό των αλλοδαπών που διέμεναν παράνομα στην Ελλάδα το 2008, περίπου στα 200.000 άτομα.

⁴⁴ Στην Ε.Ε. ανήκουν πλέον η Βουλγαρία και η Ρουμανία.

⁴⁵ Άννα Τριανταφυλλίδου, «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου Αιώνα», (Αθήνα: Κριτική ΑΕ, 2010), σελ 22.

⁴⁶ Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Ιούλιος 2019, σελ 15, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/politiki-entaxis-se-ethniko-epipedo/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

θυμίας ορισμένων κ-μ της Ε.Ε να υλοποιήσουν τις δεσμεύσεις τους στο πλαίσιο του Προγράμματος Μετεγκατάστασης.⁴⁷

Παρά τις προσπάθειες της χώρας μας για διαχειριστικές βελτιώσεις, σε συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς και την κοινωνία των πολιτών, τα προβλήματα διασφάλισης της αξιοπρεπούς διαβίωσης των μεταναστών, της έγκαιρης απόδοσης του καθεστώτος διεθνούς προστασίας και της ένταξης των ατόμων στα οποία έχει αναγνωριστεί το εν λόγω καθεστώς στην κοινωνία, παραμένουν ανοικτά μέχρι σήμερα.

Νομικό καθεστώς

Ο πρώτος νόμος στην Ελλάδα σχετικά με θέματα αλλοδαπών δημιουργήθηκε το 1929 (Νόμος 4310) και ρύθμιζε στοιχειωδώς τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των αλλοδαπών.⁴⁸ Μέχρι το 1997 το θέμα της μετανάστευσης αντιμετωπιζόταν μόνο υπό το πρίσμα του ελέγχου της εισόδου και παραμονής στην χώρα των αλλοδαπών, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το υπαρκτό πρόβλημα της παράνομης μετανάστευσης.⁴⁹

Από το 1997 μέχρι το 2007 με την έκδοση διαδοχικών ΠΔ και νόμων (Π.Δ. 358/97 και 359/97, Ν. 2910/2001, Ν. 3386/2005, Ν. 3536/2007 και Ν. 3613/2007), άρχισε η εφαρμογή μιας πολιτικής εκτεταμένης νομιμοποίησης των παράνομων μεταναστών,⁵⁰ με σκοπό τη ρύθμιση μεταναστευτικών ομάδων, των οποίων η μη νόμιμη διαβίωση δημιουργούσε περισσότερα προβλήματα, καθώς συσχετιζόταν με παραβατική συμπεριφορά, αδήλωτη εργασία, αλλά και αρνητικό αντίκτυπο στην κοινωνία με την αύξηση φαινομένων ρατσισμού και ξενοφοβίας.

Η εξακολούθηση στα επόμενα χρόνια της εισροής μεταναστών και παράνομων μεταναστών στη χώρα μας, είχε ως αποτέλεσμα να συντηρείται και συνεχώς να αυξάνεται ο αριθμός τους. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την εμμονή που επιδείχθηκε στην εφαρ-

⁴⁷ Βλ. λεπτομέρειες σε σχετική αναφορά (26/7/2017) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170726_fourteenth_report_on_relocation_and_resettlement_en.pdf. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

⁴⁸ Ίσχυσε μέχρι το 1991 όπου αντικαταστάθηκε με το νόμο 1975, βάσει του οποίου χορηγήθηκαν άδειες παραμονής σε αλλοδαπούς μόνο αν είχαν συμβόλαιο εργασίας.

⁴⁹ Ι. Κούρτοβικ, «Το νομικό καθεστώς των μεταναστών εργατών στην Ελλάδα», στο Ληξιουριώτης Ιωάννης, «Το νομικό καθεστώς του μετανάστη μισθωτού στην Ελλάδα», (Αθήνα: Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, 1998).

⁵⁰ Άννα Τριανταφυλλίδου, «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου Αιώνα», (Αθήνα: Κριτική ΑΕ, 2010), σελ 104-122.

μογή μιας «ελαστικής μεταναστευτικής πολιτικής» με την νομιμοποίηση του συνόλου των λαθρομεταναστών,⁵¹ παρόλο που ήταν πλήρως αντιληπτό ότι υπήρχε αδυναμία απορρόφησης τους από την αγορά εργασίας, δημιούργησε μια ερμαφρόδιτη κατηγορία των «υπό νομιμοποίηση» μεταναστών.⁵²

Το 2011, με τον Ν. 3907 συστάθηκε η Υπηρεσία Ασύλου⁵³ με έναρξη λειτουργίας την 7η Ιουνίου 2013, με αποστολή την εφαρμογή της νομοθεσίας περί ασύλου και των λοιπών μορφών διεθνούς προστασίας των αλλοδαπών και ανιθαγενών, καθώς και τη συμβολή στο σχεδιασμό και τη διαμόρφωση της εθνικής πολιτικής ασύλου.⁵⁴

Το 2014, με τον Ν. 4251 πραγματοποιήθηκε κωδικοποίηση της μεταναστευτικής νομοθεσίας με σκοπό τη συγκέντρωση των διατάξεων, την εναρμόνιση με την ενωσιακή νομοθεσία και την ορθολογικοποίηση του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου και την αντιμετώπιση των δυσλειτουργιών που είχαν διαπιστωθεί κατά την εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας.

Στη συνέχεια, με τον Ν. 4332/2015 και την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2011/98/ΕΕ, θεσπίστηκε ένα σύνολο κοινών κανόνων που διέπουν τη διαδικασία εξέτασης των αιτήσεων για τη χορήγηση ενιαίας άδειας, με στόχο να καταστεί η συνολική διαδικασία αποτελεσματική και διαφανής. Σημαντική ρύθμιση του εν λόγω νόμου αποτελεί το δικαίωμα που παρέχεται στους πολίτες τρίτων χωρών κατόχων ενιαίας άδειας διαμονής, ίσης μεταχείρισης με τους ημεδαπούς σε διάφορους τομείς.⁵⁵

Παράλληλα, με τον Ν.4368/2016⁵⁶ θεσπίζεται το δικαίωμα ελεύθερης πρόσβασης στις δημόσιες δομές υγείας για παροχή νοσηλευτικής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης

⁵¹ Δίνονταν διαδοχικές παρατάσεις των αδειών παραμονής, ενώ υπήρξαν και αρκετές παραχωρήσεις αναφορικά με τις εκάστοτε απαιτούμενες νόμιμες προϋποθέσεις.

⁵² Κατ' ουσία δεν ήταν ούτε νόμιμοι αλλά ούτε και παράνομοι.

⁵³ Σήμερα η Υπηρεσία υπάγεται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής και λειτουργεί ως αυτοτελής υπηρεσία απευθείας υπαγόμενη στον Υπουργό.

⁵⁴ Αναλυτικά στοιχεία επί του νομοθετικού πλαισίου για το άσυλο και τις αρμοδιότητες της υπηρεσίας ασύλου βλ. Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Ιούλιος 2019, σελ 19, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/politiki-entaxis-se-ethniko-epipedo/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

⁵⁵ Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Ιούλιος 2019, σελ 17-18.

⁵⁶ Και την ΚΥΑ Α3(γ)/ΓΠ/οικ.25132/4-4-2016.

σε ανασφάλιστους και σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών και των αιτούντων και δικαιούχων διεθνούς προστασίας.

Ενδεικτικό της ιδιαίτερης σημασίας που έχει για τη χώρα μας η αντιμετώπιση του φαινομένου της μετανάστευσης, είναι η σύσταση του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής (με το Π.Δ. 123/2016), το οποίο στοχεύει στη διοικητική, θεσμική και συμβολική αναβάθμιση της διαχείρισης της μετανάστευσης, του ασύλου και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης. Επιπλέον, με μια σειρά νομοθετικών πρωτοβουλιών συστάθηκαν επιμέρους Διευθύνσεις και Υπηρεσίες για τον καλύτερο δυνατό σχεδιασμό και εφαρμογή κατάλληλων πολιτικών τόσο για το άσυλο όσο και την κοινωνική ένταξη των μεταναστών.⁵⁷

Το Κοινοτικό νομοθετικό πλαίσιο για το μεταναστευτικό εξετάζεται μέσα από την οπτική γωνία των Ευρωπαϊκών Συνθηκών. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι από το 2004 και μετά την ευθύνη θέσπισης νομοθεσίας γύρω από το μεταναστευτικό την έχει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.⁵⁸ Ειδικότερα, νόμοι σχετιζόμενοι με τη νόμιμη μετανάστευση είναι απαραίτητο να συμφωνηθούν ομοφώνως στο Συμβούλιο Υπουργών, ενώ αυτοί που σχετίζονται με την παράνομη μετανάστευση αποφασίζονται με πλειοψηφία από το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Κατά το προγενέστερο διάστημα, οι αρχικές αναφορές γύρω από το μεταναστευτικό ζήτημα, ελάμβαναν χώρα υπό το πρίσμα των προσπαθειών για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση μέσω των Ευρωπαϊκών Συνθηκών και τις συζητήσεις για τη δημιουργία της «Ευρώπης των πολιτών», η οποία δεν θα περιοριζόταν αποκλειστικά και μόνο στη συνεργασία στον οικονομικό τομέα, αλλά θα περνούσε στην ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών της μέσα από την κατάργηση των συννοριακών ελέγχων. Το συναφές νομοθετικό πλαίσιο από πλευράς Ε.Ε. για το φαινόμενο της μετανάστευσης, συνοπτικά και κατά χρονολογική σειρά, έχει ως ακολούθως:

⁵⁷ Αναλυτικά στοιχεία επί των αρμοδιοτήτων των Υπηρεσιών που συστάθηκαν βλ. Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Ιούλιος 2019, σελ 19-21, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/politiki-entaxis-se-ethniko-epipedo/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

⁵⁸ Christina Boswell, JCMS (2007), Migration Control in Europe After 9/11: Explaining the Absence of Securitization, p. 594, Vol: 45, Num:3, University of Edinburgh, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1468-5965.2007.00722.x>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

α. Στις 14 Ιουνίου 1985 υπογράφηκε η συμφωνία Schengen,⁵⁹ μεταξύ των κυβερνήσεων των κρατών μελών της Οικονομικής Ενώσεως του Benelux, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Γαλλικής Δημοκρατίας σχετικά με τη σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα. Η αρχική συμφωνία του Schengen αποτέλεσε ένα πρόγραμμα δράσης που περιελάμβανε βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα μέτρα τα οποία αποσκοπούσαν στην κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα και τη μετατόπιση τους στα εξωτερικά σύνορα.⁶⁰ Παράλληλα, καθιερώθηκαν κοινοί κανόνες όσον αφορά την έκδοση θεώρησης, το δικαίωμα ασύλου και τον έλεγχο στα εξωτερικά σύνορα, την ενισχυμένη αστυνομική και δικαστική συνεργασία, καθώς και τη θέσπιση και ανάπτυξη του συστήματος πληροφόρησης Σένγκεν (SIS).⁶¹

β. Το 1992 με τη «Συνθήκη του Μάαστριχτ»,⁶² ο έλεγχος της παράνομης μεταναστευσης εντάχθηκε στον τρίτο πυλώνα συνεργασίας των χωρών, μαζί με θέματα όπως η ανάπτυξη κοινής πολιτικής ασύλου, η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας (Europol), η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος, η θέσπιση κανόνων και ελέγχων για τα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, κ.α.

γ. Το 1997 με τη «Συνθήκη του Άμστερνταμ»,⁶³ το μεταναστευτικό υπάγεται πλέον στον πρώτο πυλώνα των θεμάτων συνεργασίας. Επιπλέον, σε μια προσπάθεια ενίσχυσης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, με προσαρτημένο πρωτόκολλο στην εν λόγω Συνθήκη, ενσωματώνεται η Συμφωνία Σένγκεν και συναφείς κανόνες στην έννομη τάξη της ΕΕ, με σκοπό την προοδευτική κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα. Για να προσχωρήσουν στο χώρο Σένγκεν, τα κράτη έπρεπε να αποδείξουν ότι είναι ικανά:

(1) Να αναλάβουν την ευθύνη για τον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων του χώρου εξ ονόματος των άλλων κρατών που ανήκουν στον χώρο Σένγκεν και για την έκδοση ομοιόμορφων θεωρήσεων βραχείας διαμονής.

⁵⁹ Η συμφωνία πήρε το όνομα της από την ομώνυμη κωμόπολη Σένγκεν του Λουξεμβούργου όπου υπογράφηκε.

⁶⁰ Τέθηκε σε εφαρμογή στις 26 Μαρτίου 1995 όπου καταργήθηκαν οι έλεγχοι στα εσωτερικά σύνορα των χωρών που την είχαν υπογράψει.

⁶¹ Ν. Σακελλαρίου, «Το σύστημα πληροφοριών Schengen», (Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα, 1995), σελ. 74.

⁶² Συνθήκη του Maastricht, ημερομηνία υπογραφής: 07/02/1992, έναρξη ισχύος: 01/11/1993, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_el.htm.

⁶³ Συνθήκη του Άμστερνταμ, ημερομηνία υπογραφής: 02/10/1997, έναρξη ισχύος: 01/05/1999, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-amsterdam>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

(2) Να συνεργαστούν αποτελεσματικά με τα άλλα κράτη του χώρου με στόχο τη διατήρηση υψηλού επιπέδου ασφάλειας μετά την κατάργηση των εσωτερικών συνοριακών ελέγχων.

(3) Να εφαρμόσουν το σύνολο των κανόνων Σένγκεν που αφορούν, για παράδειγμα, τον έλεγχο των χερσαίων, θαλάσσιων και εναέριων συνόρων, την έκδοση θεωρήσεων, την αστυνομική συνεργασία και την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

(4) Να συνδεθούν και να χρησιμοποιούν το σύστημα πληροφοριών Σένγκεν (SIS) και το σύστημα πληροφοριών για τις θεωρήσεις (VIS).

δ. Τα επόμενα χρόνια ακολούθησε σταδιακή διεύρυνση του χώρου Σένγκεν,⁶⁴ ο οποίος σήμερα αποτελείται από 26 ευρωπαϊκές χώρες: 22 από τις 27 χώρες της ΕΕ καθώς και τέσσερις χώρες (Ελβετία, Ισλανδία, Λιχτενστάιν και Νορβηγία) εκτός ΕΕ. Η Βουλγαρία, Κροατία, Κύπρος και Ρουμανία θα προσχωρήσουν στον χώρο εν καιρώ, ενώ η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο διαθέτουν ρήτρες αυτό-εξαίρεσης και διατηρούν τους ελέγχους στα σύνορά τους.⁶⁵

ε. Ακολούθησαν τα προγράμματα πενταετούς διάρκειας του Τάμπερε (1999), της Χάγης (2004) και της Στοκχόλμης (2009),⁶⁶ στο πλαίσιο χάραξης μιας στρατηγικής ως προς τον τομέα Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων (ΔΕΥ), σε μια προσπάθεια ταχύτερου μετασχηματισμού της Ε.Ε. σε ένα χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Τα εν λόγω προγράμματα θεσπίζουν οδηγίες προς τις χώρες για αντιμετώπιση των ρατσιστικών φαινομένων, την καταπολέμηση των διακρίσεων, τους ίσους όρους πρόσβασης των ξένων υπηκόων στην απασχόληση, την ενίσχυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της ιθαγένειας, την ισόρροπη αντιμετώπιση της μετανάστευσης. Παράλληλα, προωθούν τις κοινές διαδικασίες σε θέματα ασύλου, τη βελτίωση του επιπέδου συνεργασίας των αστυνομικών και δικαστικών αρχών των κ-μ (EUROPOL και EUROJUST), τη διαμόρφωση ολοκληρωμένης διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων της Ευρώπης, κ.α.

⁶⁴ Αναλυτικά στοιχεία για την σταδιακή προσχώρηση βλ. https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_el. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

⁶⁵ Ο χώρος Σένγκεν απεικονίζεται αναλυτικά στο χάρτη του Παραρτήματος «Γ».

⁶⁶ Αναλυτικά στοιχεία για τα προγράμματα Τάμπερε, Χάγης και Στοκχόλμης βλ. στην ιστοσελίδα <https://www.mfa.gr/brussels/monimi-antiprosopeia-ee/ellada-sten-ee/europaikos-khoros-dikaiousunes-eleutherias-kai-asphaleia.html?page=1-7>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

στ. Στο πλαίσιο του προγράμματος της Χάγης και για τη βελτίωση της διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων, συστάθηκε το 2004 ο οργανισμός FRONTEX,⁶⁷ ένας ευρωπαϊκός οργανισμός συνοριοφυλακής και ακτοφυλακής που αποσκοπεί να συνδράμει στις εθνικές αρχές στη φύλαξη των θαλάσσιων και χερσαίων συνόρων της Ε.Ε. Παράλληλα ενισχύθηκε ο επιχειρησιακός χαρακτήρας του συστήματος πληροφοριών Σένγκεν (SIS II),⁶⁸ καθώς και του συστήματος πληροφοριών για τις θεωρήσεις (VIS).⁶⁹

ζ. Το 2007 η «Συνθήκη της Λισαβόνας»⁷⁰ αποτέλεσε την κατεξοχήν νομοθετική βάση ρύθμισης των μεταναστευτικών ζητημάτων, θέτοντας ως κύριους στόχους της κοινής μεταναστευτικής πολιτικής που αναπτύσσει η Ε.Ε. την εξασφάλιση της αποτελεσματικής διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών, τη δίκαιη μεταχείριση των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στα κράτη-μέλη, καθώς και την πρόβλεψη της παράνομης μετανάστευσης και της εμπορίας ανθρώπων. Για την υλοποίηση των ανωτέρω στόχων, λαμβάνονται μέτρα από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στους εξής τομείς:

- (1) Προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής, καθώς και κανόνες για τη χορήγηση από τα κράτη μέλη θεωρήσεων και αδειών διαμονής μακράς διάρκειας.
- (2) Καθορισμός των δικαιωμάτων των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα σε κ-μ.
- (3) Παράτυπη μετανάστευση καθώς και απομάκρυνση και επαναπατρισμός των παράνομα διαμενόντων.
- (4) Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων.

⁶⁷ Ο FRONTEX (Frontieres Exterieures, for "external borders") ιδρύθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 2007/2004 του Συμβουλίου της 26ης Οκτωβρίου 2004. Αναλυτικά στοιχεία για το οργανόγραμμα, την αποστολή και τα καθήκοντα του Οργανισμού εμπεριέχονται στο Παράρτημα «Γ».

⁶⁸ Το SIS II αποφασίσθηκε με τον Κανονισμό (ΕΚ) 1987/2006 του ΕΚ και του Συμβουλίου της 20ής Δεκεμβρίου 2006. Αποτελεί σύστημα πληροφοριών ευρείας κλίμακας που αναλύεται σε επόμενη ενότητα.

⁶⁹ Το Visa Information System αποφασίσθηκε με τον Κανονισμό (ΕΚ) 767/2008 του ΕΚ και του Συμβουλίου της 9ης Ιουλίου 2008. Αποτελεί σύστημα πληροφοριών στον τομέα των θεωρήσεων και αναλύεται σε επόμενη ενότητα.

⁷⁰ Συνθήκη της Λισαβόνας (Μεταρρυθμιστική ή Συνταγματική Συνθήκη), ημερομηνία υπογραφής: 13 Δεκεμβρίου 2007, έναρξη ισχύος: 01/12/2009, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-lisbon>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

(5) Σύναψης συμφωνιών με τρίτες χώρες για την επανεισδοχή στις χώρες καταγωγής υπηκόων τρίτων χωρών που δεν πληρούν τους όρους εισόδου, παρουσίας και διαμονής στο έδαφος των κ-μ.

(6) Ενθάρρυνσης των κ-μ με στόχο τη διασφάλιση και διευκόλυνση της ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα σε ευρωπαϊκό έδαφος. Επισημαίνεται ότι τα κ-μ παραμένουν αρμόδια να καθορίζουν τον όγκο των μεταναστών που επιτρέπουν να εισέλθουν στο έδαφός τους.

η. Επιπλέον, το 2003 με τον κανονισμό «Δουβλίνο II»⁷¹ προσδιορίστηκαν ορισμένα κριτήρια όπως η αρχή της ενότητας των οικογενειών, ποιος χορήγησε την άδεια διαμονής, αν πρόκειται για παράνομη ή νόμιμη είσοδο σε κ-μ κ.α., προκειμένου ένα μόνο κ-μ να είναι υπεύθυνο για την εξέταση μιας αίτησης ασύλου και αποφυγή υποβολής περισσότερων αιτήσεων από ένα μόνο άτομο. Ο εν λόγω κανονισμός αντικαταστάθηκε το 2013 από τον «Δουβλίνο III»,⁷² όπου επικαιροποιήθηκαν οι διαδικασίες, συμπεριλήφθηκαν περισσότερες εγγυήσεις που παρέχουν μεγαλύτερη προστασία στους αιτούντες και ειδικότερα στα παιδιά, και επιπρόσθετα αποσαφηνίστηκαν οι κανόνες που διέπουν τις σχέσεις μεταξύ των κ-μ και για τον εντοπισμό τυχόν προβλημάτων στα εθνικά συστήματα ασύλου. Ωστόσο, δεν ανατράπηκε η ιεραρχία των κριτηρίων προσδιορισμού της αρμόδιας χώρας για την εξέταση μιας αίτησης ασύλου, τα οποία μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις επιμέρους ομάδες:

(1) Κριτήρια που αφορούν στην οικογενειακή ενότητα.

(2) Κριτήρια σχετικά με την εμπλοκή του κράτους στην νόμιμη ή παράνομη είσοδο ή διαμονή του αιτούντα άσυλο.

(3) Σε περίπτωση που κανένα από τα παραπάνω κριτήρια δεν μπορεί να εφαρμοστεί, υπεύθυνο για την εξέταση του αιτήματος ασύλου είναι το πρώτο κράτος στο οποίο αυτή υπεβλήθη.⁷³

⁷¹ Με τον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 343/2003, βλ περισσότερες λεπτομέρειες στην ιστοσελίδα <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:l33153>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

⁷² Με τον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 604/2013 και έναρξη εφαρμογής από 1^η Ιαν 2014, βλ περισσότερες λεπτομέρειες στην ιστοσελίδα https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3A23010503_1 (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

⁷³ Στο εν λόγω κριτήριο έγκειται το πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα που ως πρώτη χώρα υποδοχής δέχεται τεράστιο όγκο αιτημάτων ασύλου, γεγονός που δυσκολεύει την ορθή και ταχεία εξέταση αυτών.

θ. Την τελευταία δεκαετία ακολούθησε η έκδοση και αναθεώρηση στοχευμένων οδηγιών από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο⁷⁴ για την προώθηση της πολιτικής νόμιμης μετανάστευσης (δημιουργία «μπλε κάρτας», ενιαία άδεια, εποχιακή εργασία, συνεργασία με τρίτες χώρες για κινητικότητα, κ.α.).

ι. Στις 23 Σεπ 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε για έγκριση από το ΕΚ και το Συμβούλιο, ένα νέο σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο,⁷⁵ για ενίσχυση της εμπιστοσύνης μέσα από μια νέα ισορροπία μεταξύ ευθύνης και αλληλεγγύης των κ-μ, εκσυγχρονισμό και επιτάχυνση των διαδικασιών, ευέλικτες επιλογές συνεισφοράς των κ-μ και ορθότερη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων. Το Μάιο 2021 εγκρίθηκε η εν λόγω πρόταση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις για την τελική έγκριση από το Συμβούλιο.

⁷⁴ Αναλυτικά στοιχεία στην ιστοσελίδα

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/152/μεταναστευτική-πολιτική>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

⁷⁵ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum_el. (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).

Κεφάλαιο Δεύτερο: Συνέπειες της Μετανάστευσης

Επιπτώσεις στην κοινωνία

Οι μεγάλες μεταναστευτικές ροές είναι αναπόφευκτο να επιφέρουν ορισμένες δυσμενείς συνέπειες στις χώρες υποδοχής, που έχουν αποδέκτη κυρίως την κοινωνία. Η ανεργία και η μείωση του επιπέδου ζωής των πολιτών αποτελούν σύγχρονα κοινωνικά και οικονομικά φαινόμενα με πολλά αίτια. Ωστόσο, αποδίδονται πολλές φορές εξ ολοκλήρου στην έλευση μεταναστών χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η συνθετότητα της εκδήλωσής τους. Συνεπώς, προκαλείται ένας ανταγωνισμός μεταξύ του γηγενούς πληθυσμού και των μεταναστών για τους ήδη περιορισμένους πόρους με τελική κατάληξη την ανάπτυξη μίσους και ξενοφοβικών αντιλήψεων.

Οι μετανάστες είθισται να δημιουργούν «κλειστές κοινωνίες» ομοφύλων και ομοθρήσκων, οι οποίες αρχίζουν να λειτουργούν με μια κοινωνική αυτονομία, που υπό συνθήκες μπορεί να οδηγήσει στην «γκετοποίηση» ορισμένων περιοχών της χώρας μας.⁷⁶ Παράλληλα, η αποκλίνουσα συμπεριφορά που υιοθετούν ορισμένοι εκ των μεταναστών, οδηγεί νομοτελειακά στην αύξηση της ανασφάλειας των γηγενών,⁷⁷ με αποτέλεσμα να ανακυκλώνονται τα έκτροπα βίας εναντίον των ξένων με ταυτόχρονη εκδήλωση ρατσιστικών και φυλετικών διακρίσεων σε βάρος τους. Η δημιουργία αυτού του είδους της κοινωνικής συμπεριφοράς εμπεριέχει τον κίνδυνο να αναπτυχθεί μια δυναμική που θα υποσκάψει τους δημοκρατικούς μας θεσμούς και θα εκθρέψει φαινόμενα «νεοφασισμού».⁷⁸

Μια άλλη επίπτωση από την είσοδο και παραμονή μεγάλου αριθμού μεταναστών στη χώρα είναι ο κίνδυνος που εγκυμονεί για αλλοίωση του εθνολογικού και δημογραφι-

⁷⁶ Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν το κέντρο της Αθήνας, το Μεταξουργείο, ο Κολωνός, ο Αγ. Παντελεήμονας, η Πλ. Αττικής, η Κυψέλη, τα Πατήσια, οι Αμπελόκηποι κ.α., όπου οι γηγενείς φοβούνται να κυκλοφορήσουν ή αναγκάζονται να μετακομίζουν λόγω του υψηλού ποσοστού κατοίκησης των περιοχών αυτών από μετανάστες, σε συνδυασμό με την παραβατική συμπεριφορά που εμφανίζουν, βλ. Γιάννης Κολοβός, «Το Κουτί της Πανδώρας, Παράνομη Μετανάστευση και νομιμοποίηση στην Ελλάδα», (Αθήνα: Πελασγός, 2003), σελ 163-164.

⁷⁷ Γιάννης Κολοβός, «Το Κουτί της Πανδώρας, Παράνομη Μετανάστευση και νομιμοποίηση στην Ελλάδα», (Αθήνα: Πελασγός, 2003), σελ 52.

⁷⁸ Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η είσοδος στην Ελληνική Βουλή του νεοφασιστικού κόμματος της «Χρυσής Αυγής», η αύξηση της κομματικής δύναμης του ακροδεξιού «Εθνικού Συναγερμού» της Μαρίν Λεπέν στη Γαλλία (1^ο κόμμα με ποσοστό περίπου 24% στις Ευρωεκλογές του 2019), η είσοδος ακροδεξιών κομμάτων στη Βουλή της Αυστρίας, η αύξηση των ποσοστών του ακροδεξιού κόμματος της Γερμανίας AfD κ.α.

κού της χαρακτήρα,⁷⁹ με την δημιουργία μειονοτήτων, τις δημογραφικές μετακινήσεις και συνενώσεις και τις πιθανές στρεβλώσεις στη γλώσσα, στην κουλτούρα, στη θρησκεία και τα ήθη και έθιμα. Η πολιτισμική διαφορετικότητα δημιουργεί μια απειλή της αλλοίωσης της εθνικής ταυτότητας προκαλώντας έντονο προβληματισμό στην κοινωνία.⁸⁰

Στην Ελλάδα εμφανίζονται ποικίλες αντιδράσεις από την κοινωνία στο φαινόμενο της μετανάστευσης. Οι πιο χαρακτηριστικές κατηγορίες αντιμετώπισης του φαινομένου είναι οι ακόλουθες:

α. Η ακραία περίπτωση, όπου θεωρεί ότι οι μετανάστες αποτελούν την κυριότερη αιτία για τα προβλήματα που μαστίζουν της κοινωνία μας και επιζητούν την απομάκρυνσή τους από τη χώρα.

β. Η εντελώς αντίθετη πλευρά, με κυριότερους εκφραστές τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), υποστηρικτές της νομιμοποίησης όλων των μεταναστών που βρίσκονται στην Ελλάδα και αυτόματη παροχή όλων των δικαιωμάτων των γηγενών.⁸¹

γ. Η μεσαία προσέγγιση, συμπονά τα προβλήματα των μεταναστών, αντιλαμβάνεται την ευρύτητα του φαινομένου της μετανάστευσης και επιζητά μια ολιστική προσέγγιση για επίλυση του θέματος.

Ένας ακόμα παράγοντας που δεν πρέπει να διαλάθει της προσοχής αναφορικά με τις κοινωνικές επιπτώσεις της μετανάστευσης, είναι το κατά πόσον η υποδομή και οι φυσικοί πόροι των ελληνικών πόλεων και κυρίως των μητροπολιτικών, επαρκούν για να καλύψουν τις ανάγκες διαβίωσης των εκατοντάδων χιλιάδων μεταναστών. Η έλευση και εγκατάσταση της πλειοψηφίας των μεταναστών στα αστικά κέντρα επιφέρει μοιραία αύξηση των λυμάτων, των απορριμμάτων, των ατμοσφαιρικών ρύπων και του συνωστισμού, επιβαρύνοντας σημαντικά τις ήδη άσχημες συνθήκες ζωής στις μεγαλουπόλεις και μειώνοντας ακό-

⁷⁹ Ιωάννης Μάζης, «Η Γεωπολιτική της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία», (Αθήνα: Λιβάνη, 2008), σελ 14.

⁸⁰ Άννα Τριανταφυλλίδου, «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου Αιώνα», (Αθήνα: Κριτική ΑΕ, 2010), σελ 128-129.

⁸¹ Α. Τριανταφυλλίδου, Ελληνική μεταναστευτική πολιτική: προβλήματα και κατευθύνσεις, (2005), σελ 62, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2008/07/triand.pdf>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

μα περισσότερο την ποιότητα ζωής των γηγενών. Επιπλέον, θα επιταθεί το πρόβλημα λειψυδρίας που μαστίζει πολλές περιοχές της χώρας και των ελάχιστων χώρων πρασίνου.⁸²

Επιπτώσεις στην οικονομία

Η επίδραση της μετανάστευσης στην οικονομία της χώρας έχει πολλές διαφορετικές πτυχές. Είναι αυτονόητο πως η μεγάλη ροή μεταναστών επηρεάζει αρνητικά ορισμένους τομείς της οικονομίας όπως, τις κρατικές δαπάνες, τη φοροδιαφυγή και την ανάπτυξη της παραοικονομίας. Ωστόσο, σε άλλους τομείς και ιδιαίτερα στην αγορά εργασίας, αναπτύσσονται αλληλοσυγκρουόμενες αρνητικές και θετικές επιπτώσεις και είναι αναγκαία η προσεκτική μελέτη του θέματος για τη λήψη των απαιτούμενων μέτρων αντιμετώπισης του προβλήματος.

Η προσέγγιση με καθαρά οικονομικούς όρους της διεθνούς μετανάστευσης θεωρεί ως αρχική επίπτωση την αύξηση της παγκόσμιας παραγωγής, καθώς οι εργαζόμενοι συνήθως μετακινούνται από χώρες με χαμηλότερη παραγωγικότητα σε χώρες με υψηλότερη.⁸³ Επιπρόσθετα, η παρουσία των μεταναστών προκαλεί αυτόματα αύξηση της ζήτησης προϊόντων και υπηρεσιών στις χώρες υποδοχής και συνεπώς αύξηση της εργασίας και της παραγωγικότητας.

Η προσεκτική μελέτη ορισμένων βασικών χαρακτηριστικών των μεταναστών που έρχονται στην Ελλάδα, αποκαλύπτει ότι:⁸⁴

α. Αποτελούνται σε ποσοστό 80% από οικονομικά ενεργό πληθυσμό (ηλικίες 18-64 ετών).

β. Είναι συνηθισμένοι σε υποβαθμισμένους όρους διαβίωσης που σε συνδυασμό με την ανάγκη επιβίωσης, προσφέρονται έναντι χαμηλής αμοιβής για οποιουδήποτε είδους εργασία.

γ. Είναι κυρίως ανειδίκευτοι εργάτες, με αποτέλεσμα να απορροφούνται κυρίως στους τομείς γεωργίας, κτηνοτροφίας, οικοδομές, βιοτεχνίες και βιομηχανίες.⁸⁵

⁸² Βλ. λεπτομέρειες στο Κεφ. 5, Μετανάστευση και η οικολογική παράμετρος, στο Γιάννης Κολοβός, «Το Κουτί της Πανδώρας, Παράνομη Μετανάστευση και νομιμοποίηση στην Ελλάδα», (Αθήνα: Πελαγός, 2003), σελ 159-173.

⁸³ Γ. Αλογοσκούφης, «Διεθνής Οικονομική και Παγκόσμια Οικονομία», (Gutenberg, 2013).

⁸⁴ Α. Τριανταφυλλίδου, Ελληνική μεταναστευτική πολιτική: προβλήματα και κατευθύνσεις, (2005), σελ 15, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2008/07/triand.pdf>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

Στην προσέγγιση του θέματος θα πρέπει να συνεξεταστεί το γεγονός πως το μεγάλο πλήθος μεταναστών που έφτασαν στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1990 βρέθηκαν στη χώρα μας άτυπα, χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα, με αποτέλεσμα σχεδόν όλοι τους απασχολήθηκαν στον ανεπίσημο τομέα της οικονομίας. Ωστόσο, παρόλο που ένας μεγάλος αριθμός μεταναστών απέκτησε νόμιμο καθεστώς στο ελληνικό έδαφος μετά την υλοποίηση των τριών προγραμμάτων νομιμοποίησης, η παράνομη απασχόληση παρέμεινε συνηθισμένη εμπειρία.⁸⁶ Η αδυναμία του κράτους για έλεγχο της αγοράς εργασίας, αναφορικά με την εκπλήρωση των ασφαλιστικών και φορολογικών υποχρεώσεων ορισμένων κλάδων, μειώνει ακόμη περισσότερο το ύψος της προσφερόμενης αμοιβής από τους εργοδότες και τους δίνεται έτσι η δυνατότητα εκμετάλλευσης των εργαζομένων μεταναστών, ενώ ταυτόχρονα μειώνονται τα κρατικά έσοδα.

Θα πρέπει βέβαια να σημειωθεί η θετική επίπτωση της παρουσίας μεταναστών στη συμμετοχή των γηγενών γυναικών στην αγορά εργασίας, η οποία έχει αποδοθεί και στην ανάληψη από τις μετανάστριες, με σχετικά μικρές απολαβές, της οικιακής εργασίας και της εργασίας φροντίδας εξαρτημένων μελών σε νοικοκυριά γηγενών.⁸⁷ Επιπλέον, η γενικότερη ευμάρεια έχει καταστήσει ορισμένα επαγγέλματα⁸⁸ υποβαθμισμένα και πέρα από τις επιλογές των ελλήνων εργαζομένων, με αποτέλεσμα να αποτελεί μονόδρομο η απασχόληση μεταναστών σε αυτά.

Μια άλλη δραστηριότητα που συνοδεύει συνήθως τα μεταναστευτικά ρεύματα και επηρεάζει άμεσα την ελληνική οικονομία είναι το λαθρεμπόριο,⁸⁹ το οποίο συντελεί στη φοροδιαφυγή και την παραοικονομία. Σύμφωνα με ευρήματα πρόσφατης μελέτης,⁹⁰ υπολογίζεται ότι στην Ελλάδα το παράνομο εμπόριο συνολικά, συμπεριλαμβανομένων καυσί-

⁸⁵ Άννα Τριανταφυλλίδου, «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου Αιώνα», (Αθήνα: Κριτική ΑΕ, 2010), σελ 185-186.

⁸⁶ Γιάννης Κολοβός, «Το Κουτί της Πανδώρας, Παράνομη Μετανάστευση και νομιμοποίηση στην Ελλάδα», (Αθήνα: Πελασγός, 2003), σελ 90.

⁸⁷ Άννα Τριανταφυλλίδου, «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου Αιώνα», (Αθήνα: Κριτική ΑΕ, 2010), σελ 185.

⁸⁸ Υπηρεσίες καθαριότητας και οικιακών εργασιών, συνοδοί για φροντίδα ηλικιωμένων προσώπων κ.α.

⁸⁹ Τσιγάρων, ποτών, ενδυμάτων, τσαντών, κινητών τηλεφώνων, παιχνιδιών κ.α.

⁹⁰ Κοινή μελέτη του Γραφείου Διανοητικής Ιδιοκτησίας της Ε.Ε. (EUIPO) και του ΟΟΣΑ, βλ. ομιλία Κ. Μίχαλου προέδρου ΚΕΕ και ΕΒΕΑ την 12 Νοε 2019, με τίτλο “Παρεμπόριο: Συνεργασία για την καταπολέμηση ενός σημαντικού οικονομικού και κοινωνικού προβλήματος”, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://www.uhc.gr/el/δτ-παρεμπόριο>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

μων και καπνού, προκαλεί κάθε χρόνο απώλειες της τάξης των 20 δισεκατομμυρίων ευρώ σε διαφυγόντα τζίρο από την αγορά. Επίσης, στερεί από το κράτος φορολογικά έσοδα άνω των 6 δισεκατομμυρίων ευρώ ετησίως. Τα εν λόγω ποσά είναι ιλιγγιώδη και προσανξάνεται η βαρύτητά τους αν αναλογιστεί κανείς ότι τα τελευταία χρόνια της οικονομικής κρίσης οι νόμιμες ελληνικές επιχειρήσεις δίνουν μια μάχη επιβίωσης, ενώ ταυτόχρονα τόσο οι επιχειρήσεις όσο και οι πολίτες της χώρας, έχουν επιβαρυνθεί με δυσβάσταχτους φόρους στο πλαίσιο της δημοσιονομικής προσαρμογής. Μια άλλη έμμεση οικονομική επίδραση είναι το γεγονός ότι μεγάλο ποσοστό μεταναστών εξάγουν τα χρήματα που συγκεντρώνουν στις χώρες προέλευσής τους, με αποτέλεσμα τα ποσά αυτά να μην ανακυκλώνονται στην ελληνική αγορά, διευρύνοντας το ήδη υψηλό έλλειμμα της Ελλάδας.

Σημαντική επίπτωση στην οικονομία είναι οι δημόσιες δαπάνες που γίνονται στο πλαίσιο αντιμετώπισης του φαινομένου της μετανάστευσης. Συγκεκριμένα, δαπανώνται μεγάλα χρηματικά ποσά με τη διάθεση προσωπικού και μέσων της ΕΛ.ΑΣ και ΛΣ-ΕΛ.ΑΚΤ, για τον έλεγχο των συνόρων στο πλαίσιο της αποτροπής εισόδου παράνομων μεταναστών. Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο της υποδοχής και κοινωνικής ένταξης των μεταναστών, δαπανώνται ποσά για τη δημιουργία εγκαταστάσεων φιλοξενίας, αλλά και για τις μετακινήσεις τους από τα νησιά στην ενδοχώρα, ενώ αντιστοιχούν σημαντικά ποσά στο μεταναστευτικό πληθυσμό από τα χρήματα που δαπανά το κράτος στη δημόσια εκπαίδευση και την ιατρική περίθαλψη.

Η εφαρμογή της πολιτικής της νομιμοποίησης των μεταναστών εκτιμάται ότι θα επιφέρει ορισμένες άμεσες επιπτώσεις στην οικονομία της χώρας, τόσο θετικές όσο και αρνητικές, καθώς θα ενισχυθούν ορισμένοι τομείς της αγοράς εργασίας δίνοντας τη δυνατότητα περαιτέρω ανάπτυξής τους, δημιουργώντας όμως ταυτόχρονα και ένα είδος εξάρτησης τους από την ύπαρξη μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού.⁹¹ Παράλληλα, θα προκύψει ενίσχυση των εσόδων του κράτους μέσα από τις ασφαλιστικές εισφορές των επιχειρήσεων και τη φορολογία των εισοδημάτων των νόμιμα πλέον εργαζόμενων μεταναστών. Στον αντίποδα, θα δημιουργηθούν αναπόφευκτα κάποιες ανταγωνιστικές τάσεις οι οποίες θα ενισχύσουν την ανεργία ορισμένων κλάδων όπως οι εργαζόμενοι στις οικοδομές.

⁹¹ Α. Τριανταφυλλίδου, Ελληνική μεταναστευτική πολιτική: προβλήματα και κατευθύνσεις, (2005), σελ 15, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2008/07/triand.pdf>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

Επιπτώσεις στη δημόσια υγεία

Οι μετανάστες αποτελούν σε μεγάλο ποσοστό φορείς μεταδοτικών νοσημάτων και ιδιαίτερα λοιμωδών νόσων που αποτελούν κίνδυνο για τη δημόσια υγεία.⁹² Το φαινόμενο δεν αφορά μόνο μετανάστες προερχόμενους από ασιατικά και αφρικανικά κράτη,⁹³ αλλά και ευρωπαϊκά που λόγω πολέμων, οικονομικής εξαθλίωσης, πολιτικής αστάθειας και υποβαθμισμένης οργάνωσης των χωρών τους, παρουσιάζουν χαρακτηριστική υστέρηση στο σύστημα υγείας τους τόσο στην πρόληψη όσο και στη θεραπεία. Σαν αποτέλεσμα, έκαναν την εμφάνισή τους στην χώρα μας ασθένειες ξεχασμένες εδώ και δεκαετίες, όπως πολιομυελίτιδα, διφθερίτιδα, ηπατίτιδες και φυματίωση, ενώ το AIDS και άλλες σεξουαλικά μεταδιδόμενες ασθένειες ελλοχεύουν παντού,⁹⁴ καθώς τα παράνομα κυκλώματα της πορνείας με αλλοδαπές ιερόδουλες λειτουργούν ανεξέλεγκτα, χωρίς καμία υγειονομική παρακολούθηση και έλεγχο.

Λόγω της παράνομης εισόδου δεν πραγματοποιείται κανένας υγειονομικός έλεγχος, ενώ λόγω της παράνομης παραμονής τους στην χώρα αλλά και των περιορισμένων οικονομικών δυνατοτήτων, οι μετανάστες καταφεύγουν στην ιατρική βοήθεια σε προχωρημένες καταστάσεις εξέλιξης της νόσου. Επίσης, οι συνθήκες διαβίωσης τους είναι υποβαθμισμένες και ευνοούν την ανάπτυξη μεταδοτικών νόσων, ενώ λόγω της εργασιακής τους απασχόλησης έρχονται σε άμεση επαφή με γηγενείς. Είναι αυτονόητο πως η κατάσταση μπορεί να τεθεί εύκολα εκτός ελέγχου και ο κίνδυνος μεταδόσεως νοσημάτων στην ελληνική κοινωνία είναι υπαρκτός. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η πανδημία του COVID-19 που αντιμετωπίζει ολόκληρη η υφήλιος, όπου στη χώρα μας καταγράφονται έντονα φαινόμενα διασποράς κρουσμάτων του κορωνοϊού μεταξύ μεταναστών, καθώς και σε δομές φιλοξενίας προσφύγων.⁹⁵

Παράλληλα, στο εν λόγω πρόβλημα θα πρέπει να συνυπολογιστεί και ο κορεσμός που προκαλείται στις υποδομές υγείας της χώρας, με εντονότερη εμφάνιση του φαινομέ-

⁹² Γιάννης Κολοβός, «Το Κουτί της Πανδώρας, Παράνομη Μετανάστευση και νομιμοποίηση στην Ελλάδα», (Αθήνα: Πελασγός, 2003), σελ 175.

⁹³ Βιβή Κεφαλά, «Βόρεια Αφρική-εσωτερική Πολιτική, Περιφερειακές και Διεθνείς Σχέσεις», (Αθήνα: Παπαζήση, 2015), σελ 41-42.

⁹⁴ Γιάννης Κολοβός, «Το Κουτί της Πανδώρας, Παράνομη Μετανάστευση και νομιμοποίηση στην Ελλάδα», (Αθήνα: Πελασγός, 2003), σελ 185.

⁹⁵ <https://camps.covid19response.gr/> και <https://www.parapolitika.gr/ellada/article/1064754/euaggelismos-upsilo-pososto-metanaston-asthenon-me-noso-covid-19/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

νου στα νησιά, ως απόρροια των αυξημένων μεταναστευτικών ροών. Χιλιάδες άνθρωποι ζουν σε δύσκολες συνθήκες στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Κ.Υ.Τ.), με ανεπαρκή πρόσβαση στην αναγκαία πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας λόγω της ελλιπούς στελέχωσης των ΚΥΤ με ιατρικό προσωπικό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μεταβαίνουν για περαιτέρω ιατρική βοήθεια στις κατά τόπους δομές υγείας, οι δυνατότητες των οποίων όμως δεν έχουν σχεδιασθεί για να καλύπτουν τόσο αυξημένο αριθμό περιστατικών υγείας.⁹⁶ Τυχόν επιμέρους παροχές υπηρεσιών υγείας, όπως κατά περίπτωση δραστηριότητες εθελοντών και Μ.Κ.Ο., καθώς και πρωτοβουλίες ανθρωπισμού και αλληλεγγύης των τοπικών κοινωνιών δεν αποτελούν ουσιαστική λύση στο πρόβλημα και φυσικά δεν μπορούν να υποκαταστήσουν το επίσημο κράτος, ούτε να καλύψουν τις όποιες ελλείψεις στην προστασία της δημόσιας υγείας.

⁹⁶ Ενδεικτικά αναφέρεται ο κορεσμός στις δομές υγείας της Σάμου κατά το φθινόπωρο του 2019, όπως χαρακτηριστικά περιγράφεται σε σχετικό άρθρο διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.protothema.gr/greece/article/938724/metanasteutiko-kabanaki-kindunou-apo-to-nosokomeio-samou/>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

Κεφάλαιο Τρίτο: Το Φαινόμενο της Μετανάστευσης ως Πρόβλημα Εθνικής Ασφάλειας

Ο όρος «εθνική ασφάλεια» μπορεί να οριστεί ως η απαλλαγή από τις απειλές που θέτουν σε κίνδυνο την επιβίωση και ανάπτυξη των κοινωνιών που είναι οργανωμένες σε κράτη.⁹⁷ Στη σύγχρονη εποχή, ο κατάλογος των απειλών έχει διευρυνθεί και τα κράτη είναι πλέον υποχρεωμένα να προστατεύουν όχι μόνο την εδαφική ακεραιότητα και ανεξαρτησία τους, αλλά και απειλές όπως η τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα και ασύμμετρες απειλές που υπονομεύουν αξίες όπως η οικονομική ανεξαρτησία, η πολιτισμική ταυτότητα, η κοινωνική σταθερότητα, η εθνική συνοχή κ.α.

Εγκληματικότητα

Προβλήματα εμφανίζονται στον τομέα της δημόσιας τάξης και ασφάλειας στη χώρα μας εξαιτίας της εγκληματικότητας των μεταναστών. Το φαινόμενο ξεκίνησε από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 με τη μαζική εισροή μεταναστών, όπου παρατηρήθηκε έξαρση σε κλοπές, ληστείες, διακίνηση ναρκωτικών, αλλά και ανθρωποκτονίες. Στατιστικά στοιχεία της αστυνομίας⁹⁸ αποτυπώνουν πως η συμμετοχή των αλλοδαπών στα διαπραττόμενα αδικήματα κυμαινόταν αρχικά σ' ένα ποσοστό περίπου 20% και την τρέχουσα περίοδο ανέρχεται περίπου στο 40%. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 2020 διαπράχθηκαν 89.228 κλοπές-διαρρήξεις⁹⁹ και η αναλογία ημεδαπών/αλλοδαπών δραστών ήταν περίπου 2,5 προς 1 (17.922 ημεδαποί και 6.905 αλλοδαποί).¹⁰⁰

Η επίκληση των απόλυτων αριθμών δεν μας οδηγεί στην εξαγωγή ορθών συμπερασμάτων αναφορικά με την αυξημένη ή μη συμμετοχή μίας εθνοτικής ή κοινωνικής ομάδας στην εγκληματικότητα, παρά μόνο όταν συγκρίνονται συνδυαστικά με το ποσοστό στον

⁹⁷ Anna Kicinger, «International Migration as a Non-Traditional Security Threat and the EU Responses to this Phenomenon» CEFMR Working paper. Berlin: EU, 2004, p. 3, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.cefmr.pan.pl/docs/cefmr_wp_2004-02.pdf. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

⁹⁸ Στατιστικά στοιχεία εγκληματικότητας ανά έτος αλλά και γεωγραφικό διαμέρισμα, διαθέσιμα στην ιστοσελίδα

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=&perform=view&id=93707Itemid=2425&lang= (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

⁹⁹ Αφορούν διαρρήξεις σε οικίες, καταστήματα, ιερούς ναούς, καθώς και κλοπές από ΙΧ αυτοκίνητα, σε μέσα συγκοινωνίας, αρπαγές τσαντών κ.α.

¹⁰⁰ Βλ Πίνακες 3 και 27 στην στατιστική επετηρίδα της Ελληνικής Αστυνομίας για το έτος 2020, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.astynomia.gr/images/stories/2021/files21/05062021statistika.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

γενικό πληθυσμό. Το ποσοστό των διαβιούντων μεταναστών στη χώρα μας εκτιμάται περίπου στο 11% του συνολικού πληθυσμού,¹⁰¹ καθιστώντας το ποσοστό των εγκληματούντων αλλοδαπών ιδιαίτερα ανησυχητικό. Ιδιαίτερα θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των αλλοδαπών που συμμετέχει σε διάφορες μορφές αξιοποιώνων πράξεων, είναι αλβανικής υπηκοότητας και ακολουθούν οι Ιρακινοί και οι Ρουμάνοι.¹⁰²

Συνέπεια της αυξημένης εγκληματικότητας των μεταναστών, είναι και τα προβλήματα τα οποία έχουν δημιουργηθεί στο σωφρονιστικό σύστημα της χώρας. Ο αυξημένος αριθμός αλλοδαπών έχει δημιουργήσει το αδιαχώρητο στις φυλακές και στα σωφρονιστικά καταστήματα, με το συνολικό αριθμό κρατουμένων να υπερβαίνει κατά πολύ τη χωρητικότητά τους, γεγονός που επιφέρει αυτονόητες συνέπειες στα θέματα διαβίωσης και ασφάλειας των κρατουμένων.¹⁰³

Οργανωμένο έγκλημα

Ο όρος «οργανωμένο έγκλημα» περιλαμβάνει ένα ευρύ πεδίο διαπραττομένων εγκλημάτων, εμπλεκόμενων ατόμων, επιπέδων οργάνωσης, μέσων και μορφών διάπραξης και άλλων πτυχών. Η πολυπλοκότητα αυτής της εγκληματικής δραστηριότητας, επέφερε εννοιολογικές διακυμάνσεις επί του ορισμού της, ωστόσο, ως οργανωμένο έγκλημα μπορεί να θεωρηθεί «η οργάνωση προσώπων που έχει σαν σκοπό την άσκηση εγκληματικής δραστηριότητας σε διαρκή βάση, προκειμένου να αποκομίσει οικονομικά οφέλη και να ελέγξει εθνικές και διεθνείς καταστάσεις».¹⁰⁴ Οι κίνδυνοι που πηγάζουν από αυτό το εγκληματικό φαινόμενο δεν περιορίζονται σε επί μέρους οικονομικά και κοινωνικά αγαθά, αλλά επεκτείνονται στην ευρύτερη έννοια της εθνικής ασφάλειας, κάνοντας το να αποκτήσει παγκόσμιο χαρακτήρα.

¹⁰¹ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics/el. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁰² http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=&perform=view&id=93707Itemid=2425&lang=. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁰³ Εύα Καραμανώλη, «Αλλοδαποί το 65% των κρατουμένων», Η Καθημερινή, 19/08/2012, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.kathimerini.gr/society/466003/allodapoi-to-65-ton-kratoymenon/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁰⁴ http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=2481&Itemid=400&lang=. (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

Στην Ελλάδα εμφανίζεται έντονα, κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα, η οργάνωση επιμέρους εθνοτικών «μαφιών» που οι περιοχές χωρίζονται σε ζώνες εκμεταλλεύσεως¹⁰⁵ από Αλβανούς, Ρουμάνους, Ρώσους και Πακιστανούς. Κάθε είδους εγκληματικών δραστηριοτήτων, όπως σωματεμπορία, ναρκωτικά, «νονοί» σε μπαρ - καταστήματα, λαθραία εισαγωγή όπλων και πυρομαχικών,¹⁰⁶ απαγωγές και ομηρίες με στόχο την απαίτηση λύτρων, λαμβάνουν χώρα υπό το πρίσμα των δικών τους «άγραφων» νόμων και κανόνων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα πληρωμένα «συμβόλαια εκτελέσεων» της Ρωσικής μαφίας, καθώς και οι οργανωμένες συμμορίες Αλβανών που καταληστεύουν και τρομοκρατούν την ακριτική ύπαιθρο κατά μήκος της ελληνοαλβανικής μεθορίου.¹⁰⁷ Σημείο ιδιαίτερης προσοχής είναι ότι οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες, προκειμένου να πετύχουν τους σκοπούς τους διεισδύουν και στον κρατικό μηχανισμό διαφθείροντας πρόσωπα και καταστάσεις, επιτείνοντας έτσι το πρόβλημα εθνικής ασφάλειας.

Επιπλέον, στο πλαίσιο του μεταναστευτικού φαινομένου στη χώρα μας, δραστηριοποιούνται ολόκληρα κυκλώματα διακίνησης μεταναστών στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου, στον Έβρο, στα σύνορα με την Αλβανία και στη δυτική Ελλάδα (μεταφορές δια θαλάσσης με προορισμό την Ιταλία). Τα κυκλώματα αυτά δρουν στο εξωτερικό και στο εσωτερικό της χώρας, αναλαμβάνοντας ακόμα και τις οδικές μετακινήσεις από τα σημεία εισόδου στην ελληνική επικράτεια προς την ενδοχώρα και κατόπιν προς τα σημεία αναχώρησης για το εξωτερικό. Βάσει των επίσημων στατιστικών στοιχείων της ΕΛ.ΑΣ,¹⁰⁸ η χώρα μας διαχειρίστηκε το 2019 αυξημένο αριθμό μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών, με αποτέλεσμα να συλληφθούν από τις αστυνομικές και τις λιμενικές αρχές, συνολικά 123.710 παράτυποι μετανάστες (έναντι 93.367 το 2018), ενώ επιπρόσθετα συνελήφθησαν

¹⁰⁵ «Το γκέτο των μεταναστών στο κέντρο της Αθήνας: Πώς έχουν μοιράσει τα πόστα και πώς δρουν», 14/02/2020, βλ. σχετικό άρθρο στην ιστοσελίδα <https://eleftherostypus.gr/ellada/524984-ta-gketo-metanaston-sto-kentro-tis-athinas-pos-exoyn-moirasei-ta-posta-kai-pos-droyn-infographic/>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

¹⁰⁶ Αρκετά εκ των λαθραίων όπλων προέρχονται από κλοπές σε αποθήκες του αλβανικού στρατού κατά τη γνωστή κρίση στην Αλβανία την άνοιξη του 1997, βλ. Γιάννης Κολοβός, «Το Κουτί της Πανδώρας, Παράνομη Μετανάστευση και νομιμοποίηση στην Ελλάδα», (Αθήνα: Πελασγός, 2003), σελ 151.

¹⁰⁷ Γιάννης Κολοβός, «Το Κουτί της Πανδώρας, Παράνομη Μετανάστευση και νομιμοποίηση στην Ελλάδα», (Αθήνα: Πελασγός, 2003), σελ 44-48.

¹⁰⁸ Βλ σχετικό δελτίο τύπου 31 Μαρτίου 2020, με τα στατιστικά στοιχεία - απολογισμό συνολικής δραστηριότητας της Ελληνικής Αστυνομίας για το έτος 2019, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=93706&Itemid=2425&lang (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

σε ολόκληρη την επικράτεια 1.533 διακινητές (έναντι 1.653 που είχαν συλληφθεί το 2018).¹⁰⁹

Οι εγκληματικές οργανώσεις διακίνησης παράνομων μεταναστών εμπλέκονται πολύ συχνά και σε άλλες μορφές οργανωμένου εγκλήματος, όπως διακίνηση ναρκωτικών, παραχαράξεις και πλαστογραφίες κυρίως στη χρήση ταξιδιωτικών εγγράφων και το πλέον σοβαρότερο, διακίνηση ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική αλλά και την οικονομική τους εκμετάλλευση, το λεγόμενο «trafficking».¹¹⁰ Στις μέρες μας, σύμφωνα με τα ενημερωτικά δελτία ειδήσεων των ΜΜΕ, βρίσκεται σε έξαρση η προώθηση ανηλίκων αλλοδαπών στην πορνεία και παιδική πορνογραφία,¹¹¹ στην εξαναγκαστική εργασία και στο εμπόριο οργάνων. Η διαρκώς αυξανόμενη ζήτηση για διεθνή μετανάστευση οδηγεί τους μετανάστες να γίνονται υποχείρια εκμετάλλευσης των διακινητών, καταβάλλοντας τους τεράστια ποσά για συνήθως άθλιες και άκρως επικίνδυνες συνθήκες μεταφοράς.¹¹²

Τρομοκρατία

Μια ιδιαίτερη μορφή του οργανωμένου εγκλήματος στις μέρες μας είναι η τρομοκρατία. Πρόκειται για μια ειδική μορφή εγκλήματος βίας που γενικά δεν έχει συγκεκριμένη πηγή καθοδήγησης και κατεύθυνσης και διακρίνεται σε εγχώρια ή διεθνή. Τα ασύμμετρα αποτελέσματα που επιτυγχάνει και η υβριδική πολυπροσωπία της, η σύγχρονη τρομοκρατία υπερβαίνει τα στεγανά διαχείρισης των υπηρεσιών εσωτερικής ασφαλείας και αποκτά χαρακτηριστικά παγκοσμίου ενδιαφέροντος απειλής, με ιδιαίτερες συνέπειες τόσο για την ατομική ασφάλεια, όσο και για την εθνική ασφάλεια.¹¹³

¹⁰⁹ Αναλυτικά στατιστικά στοιχεία του μεταναστευτικού φαινομένου εμφανίζονται στα γραφήματα του Παραρτήματος «Β».

¹¹⁰ Νίκος Δενιόζος, ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ Τεύχος 12, «Η Λαθρομετανάστευση ως Μορφή Οργανωμένου Εγκλήματος, Απειλή για την Άμυνα και Ασφάλεια του Περιφερειακού Συστήματος της Ε.Ε».

¹¹¹ Δημήτρης Αγγελίδης, «Προσφυγόπουλα στην πορνεία: η «επιδημία» της διπλανής πόρτας», efsyn.gr, 20/04/2017, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα https://www.efsyn.gr/ellada/dikaionomata/107487_prosfygopoyla-stin-porneia-i-epidimia-tis-diplanis-portas. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου).

¹¹² Νίκος Δενιόζος, «Η ασύμμετρη απειλή της μετανάστευσης», Foreign Affairs Hellenic Edition, 09/07/2018, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.foreignaffairs.gr/articles/71858/dr-nikos-deniozos/i-asymmetri-apeili-tis-metanasteysis?page=show>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹¹³ 'Country Reports on Terrorism 2019 - United States Department of State'. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/Country-Reports-on-Terrorism-2019-2.pdf>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

Οι στόχοι των τρομοκρατών δεν έχουν πολιτική, λογική και πατρίδα αλλά αποτελούν επιθέσεις τυφλής βίας και μίσους. Η ιδεολογία των μελών των τρομοκρατικών οργανώσεων στηρίζεται σε πολιτικούς, θρησκευτικούς, κοινωνικούς, φυλετικούς και οικονομικούς σκοπούς και τροφοδοτείται από αισθήματα θρησκευτικού φανατισμού, οικονομικής ανισότητας και στέρησης κοινωνικών δικαιωμάτων.¹¹⁴ Οι πολύνεκρες τρομοκρατικές επιθέσεις στην Ευρώπη (Παρίσι, Βρυξέλλες, Λονδίνο κ.α.) σε συνδυασμό με την διεθνοποίηση της απειλής και τον βίαιο εξτρεμισμό της οργάνωσης του “Ισλαμικού Κράτους”, έχουν δώσει νέα ώθηση στις προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Οι βασικοί στόχοι της στρατηγικής της Ε.Ε. και του ΟΗΕ συνοψίζονται στους τομείς της πρόληψης, προστασίας, καταστολής και αντιμετώπισης των τρομοκρατικών ενεργειών.¹¹⁵

Όπως προαναφέρθηκε, μεγάλο ποσοστό του μετακινούμενου πληθυσμού είναι πρόσφυγες, επομένως θα μπορούσε κανείς να εκτιμήσει ότι είναι μικρός ο κίνδυνος τρομοκρατικών ενεργειών στην Ελλάδα προερχόμενων από μετανάστες. Ωστόσο, μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα στην Ευρώπη όπου οι δράστες ήταν μετανάστες δεύτερης ή τρίτης γενιάς, έχει καταγραφεί το φαινόμενο της μετάβασης ξένων μαχητών από πολλές χώρες της Ε.Ε. στη Συρία, το Ιράκ, το Αφγανιστάν και τη Λιβύη, προκειμένου να μνηθούν και να εκπαιδευτούν από τις διάφορες τρομοκρατικές οργανώσεις και ακολούθως να επιστρέψουν στις χώρες προέλευσης για την υλοποίηση των όποιων ενεργειών. Ως εκ τούτου, η Ελλάδα ως μια δυτική χώρα μέλος της Ε.Ε., ΟΑΣΕ και ΝΑΤΟ, παρότι δεν αποτελεί στόχο υψηλής προτεραιότητας για ισλαμιστικές τρομοκρατικές οργανώσεις, δεν παύει να αποτελεί δυνητικό στόχο. Επιπλέον, μια πιθανή τρομοκρατική ενέργεια θα μπορούσε να στοχοποιήσει κάποιο δυτικό στόχο¹¹⁶ εντός του ελληνικού εδάφους με ανυπολόγιστες συνέπειες.

Προς επίρρωση της ανωτέρω διαπίστωσης και της ανάγκης να μην υπάρξει εφησυχασμός από την πλευρά της Ελλάδας στο θέμα της δυνητικής τρομοκρατικής απειλής, συνεπικουρούν και οι παρακάτω λόγοι:

¹¹⁴ Αναλυτικά στοιχεία βλ. στο <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/fight-against-terrorism/terrorist-list/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹¹⁵ Αναλυτικά στοιχεία βλ. στην ιστοσελίδα <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/pagkosmiazitimata/tromokratia.html>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹¹⁶ Στόχος διπλωματικός (πρεσβείες), επιχειρηματικός (τράπεζες ξένων συμφερόντων), στρατιωτικός (ξένες αποστολές) κ.α.

α. Η δυσκολία πλήρους επιβεβαίωσης κατά πόσο ένας μετανάστης εμπίπτει στην κατηγορία του πρόσφυγα ή όχι, καθώς αρκετές φορές δεν διαθέτουν τα απαιτούμενα συνοδευτικά έγγραφα.

β. Η μεγάλη καθυστέρηση εξέτασης των αιτημάτων ασύλου,¹¹⁷ γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα οι μετανάστες να παραμένουν στη χώρα για μεγάλο χρονικό διάστημα.

γ. Οι μετανάστες φιλοξενούνται σε ανοικτές δομές και επομένως δύναται να μετακινηθούν ελεύθερα σε όλη τη χώρα.

δ. Υφίσταται ένας άγνωστος αριθμός μεταναστών που εισήλθε στη χώρα μας κατά τη χρονική περίοδο 2015/2016 δίχως να έχει εντοπιστεί και καταγραφεί από τις αρχές.

ε. Η μετανάστευση σε μεγάλο βαθμό ελέγχεται, παρακινείται και υποκινείται από το οργανωμένο έγκλημα και τρομοκρατικές οργανώσεις.¹¹⁸

Πέραν των ανωτέρω, λαμβάνοντας υπόψη ότι στη χώρα μας διαβιούν αλλοδαποί υπήκοοι από όμορες χώρες που έχουν εδαφικές διεκδικήσεις σε βάρος της Ελλάδας, δεν θα πρέπει να αποκλειστεί ως δυνητική απειλή να στρατολογηθούν κάποιοι από αυτούς για εκτέλεση τρομοκρατικών ενεργειών, από εξτρεμιστικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στις γειτονικές μας χώρες.¹¹⁹

Ασύμμετρη απειλή

Στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, η κλασσική έννοια του «εχθρού» έχει αντικατασταθεί από την έννοια της «ασύμμετρης απειλής». Τα κέντρα χάραξης της ασφάλειας στο σύγχρονο δυτικό κόσμο κάνουν λόγο για διεθνικές απειλές οι οποίες οδηγούν στον «ασύμμετρο πόλεμο». Ο όρος «διεθνική απειλή» υποδεικνύει την απειλή της εθνικής ασφάλειας, η οποία δεν περιορίζεται στα πλαίσια ενός μόνο κράτους.

¹¹⁷ Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, «Ετήσιο Σχέδιο Δράσης 2021», σελ 8-9, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.scribd.com/document/497516777/Υπουργείο-Μετανάστευσης-Και-Ασύλου>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹¹⁸ Νίκος Δενιόζος, «Η ασύμμετρη απειλή της μετανάστευσης», Foreign Affairs Hellenic Edition, 09/07/2018, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.foreignaffairs.gr/articles/71858/dr-nikos-deniozos/i-asymmetri-apeili-tis-metanasteysis?page=show>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹¹⁹ «Γκρίζοι Λύκοι» στην Τουρκία, UCK-UCC «Τσαμουριάς» στην Αλβανία, «Μακεδονία του Βαρδάρη» στα Σκόπια κ.α.), βλ. Γιάννης Κολοβός, «Το Κουτί της Πανδώρας, Παράνομη Μετανάστευση και νομιμοποίηση στην Ελλάδα», (Αθήνα: Πελασγός, 2003), σελ 146-152.

Οι κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές διαφορές μεταξύ των κρατών συνέπεια της παγκοσμιοποίησης, η δημογραφική έκρηξη σε χώρες του τρίτου κόσμου, η λειτουργία παράνομων οργανώσεων, οι εμφύλιοι πόλεμοι και οι τοπικές συρράξεις, διαμόρφωσαν μία νέα γεωπολιτική κατάσταση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι πρόσφατες εξελίξεις στο Αφγανιστάν με την απομάκρυνση των αμερικανικών στρατευμάτων και την κατάληψη της εξουσίας από τους Ταλιμπάν που αναζωπύρωσαν τους φόβους για νέα κύματα μεταναστών τόσο στην Ελλάδα όσο και σε ολόκληρη την Ε.Ε.^{120 121} Οι παραδοσιακές ισορροπίες έχουν διαταραχθεί και αντικαταστάθηκαν από μια διάχυτη διάθεση για αλλαγή του status quo.¹²²

Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω παραγόντων είναι η παρουσία μιας «ασύμμετρης απειλής» που συνιστά μια μη παραδοσιακή απειλή για τα Έθνη, τις κυβερνήσεις και τους συλλογικούς οργανισμούς άμυνας και ασφάλειας. Η εν λόγω απειλή δεν εμπεριέχει τον άμεσο κίνδυνο ενός μεγάλου συμβατικού πολέμου, αλλά κινδύνους προερχόμενους ασυμμετρικά από οποιαδήποτε κατεύθυνση που σε αρκετές περιπτώσεις έχουν μακροπρόθεσμο αντίκτυπο. Οι ασύμμετρες απειλές ανάλογα με την πηγή τους, έχουν τη δυνατότητα να επιλέγουν και να προσβάλουν ένα ευρύ φάσμα στόχων του κρατικού μηχανισμού ενάντια στην πολιτική, κοινωνική και οικονομική ζωή ενός κράτους.¹²³ Όλοι οι εν δυνάμει στόχοι είναι εξαιρετικά δύσκολο να προσδιορισθούν με ακρίβεια ώστε να ληφθούν προληπτικά τα απαραίτητα μέτρα προστασίας τους.

¹²⁰ Kathimerini, «Αφγανιστάν: Ποιες χώρες θα υποδεχθούν τους Αφγανούς πρόσφυγες», 23 Αυγούστου 2021, <https://www.kathimerini.gr/world/561472861/afganistan-poiies-chores-tha-ypodechthoyn-toys-afganoys-prosfyges/>, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).

¹²¹ Το Βήμα, «Εκτακτη Σύνοδος ΥΠΕΞ της ΕΕ την Τρίτη – Στο επίκεντρο Αφγανιστάν και προσφυγικό», 27 Αυγούστου 2021, <https://www.tovima.gr/2021/08/27/politics/ektakti-synodos-ypeks-tis-ee-tin-triti-sto-epikentro-afganistan-kai-prosfygiko/>, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2021).

¹²² Ιωάννης Παρίσης, Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα, (Αθήνα: Εκδόσεις Ινφογνώμων, 2011), σελ 28-31.

¹²³ Γ. Κοράκης, «ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ. ΟΙ ΝΕΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΠΕΙΛΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΜΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ» διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t13/t13_02.htm. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

Όπως ήδη αναλύθηκε στις προηγούμενες ενότητες, το ποσοστό των μεταναστών σε σχέση με το γηγενή πληθυσμό ξεπερνά το 11% με διαρκώς αυξητικές τάσεις,¹²⁴ γεγονός που προσδίδει επικίνδυνες διαστάσεις στο φαινόμενο και το μετατρέπει σε στρατηγική ασύμμετρη απειλή. Ειδικότερα, λαμβάνοντας τις μέχρι τώρα αναλυθείσες επιπτώσεις του μεταναστευτικού, οι δυνητικές ασύμμετρες απειλές για την εθνική ασφάλεια της χώρας εστιάζονται στα ακόλουθα πεδία:

α. Στη δημιουργία αποσταθεροποίησης μέσω της δημογραφικής αλλοίωσης σε συγκεκριμένες περιοχές και ιδιαίτερα στις ακριτικές. Η δυστοκία για κοινωνική ενσωμάτωση των μουσουλμάνων που αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία των εισερχόμενων μεταναστών, οδηγεί στη σταδιακή υπονόμευση της εθνικής και κοινωνικής συνοχής με το σχηματισμό παραλλήλων κοινωνιών. Η συμβίωση συμπαγών εθνοτικών/θρησκευτικών ομάδων μέσα στην ίδια χώρα και πολύ περισσότερο στην ευαίσθητη περιοχή της Θράκης, έχει ως συνέπεια τη διάρρηξη του κοινωνικού ιστού, την ανατροπή κρίσιμων για την εθνική ασφάλεια δημογραφικών ισορροπιών¹²⁵ και την εμφάνιση, μακροπρόθεσμα, εσωτερικών εθνοτικών/φυλετικών/θρησκευτικών συγκρούσεων, δημιουργώντας κατ' ουσία μια γεωπολιτική βραδυφλεγή βόμβα.¹²⁶

β. Στην προώθηση μιας διαφορετικής εκδοχής της πολυπολιτισμικότητας μέσα από την εισαγωγή πάσης φύσεως εθνοπολιτισμικών διενέξεων και αντιμαχιών, με απώτερο στόχο τη σταδιακή δημιουργία στρεβλώσεων στη γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμα της χώρας.¹²⁷ Οι αθρόες μεταναστευτικές ροές τείνουν να μεταβάλουν σταδιακά την εθνική ομοιογένεια του πληθυσμού της Ελλάδας που αποτελεί βασικό συντελεστή ισχύος του κράτους. Δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται ότι μεγάλο ποσοστό των μεταναστών προέρχεται από ιδιαίτερα φανατικές μουσουλμανικές χώρες όπου δρουν ισλαμικά κινήματα, ικανά να

¹²⁴ Από τα μεγαλύτερα ποσοστά σε σχέση με τις άλλες χώρες της ΕΕ, Β. Μαρτζούκος, αντιπρόεδρος ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ, «Δημογραφία - Μετανάστευση και το μέλλον της Ευρώπης. Η περίπτωση της Ελλάδος», διάλεξη ΣΕΘΑ, 26/3/21.

¹²⁵ Έκθεση της Κομισιόν «the Impact of Demographic Change», βλ. αναλυτικά στοιχεία https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/demography_report_2020_n.pdf. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹²⁶ Γιάννης Κολοβός, «Το Κουτί της Πανδώρας, Παράνομη Μετανάστευση και νομιμοποίηση στην Ελλάδα», (Αθήνα: Πελασγός, 2003), σελ 152-155.

¹²⁷ Γιάννης Κολοβός, «Το Κουτί της Πανδώρας, Παράνομη Μετανάστευση και νομιμοποίηση στην Ελλάδα», (Αθήνα: Πελασγός, 2003), σελ 241.

κλιμακώσουν σε ευθείες και άμεσες απειλές κατά της εθνικής ασφάλειας με την τέλεση τρομοκρατικών ενεργειών ή δολιοφθορών.

γ. Στην πιθανή καλυμμένη διείσδυση πρακτόρων ξένων μυστικών υπηρεσιών εκμεταλλευόμενοι την άφιξη μέσω της Τουρκίας ενός μεγάλου αριθμού μεταναστών, σε συνδυασμό με τη δυσκολία ταυτοποίησής τους, αλλά και την ανάγκη παραμονής τους σε «ευαίσθητες περιοχές» της ελληνικής επικράτειας. Είναι αντιληπτό πως είναι δυνατή η στρατολόγηση μεταξύ των παράνομων μεταναστών κάθε είδους πρακτόρων, οι οποίοι μπορεί να διενεργούν κατασκοπεία σε βάρος της χώρας όπως συλλογή πληροφοριών για στρατιωτικές δραστηριότητες, ζωτικές εγκαταστάσεις κοινής ωφελείας, οχυρωματικά έργα στις νησιωτικές και παραμεθόριες περιοχές κ.α.¹²⁸ Παράλληλα, δύναται να οργανώνονται σε ομάδες δολιοφθορέων προκειμένου σε περίπτωση πολέμου να ενεργήσουν δολιοφθορές ή να οργανώσουν ομάδες ανταρτοπόλεμου για δημιουργία αντιπερισπασμού¹²⁹ και υποκίνηση ταραχών στο εσωτερικό της χώρας.

δ. Στην πιθανή δράση Αλβανών εθνικιστών που διακατέχονται από μεγαλοϊδεατικές αλυτρωτικές επιδιώξεις. Ενεργώντας αυτόνομα υπέρ των δικών τους σκοπών, είτε με στρατολόγηση από την Τουρκία, δύναται να υποκινήσουν αλβανικές μουσουλμανικές μειονότητες προκειμένου να δημιουργήσουν αναταραχές, δολιοφθορές και γενικότερα διατάραξη της ασφάλειας της χώρας.¹³⁰

ε. Στην οικονομική επιβάρυνση του κράτους μέσω των εξόδων για την υποδοχή και φιλοξενία των μεταναστών, των εξόδων της πολιτικής πρόνοιας στο πλαίσιο της κοινωνικής ενσωμάτωσης τους αλλά και μέσα από τη φθορά των κρατικών υποδομών.¹³¹ Επιπρόσθετη επιβάρυνση προκύπτει από τα διαφυγόντα έσοδα λόγω του λαθρεμπορίου και άλλων παράνομων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος.

¹²⁸ «Η Τουρκική MIT στρατολογεί πράκτορες ανάμεσα σε φοιτητές και μετανάστες», Βήμα press, 28/11/2020, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://vimapress.gr/i-tourkiki-mit-stratologei-praktores-anamesa-se-foitites-kai-metanastes/>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

¹²⁹ Το κυριότερο ίσως χαρακτηριστικό του ανταρτοπολέμου είναι ότι πρόκειται για ένα πόλεμο χωρίς σταθερές, όπου η ουσία του συνίσταται στην ανατροπή κάθε είδους κανόνων, βλ. αναλυτικά στοιχεία στο Κων/νος, Κολιόπουλος, «Η Στρατηγική Σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα», (Αθήνα, Ποιότητα, 2008), Κεφ. 18 Ανταρτοπόλεμος, σελ 266-270.

¹³⁰ <https://www.dimokratianews.gr/dimokratia/oi-alvano-ethnikistes-etoimazoy-n-schedio-alosis-tis-elladas/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹³¹ Όπως για παράδειγμα αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο η καταπόνηση στο Εθνικό Σύστημα Υγείας.

στ. Στην απειλή της δημόσιας υγείας, μέσω της επανεμφάνισης ασθενειών που είχαν εκλείψει, καθώς και μέσω της διευκόλυνσης μετάδοσης νοσημάτων στην κοινωνία.

ζ. Στον πιθανό ρυθμιστικό ρόλο στην μελλοντική πολιτική ζωή της χώρας, όπως συμβαίνει σε άλλες χώρες στην Ευρώπη.¹³² Κατ' αντιστοιχία, η συγκρότηση στο ελληνικό έδαφος μεγάλων εθνικών και θρησκευτικών ομάδων, δύναται να επηρεάζει στο μέλλον, μέσα από την ανεξέλεγκτη νομιμοποίηση των μεταναστών και βάσει των δικαιωμάτων που θα λάβουν, τις πολιτικές εξελίξεις της χώρας, όπως συμβαίνει τώρα και με τη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης, η οποία καθορίζει κατά μεγάλο ποσοστό το εκλογικό αποτέλεσμα στην περιοχή.

¹³² Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν ο ρόλος που διαδραματίζει το μουσουλμανικό μειονοτικό κόμμα στη Βουλγαρία, το οποίο ασκεί σταθερά τα τελευταία χρόνια το ρυθμιστή στο σχηματισμό κυβέρνησης, καθώς επίσης και ο ιδιαίτερος ρόλος της τουρκικής ψήφου στη Γερμανία, όπου επηρεάζει σημαντικά την επιλογή υποψηφίων στην Καγκελαρία.

Κεφάλαιο Τέταρτο: Γεωστρατηγική Αντιμετώπιση του Φαινομένου

Το μεταναστευτικό αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο που η διαχείριση του απαιτεί μία συνολική ενιαία αντιμετώπιση από τα κ-μ της Ε.Ε.. Στο πλαίσιο της γεωστρατηγικής αντιμετώπισής του, βασικός και πρωταρχικός στόχος είναι η διαπίστωση του αριθμού των μεταναστών που μπορεί να απορροφήσει κάθε χώρα, η γρήγορη και ομαλή υλοποίηση των διαδικασιών υποδοχής και νόμιμης διαμονής τους και η ανάπτυξη της απαιτούμενης πολιτικής για την ομαλή ένταξη και ενσωμάτωση στην κοινωνία. Παράλληλα, μέσα από μια ολοκληρωμένη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε. θα μπορέσει να μετριαστεί η δράση των παράνομων δικτύων μετανάστευσης.¹³³ Τέλος, η οικοδόμηση μιας αποτελεσματικής κοινής μεταναστευτικής πολιτικής στο πλαίσιο της Ε.Ε. και σε συνεργασία με άλλους διεθνείς δρώντες, που θα εστιάζει πρωταρχικά στην εξάλειψη των γενεσιουργών αιτιών της μετανάστευσης και δευτερευόντως στην καταστολή των ροών αυτής, θα συμβάλει στη μακροπρόθεσμη ολοκληρωμένη αντιμετώπιση του φαινομένου.¹³⁴

Ολοκληρωμένη διαχείριση των συνόρων για αποτροπή

Η Ελλάδα, ως πρώτη χώρα εισόδου, υποχρεώνεται να σηκώνει ένα δυσανάλογο βάρος μεταναστών σε σχέση με άλλους ευρωπαίους εταίρους της. Η εντατικοποίηση των λέγχων και η βέλτιστη δυνατή επιτήρηση των συνόρων, αποτελεί το βασικό μέσο για την αποτροπή και μείωση των παράνομων εισροών.

Τη διετία 2015-2016, προς αντιμετώπιση μιας πρωτοφανούς προσφυγικής και εξόχως ανθρωπιστικής κρίσης, κατέστη επιβεβλημένη και αναπόφευκτη η περαιτέρω εμπλοκή των ημέτερων ΕΔ, καθόσον οι αρμόδιες υπηρεσίες εσωτερικής ασφαλείας (ΕΛ.ΑΣ - ΛΣ-ΕΛΑΚΤ) είχαν εξαντλήσει τις επιχειρησιακές τους δυνατότητες στην επιτήρηση των συνόρων.¹³⁵ Ιδιαίτερα μάλιστα καθώς προέκυψε η ανάγκη περισυλλογής-διάσωσης¹³⁶ πλήθους ατόμων στη θαλάσσια περιοχή του Αιγαίου, αλλά και η ανάγκη καταγραφής, φιλοξε-

¹³³ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/153/management-of-the-external-borders>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹³⁴ Όλγα Γιώτη Παπαδάκη, «Η σταδιακή διαμόρφωση της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής» στο «κείμενα περιφερειακής επιστήμης», Τόμος III, σ. 11-25, (Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Περιφερειολόγων Επιστημόνων, 2012).

¹³⁵ Δημήτρης Τσαϊλάς, «Το μεταναστευτικό ζήτημα απειλή της εθνικής ασφάλειας», Liberal, 25/09/2019, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.liberal.gr/diplomacy/to-metanasteutiko-zitima-apeili-tis-ethnikis-asfaleias/267888>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹³⁶ Επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης SAR: Search And Rescue.

νίας και διαχείρισης των μεταναστών. Στον ενισχυμένο ρόλο-συμμετοχή των ΕΔ συνέβαλε και το κλείσιμο του «Βαλκανικού Διαδρόμου» μετακίνησης των μεταναστών προς το Ευρωπαϊκό έδαφος,¹³⁷ που προκάλεσε την αθρόα σώρευση δεκάδων χιλιάδων εγκλωβισμένων σε νησιά του ανατολικού Αιγαίου¹³⁸ και σε κεντρικά σημεία εντός αστικών ιστών.

Η Ελλάδα, ως ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος, έχει αναπτύξει σε εθνικό επίπεδο ένα σύστημα επιτήρησης των θαλάσσιων και χερσαίων συνόρων, το οποίο εξυπηρετείται τόσο από τους τρεις κλάδους των Ενόπλων Δυνάμεων, όσο και από τις αρμόδιες υπηρεσίες των Σωμάτων Ασφαλείας. Συγκεκριμένα:

α. Ο Στρατός Ξηράς συμμετέχει στο σύστημα επιτήρησης με ένα δίκτυο παρατηρητηρίων που βρίσκονται στα ακριτικά νησιά του ανατολικού Αιγαίου. Τα παρατηρητήρια είναι εξοπλισμένα με διόφθαλμα όψεως, με ραδιοεντοπιστικές συσκευές επιφανείας και με ηλεκτροπτικά συστήματα,¹³⁹ τα οποία μπορούν να εντοπίσουν επίγειους στόχους, στόχους στην επιφάνεια της θάλασσας, καθώς και εναέριους στόχους πλησίον της επιφάνειας της θάλασσας. Κατ' αντιστοιχία, στα χερσαία σύνορα υφίσταται δίκτυο παρατηρητηρίων και φυλακίων με ανάλογο τεχνολογικό εξοπλισμό παρατήρησης και εντοπισμού, το οποίο συμπληρώνεται με περιπολίες (πεζές και επί οχημάτων), προκειμένου να συνεπικουρούν στο έργο της ΕΛ.ΑΣ στον εντοπισμό μεταναστών.

β. Το Πολεμικό Ναυτικό έχει την ευθύνη κάλυψης της θαλάσσιας επιτήρησης στον ελλαδικό χώρο, χρησιμοποιώντας ένα δίκτυο από ναυτικούς σταθμούς και παρατηρητήρια εγκατεστημένα σε νήσους. Η εικόνα επιφανείας που συλλέγεται από τους χειριστές αποστέλλεται μέσω ενός δικτύου στο θάλαμο επιχειρήσεων της Ναυτικής Διοικήσεως Αιγαίου και στο κέντρο επιχειρήσεων του Αρχηγείου Στόλου.¹⁴⁰ Σημαντικό πλεονέκτημα στη σύνθεση της εικόνας επιφανείας αποτελούν τα αεροσκάφη ναυτικής συνεργασίας για τα οποία βρίσκεται σε εξέλιξη ο εκσυγχρονισμός τους.

¹³⁷ Προσφυγικό-μεταναστευτικό και Ένοπλες Δυνάμεις, <https://www.liberal.gr/diplomacy/oi-enoples-dunameis-kai-i-proklisi-tou-prosfugikou-metanasteutikou/72739>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

¹³⁸ 'Ο άγνωστος άθλος', Η Εφημερίδα των Συντακτών, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα https://www.efsyn.gr/nisides/119714_o-agnostos-athlos. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

¹³⁹ Ανήκουν στα συστήματα ISR : Intelligence, Surveillance and Reconnaissance.

¹⁴⁰ Η επιχειρησιακή εικόνα αποστέλλεται ακολούθως στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων του ΓΕΕΘΑ και μέσω του Νατοϊκού Συστήματος Επιτήρησης MCCIS (Maritime Command and Control Information System) διανέμεται στα συμμαχικά κέντρα επιχειρήσεων.

γ. Η Πολεμική Αεροπορία είναι υπεύθυνη για την επιτήρηση του εθνικού εναέριου χώρου. Χρησιμοποιεί ένα πλέγμα ραδιοεντοπιστικών συσκευών που καλύπτουν όλο τον εναέριο εθνικό χώρο καθώς και την περιοχή ευθύνης του FIR ΑΘΗΝΩΝ.¹⁴¹ Συγκεκριμένα, υφίστανται Κέντρα Ελέγχου Περιοχής (ΚΕΠ), Μοίρες Σταθμού Ελέγχου και Προειδοποίησης (ΜΣΕΠ), καθώς και Σταθμοί Αναφοράς (ΣΑ), που είναι διασκορπισμένα στην ηπειρωτική και νησιωτική Ελλάδα.

δ. Η αστυνόμευση των ελληνικών χωρικών υδάτων αποτελεί ένα από τα καθήκοντα του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής (ΛΣ-ΕΛ.ΑΚΤ),¹⁴² για το οποίο διαθέτει αποκεντρωμένες περιφερειακές υπηρεσίες (κεντρικά λιμεναρχεία, λιμεναρχεία και λιμενικούς σταθμούς). Επιπλέον, διαθέτει παράκτια περιπολικά σκάφη, περιπολικά ανοικτής θαλάσσης, χερσαία και εναέρια μέσα, καθώς επίσης και διάφορα συστήματα επιτηρήσεως και παρακολουθήσεως του θαλάσσιου χώρου και των ακτών. Στο Αρχηγείο ΛΣ-ΕΛΑΚΤ υπάγεται το Ενιαίο Κέντρο Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης (ΕΚΣΕΔ), το οποίο συντονίζει όλες τις επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης στην περιοχή του FIR Αθηνών.

ε. Η αστυνόμευση - επιτήρηση των χερσαίων συνόρων για τον εντοπισμό παράνομων μεταναστών στην ελληνική επικράτεια πραγματοποιείται κυρίως από την ΕΛ.ΑΣ, η οποία διαθέτει ειδικά τμήματα συνοριακού ελέγχου που εκτελούν περιπολίες ελέγχοντας περάσματα διακίνησης μεταναστών.

Η συμμετοχή της χώρας ως ισότιμο και διαχρονικό μέλος διεθνών οργανισμών εξασφαλίζει την πρόσβαση και συνδρομή στη διαχείριση - αντιμετώπιση ζητημάτων οικουμενικού ενδιαφέροντος, όπως είναι και το μεταναστευτικό. Είναι αντιληπτό ότι η αντιμετώπιση του εν λόγω ζητήματος απαιτεί την στενή συνεργασία και αλληλεγγύη σε διεθνές επίπεδο. Ειδικότερα, στο πλαίσιο της αποτροπής των παράνομων κυμάτων μεταναστευτικών ροών η Ελλάδα έλαβε και είναι αναγκαίο να συνεχίσει να λαμβάνει τη συνδρομή μηχανισμών της Ε.Ε. για τη βέλτιστη δυνατή επιτήρηση των συνόρων.¹⁴³

¹⁴¹ Έχει καθορισθεί από το 1958, με τη Συμφωνία του Διεθνούς Οργανισμού Πολιτικής Αεροπορίας – ICAO (International Civil Aviation Organization).

¹⁴² <http://www.hcg.gr/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁴³ <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/migratory-pressure/history-migratory-pressure/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

Σημαντική συνεισφορά στην αντιμετώπιση του μεταναστευτικού, συνετέλεσε και συντελεί η παρουσία του FRONTEX¹⁴⁴ με προσωπικό, εξοπλισμό υψηλής τεχνολογίας και μέσα τόσο στα ελληνικά νησιά του Αιγαίου, όσο και στα ανατολικά χερσαία σύνορα της Ελλάδας με την Τουρκία. Η συνεργασία της χώρας με τον εν λόγω οργανισμό έχει ξεκινήσει από το 2007, συμβάλλοντας στην επιτήρηση των θαλάσσιων συνόρων.¹⁴⁵ Το 2009, ο FRONTEX εγκαινίασε το πιλοτικό πρόγραμμα «Αττική», με στόχο την παροχή βοήθειας στις ελληνικές αρχές για τις διαδικασίες επιστροφής των μεταναστών με την αποστολή εμπειρογνομόνων για την εξακρίβωση των στοιχείων και τον προσδιορισμό της χώρας προέλευσης («screening»). Παράλληλα, πραγματοποιείται εκπαίδευση των τοπικών αρχών στη διαδικασία ταυτοποίησης και αναγνώρισης πλαστών εγγράφων, διευκόλυνση της συνεργασίας με τις πρεσβείες τρίτων χωρών και του συντονισμού των πτήσεων επιστροφής.¹⁴⁶ Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο επαύξησης της συνεργασίας Ελλάδα-FRONTEX, την 1^η Οκτωβρίου 2010 άνοιξε στον Πειραιά το πρώτο επιχειρησιακό γραφείο εκτός της έδρας του οργανισμού (Frontex Operational Office – FOO).

Τον Οκτώβριο του 2010, με αφορμή τον αυξανόμενο αριθμό των μεταναστών που επιχειρούσαν να φτάσουν στην Ελλάδα διαμέσου των χερσαίων συνόρων της με την Τουρκία, η Ελλάδα¹⁴⁷ ζήτησε την παρέμβαση των ομάδων ταχείας επέμβασης στα σύνορα (Rapid Border Intervention Teams-RABITs). Ο FRONTEX απέστειλε ομάδες RABITs στην περιοχή της Ορεστιάδας από τον Νοέμβριο έως τον Μάρτιο 2011, προκειμένου να συνδράμουν στην επιτήρηση των συνόρων, καθώς και εμπειρογνώμονες από κ-μ για να προσφέρουν στήριξη στις διαδικασίες ταυτοποίησης.

Το 2011 και έκτοτε υφίσταται σε μόνιμη βάση η κοινή θαλάσσια επιχείρηση «Poseidon» για την επιτήρηση των θαλάσσιων συνόρων και υποστήριξη στις διαδικασίες εγγραφής, ταυτοποίησης και επανεισδοχής μεταναστών και προσφύγων από τα Κ.Υ.Τ. -

¹⁴⁴ Το οργανόγραμμα και τα καθήκοντα του Οργανισμού FRONTEX παρουσιάζονται αναλυτικά στο Παράρτημα «Γ».

¹⁴⁵ Στις κοινές επιχειρήσεις του οργανισμού συμμετέχει και το κράτος μέλος που τους φιλοξενεί, το οποίο έχει και τη διοίκηση της επιχείρησης [βάσει του κανονισμού (ΕΕ) 2019/1896, άρθρα 37-39], Μαρία Ντανιέλα Μαρούδα, «Διεθνές Δίκαιο και Ασφάλεια, θεματική ενότητα: Διαχείριση κρίσεων από Διεθνείς Οργανισμούς (ΟΗΕ, NATO, ΕΕ κλπ.) - χρήση βίας - συλλογική ασφάλεια», Παραδόσεις ΣΕΘΑ, 23/11/2020.

¹⁴⁶ Το συγκεκριμένο πρόγραμμα αν και πιλοτικό, ανανεώνεται έκτοτε σε ετήσια βάση.

¹⁴⁷ Η Ελλάδα αποτελεί την πρώτη χώρα που αιτήθηκε την αξιοποίηση των ομάδων RABITs.

hotspots.¹⁴⁸ Η εν λόγω επιχείρηση αναπτύχθηκε στην Κρήτη και νησιά του Αιγαίου προκειμένου να αντιμετωπισθούν πιθανές μεταναστευτικές ροές προερχόμενες από τη Λιβύη,¹⁴⁹ αλλά τελικά μετεξελίχθηκε σε μια επιχείρηση πολλαπλών χρήσεων.

Η χειραγωγή των μεταναστευτικών ροών λόγω της πολιτικής της Τουρκίας,¹⁵⁰ ενίσχυσε την παρουσία του FRONTEX στη χώρα μας τόσο κατά την περίοδο 2015, όσο και το Μάρτιο του 2020 στα χερσαία σύνορα του Έβρου αλλά και στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου. Ο FRONTEX, ανταποκρίθηκε σε αίτημα της Ελλάδας να εκτελέσει κοινές επιχειρήσεις για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και να παράσχει αυξημένη τεχνική και επιχειρησιακή συνδρομή διαθέτοντας προσωπικό και μέσα όπως ειδικά οχήματα, RADAR, αεροσκάφη, ελικόπτερα, σκάφη και λήψη δορυφορικών εικόνων.¹⁵¹

Τέλος, σημαντική συμβολή στην ολοκληρωμένη διαχείριση των συνόρων διαδραματίζουν τα σύγχρονα τεχνολογικά συστήματα ανταλλαγής πληροφοριών που χρησιμοποιούνται από πλευράς Ε.Ε. και FRONTEX στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, του οργανωμένου εγκλήματος και της παράνομης μετανάστευσης. Συνοπτικά τα εν λόγω συστήματα είναι:

α. Το σύστημα πληροφοριών Σένγκεν (SIS II).¹⁵² Το εν λόγω σύστημα αποτελεί μια πλατφόρμα ανταλλαγής πληροφοριών για την καλύτερη διαχείριση των συνόρων και εξασφάλιση ενός υψηλού επιπέδου ασφάλειας και δικαιοσύνης στην Ευρώπη. Τα δεδομένα που καταχωρούνται¹⁵³ αφορούν πρόσωπα και αντικείμενα και περιλαμβάνουν, φωτογραφίες, δακτυλικά αποτυπώματα, αντίγραφα ευρωπαϊκών ενταλμάτων σύλληψης για

¹⁴⁸ <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/main-operations/operation-poseidon-greece/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁴⁹ Thomas Husken, “The practice and culture of smuggling in the borderland of Egypt and Libya”. *International Affairs*, Vol 93(4), 2017.

¹⁵⁰ Άγγελος Συρίγος, «Ελληνοτουρκικές σχέσεις», 3η έκδοση, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σελ 670-675.

¹⁵¹ Αλέξανδρος Κολοβός, Κρίση στον Έβρο: Η Ολιστική Προσέγγιση και οι Προκλήσεις για Ολοκληρωμένη Δράση, ΕΛΙΑΜΕΠ, 2020, σελ 23-24.

¹⁵² Schengen Information System. Το σύστημα δημιουργήθηκε αρχικά το 1995 ενώ η προηγμένη έκδοση SIS II δημιουργήθηκε το 2006 και τέθηκε σε λειτουργία το 2013, βλ. περισσότερες λεπτομέρειες στην ιστοσελίδα

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/114544_el.htm. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁵³ Ο κανονισμός (ΕΕ) 1987/2006 και η απόφαση 2007/533/ΔΕΥ του Συμβουλίου, παρέχουν την απαιτούμενη νομική βάση για το SIS II.

πρόσωπα που καταζητούνται κ.α. Δικαίωμα πρόσβασης στο SIS II αναγνωρίζεται στις αστυνομικές υπηρεσίες και υπηρεσίες φύλαξης συνόρων, στις υπηρεσίες τελωνειακών ελέγχων, δικαστικές αρχές που είναι αρμόδιες για την άσκηση ποινικής δίωξης στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και τη διενέργεια δικαστικής ανάκρισης πριν από την απαγγελία κατηγορίας και στις αρχές που είναι αρμόδιες για τη χορήγηση θεωρήσεων, τίτλων διαμονής και την έκδοση αδειών κυκλοφορίας οχημάτων.

β. Το σύστημα πληροφοριών για τις θεωρήσεις (VIS).¹⁵⁴ Στόχος του VIS είναι να βελτιώσει την εφαρμογή της κοινής πολιτικής στον τομέα των θεωρήσεων, την προξενική συνεργασία και τις διαβουλεύσεις μεταξύ των κεντρικών αρχών για τις θεωρήσεις. Απώτεροι σκοποί του συστήματος είναι, να διευκολυνθεί η διαδικασία υποβολής αίτησης θεώρησης, να καταπολεμηθεί η απάτη (visa shopping), να διευκολυνθεί ο έλεγχος στα εξωτερικά σύνορα του χώρου Schengen προκειμένου να εντοπίζονται τα άτομα που δεν πληρούν τις απαιτήσεις εισόδου, παραμονής και κατοικίας στο έδαφος των κ-μ, και τέλος να συμβάλει στην αποτροπή των απειλών κατά της εσωτερικής ασφάλειας των χωρών της Ε.Ε. Στο εν λόγω σύστημα, πέραν των φωτογραφιών και των βιομετρικών στοιχείων των αιτούντων, καταχωρούνται και όλες οι τυχόν αιτούμενες, εκδοθείσες, απορριφθείσες, ακυρωθείσες, ανακληθείσες ή παραταθείσες θεωρήσεις, δημιουργώντας ένα πλήρες φάκελο στοιχείων. Το VIS συνδέεται με όλες τις προξενικές αρχές των κρατών Σένγκεν που εκδίδουν θεωρήσεις, καθώς και με όλα τα εξωτερικά τους συνοριακά σημεία διέλευσης, παρέχοντας τη δυνατότητα στους συνοριοφύλακες να ελέγχουν εάν ο κάτοχος βιομετρικής θεώρησης είναι πράγματι το άτομο που υπέβαλε τη σχετική αίτηση. Οι διωκτικές αρχές και η EUROPOL έχουν πρόσβαση στο σύστημα προκειμένου να εντοπίζουν και να διερευνούν τρομοκρατικές πράξεις και άλλα σοβαρά αδικήματα.

γ. Το σύστημα εισόδου/εξόδου (ΣΕΕ).¹⁵⁵ Το ΣΕΕ είναι ένα σύστημα πληροφοριών που επιταχύνει και ενισχύει τους συνοριακούς ελέγχους για τους υπηκόους τρίτων χωρών που ταξιδεύουν στην Ε.Ε. Το ΣΕΕ αντικαθιστά τη χειροκίνητη σφράγιση των διαβατηρίων στα σύνορα με την ηλεκτρονική καταχώριση στη βάση δεδομένων. Κύριοι στόχοι του είναι η βελτίωση της ποιότητας των συνοριακών ελέγχων μέσω του αυτόματου υπολογισμού της επιτρεπόμενης διαμονής κάθε ταξιδιώτη, η εξασφάλιση αξιόπιστης ταυ-

¹⁵⁴http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_migration/114517_el.htm. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁵⁵https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/what-we-do/policies/securing-eu-borders/factsheets/docs/factsheet_-_entryexit_system_el.pdf. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

τοποίησης των προσώπων και τέλος η ενίσχυση της εσωτερικής ασφάλειας και η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, επιτρέποντας την πρόσβαση των αρχών επιβολής του νόμου στο ταξιδιωτικό ιστορικό.

δ. Το ευρωπαϊκό σύστημα επιτήρησης των συνόρων (EUROSUR).¹⁵⁶ Το εν λόγω σύστημα καθιερώνει ένα κοινό πλαίσιο για την ανταλλαγή πληροφοριών και τη συνεργασία, μεταξύ των κρατών της Ε.Ε. και FRONTEX, για τη βελτίωση της επίγνωσης της κατάστασης και για την αύξηση της ικανότητας αντίδρασης στα εξωτερικά σύνορα. Σκοπός του είναι ο έγκαιρος εντοπισμός, η πρόληψη και η καταπολέμηση της παράνομης μεταναστευσης και του διασυνοριακού εγκλήματος, καθώς και η συμβολή στην προστασία της ζωής των μεταναστών. Σύμφωνα με τον κανονισμό EUROSUR,¹⁵⁷ κάθε κ-μ διαθέτει Εθνικό Κέντρο Συντονισμού το οποίο συντονίζει και ανταλλάσσει πληροφορίες μεταξύ όλων των αρχών που είναι επιφορτισμένες με την επιτήρηση των εξωτερικών συνόρων, καθώς και με άλλα Εθνικά Κέντρα Συντονισμού και του FRONTEX.

ε. Το κοινό περιβάλλον ανταλλαγής πληροφοριών (CISE).¹⁵⁸ Αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της θαλάσσιας πολιτικής της Ε.Ε.¹⁵⁹ και κάτω από την πίεση των μεταναστευτικών ροών και αποσκοπεί στην επίλυση των προβλημάτων που οφείλονται στην μη συνεργασία των διαφορετικών υπηρεσιών που ασχολούνται με την επιτήρηση σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Ορισμένα από τα διαφορετικά συστήματα¹⁶⁰ που χρησιμοποιούνται μπορεί να μην διαθέτουν πρωτόκολλα επικοινωνιών μεταξύ τους για την άμεση ανταλλαγή των πληροφοριών. Σκοπός του προγράμματος δεν είναι η αντικατάσταση των ήδη εφαρμοσμένων προγραμμάτων αλλά η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ τους.

Επιπρόσθετα, το 2016, στο πλαίσιο αντιμετώπισης του μεγάλου κύματος μεταναστών στην Ελλάδα, αποφασίσθηκε η έναρξη μια ΝΑΤΟϊκής επιχείρησης στα θαλάσσια σύνορα της χώρας μας. Η γνωστή «NATO Aegean Activity»¹⁶¹ περιελάμβανε την αποστο-

¹⁵⁶ EUROSUR: European Border Surveillance System, βλ. λεπτομέρειες στην ιστοσελίδα https://ec.europa.eu/home-affairs/e-library/glossary/european-border-surveillance-system_en. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁵⁷ Ευρωπαϊκός Κανονισμός 1052/2013.

¹⁵⁸ CISE: Common Information Sharing Environment.

¹⁵⁹ EUROPEAN UNION MARITIME SECURITY STRATEGY (EUMSS).

¹⁶⁰ Συστήματα όπως το Vessel monitoring system (VMS), SafeSeaNet, Maritime Surveillance (MARSUR), European Border Surveillance System (EUROSUR), Community of Practice on data standards (CoP), κ.α.

¹⁶¹ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_128746.htm. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

λή πλοίων των κ-μ του NATO τα οποία συνέλλεγαν πληροφορίες για τις μεταναστευτικές ροές στα ελληνοτουρκικά θαλάσσια σύνορα, και τις απέστελλαν στην ελληνική και τουρκική ακτοφυλακή και τις δυνάμεις του FRONTEX. Η εν λόγω επιχείρηση ενέπλεξε κατεξοχήν στρατιωτικά μέσα στην επιτήρηση των συνόρων, συνέβαλε στη δημιουργία ενός κλίματος αποτροπής με τελικό αποτέλεσμα τη μείωση του αριθμού εισερχόμενων μεταναστών, ενώ παράλληλα βοήθησε να γίνουν οι συμμαχικές χώρες κοινωνοί της έκτασης του μεγάλου προβλήματος που αντιμετωπίζει η Ελλάδα.

Το ίδιο έτος το NATO αποφάσισε τη μετατροπή της αποστολής «Active Endeavour» για την τρομοκρατία στη Μεσόγειο σε μια ευρύτερη επιχείρηση ασφάλειας στη θάλασσα με το όνομα «Operation Sea Guardian».¹⁶² Πρόκειται για επιχείρηση εκτός πλαισίου άρθρου 5 με αποστολή την υποστήριξη της θαλάσσιας επίγνωσης κατάστασης, την υπεράσπιση της ελευθερίας πλοήγησης, εκτέλεση καθηκόντων απαγόρευσης, προστασία κρίσιμων υποδομών και καταπολέμηση της διάδοσης όπλων μαζικής καταστροφής. Η ανάπτυξη συμμαχικών δυνάμεων στη μεσόγειο στο πλαίσιο της εν λόγω επιχείρησης συνέβαλε στη μείωση των μεταναστευτικών ροών.

Οι προαναφερθείσες επιμέρους συνέργειες στην ανταλλαγή πληροφοριών, καθώς και η συνεργασία στα χερσαία και θαλάσσια σύνορα στο πλαίσιο συμμαχικών (NATO) και ενωσιακών (FRONTEX) δραστηριοτήτων συνέβαλαν σε μεταφορά τεχνογνωσίας στην αντιμετώπιση και διαχείριση των μεταναστευτικών ροών τόσο στα στελέχη των Ε.Δ. και Σ.Α., όσο και στους λοιπούς εμπλεκόμενους φορείς με το μεταναστευτικό ζήτημα (τελωνιακές αρχές, αρχές θεωρήσεων, κ.α.).

Πολιτική ένταξης - κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι η Ελλάδα αποτελεί τωρινό αλλά και μελλοντικό πόλο έλξης μεταναστευτικών ρευμάτων. Συνεπώς, η μετανάστευση θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως «μόνιμο» φαινόμενο, το οποίο απαιτεί για την αντιμετώπισή του μια μακροπρόθεσμη και ρεαλιστική πολιτική.¹⁶³ Λαμβάνοντας υπόψη τις συνέπειες της μετανάστευσης, καθώς και τους κινδύνους που εγκυμονούν στο πεδίο της εθνικής ασφάλειας γίνεται απολύτως αντιληπτή η αυξημένη γεωπολιτική σημασία της αποφυγής μετάλλαξης της κοινωνίας και διάσπασης της εθνικής συνοχής της χώρας μας. Η εισροή και μόνιμη εγκατά-

¹⁶² <https://mc.nato.int/missions/operation-sea-guardian>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁶³ Άννα Τριανταφυλλίδου, «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου Αιώνα», (Αθήνα: Κριτική ΑΕ, 2010), σελ. 441-443.

σταση απεριόριστου αριθμού μεταναστών είναι απολύτως βέβαιο πως θα δημιουργήσει μια χώρα μεγάλης ανομοιογένειας, τόσο εθνικής όσο και θρησκευτικής, με δυσμενείς συνέπειες για το μέλλον.¹⁶⁴

Οι πρόσφυγες και οι μετανάστες, εμφανίζουν μια σειρά διαφορών που τους χαρακτηρίζουν και τους οδηγούν στο να θεωρούνται «ξένοι» από την κοινωνία υποδοχής. Οι διαφορές αυτές ταξινομούνται σε τέσσερις κατηγορίες: τη γλωσσική, την πολιτισμική, τη θρησκευτική και τη φυλετική. Συναφώς, ο αλλοδαπός μας φαίνεται ξένος διότι μιλάει διαφορετική γλώσσα, διότι τα ήθη και τα έθιμα της χώρας καταγωγής του είναι διαφορετικά από τα δικά μας, επειδή έχει διαφορετική θρησκεία,¹⁶⁵ και τέλος επειδή προέρχεται από διαφορετική φυλή/έθνος (μαύρη, κίτρινη, αραβικό κλπ). Οι δύο πρώτες διαφορές διακρίνονται από τις άλλες, καθώς εάν υπάρχει θέληση μπορούν να ξεπεραστούν.

Η εθνική μεταναστευτική πολιτική οφείλει να κινηθεί σε δύο κεντρικούς άξονες. Αρχικά, στον σαφή προσδιορισμό ενός ανώτατου ορίου μεταναστών που μπορεί να αντέξει το σύστημα¹⁶⁶ και στην ανάπτυξη του θεσμικού πλαισίου υποδοχής, αδειοδότησης και επιστροφών. Ακολούθως, στην ομαλή ενσωμάτωση και κοινωνική ένταξη των μεταναστών που θα νομιμοποιηθούν και θα λάβουν το δικαίωμα παραμονής στη χώρα με έμφαση στην έγκαιρη δράση (early action) και στη διαδικασία προ-ένταξης για όσους διαθέτουν προσφυγικό προφίλ.¹⁶⁷ Η διατήρηση του μεταναστευτικού στοιχείου σε ένα σαφώς καθορισμένο και εύλογο ποσοστό συμβάλει στη μεγιστοποίηση του οφέλους για την οικονομία, στην αναπλήρωση του δημογραφικού ελλείμματος, αλλά και στη μείωση εκδήλωσης τριβών και εντάσεων με το γηγενή πληθυσμό. Η πολιτική ένταξης εμπεριέχει την εκπαιδευτι-

¹⁶⁴ Γιάννης Κολοβός, «Το Κουτί της Πανδώρας, Παράνομη Μετανάστευση και νομιμοποίηση στην Ελλάδα», (Αθήνα: Πελασγός, 2003), σελ 237.

¹⁶⁵ Οι θρησκευτικές αντιθέσεις του δυτικού κόσμου με τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς είναι πλέον πιο ισχυρές (χριστιανοί - μουσουλμάνοι ή χριστιανοί-ισλαμιστές), βλ. Β. Μαρτζούκος, «Δημογραφικό και Μετανάστευση: το εκρηκτικό μείγμα που απειλεί το μέλλον της Ευρώπης και την επιβίωση της Ελλάδος», ΕΛΙΣΜΕ, σελ 4, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.elesme.gr/elesmegr/dimografiko.pdf>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁶⁶ Β. Μαρτζούκος, «Δημογραφικό και Μετανάστευση: το εκρηκτικό μείγμα που απειλεί το μέλλον της Ευρώπης και την επιβίωση της Ελλάδος», ΕΛΙΣΜΕ, σελ 11, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.elesme.gr/elesmegr/dimografiko.pdf>(έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁶⁷ Νέα Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Νοέμβριος 2021, σελ 2, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2021/11/Εθνική-στρατηγική-για-την-κοινωνική-ένταξη-2021.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 21)

κή, στεγαστική και εργασιακή πολιτική με στόχο την καλλιέργεια των προϋποθέσεων για τη σύγκλιση των μεταναστευτικών πληθυσμών με τους πολίτες της χώρας υποδοχής και τελικά την ομαλή ενσωμάτωση τους.¹⁶⁸

Ο όρος «ένταξη» περιγράφει μια διαδικασία ατομική ή ομαδική που έγκειται στην προσπάθεια προσαρμογής των μεταναστών σε μια νέα χώρα και πραγματικότητα.¹⁶⁹ Η διαδικασία ένταξης αφορά μια σύνθετη διαδικασία «εκπαίδευσης», η οποία σε πρώτο επίπεδο περιλαμβάνει την εξασφάλιση των βασικών αγαθών, ενώ το δεύτερο επίπεδο αφορά την σταδιακή εξοικείωση με στάσεις και συμπεριφορές με τους πολίτες της χώρας υποδοχής με απώτερο σκοπό την κοινωνική ενσωμάτωση για δημιουργία κοινωνιών με ισχυρή συνοχή και την επίτευξη συνύπαρξης με όρους ειρήνης και αλληλοκατανόησης.¹⁷⁰

Η νέα Εθνική Στρατηγική της χώρας μας προωθεί ένα μοντέλο ένταξης το οποίο είναι προσαρμοσμένο στη δυναμική, τις ιδιαιτερότητες και τις ιδιομορφίες της ελληνικής κοινωνίας και πολιτείας, έχοντας ως στρατηγικό στόχο την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με παράλληλη δημιουργία θέσεων εργασίας σε κρίσιμους τομείς της ελληνικής οικονομίας και αύξηση του ΑΕΠ, ώστε να επωφελούνται Έλληνες και πρόσφυγες. Συγκεκριμένα, το εν λόγω μοντέλο ένταξης περιλαμβάνει τέσσερις βασικούς πυλώνες:¹⁷¹

α. Προ-ένταξη των αιτούντων άσυλο για την ομαλή μετάβαση των ενηλίκων στην επαγγελματική ζωή και των ανηλίκων από την άτυπη στην τυπική εκπαίδευση, χωρίς διακρίσεις.

β. Κοινωνική ένταξη των δικαιούχων διεθνούς προστασίας με ανάπτυξη εντατικών προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης για την διευκόλυνση της πρόσβασης των δικαιούχων στην αγορά εργασίας. Προώθηση του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής.

¹⁶⁸ Σώτη Τριανταφύλλου, «Πλουραλισμός, Πολυπολιτισμικότητα, Ενσωμάτωση, Αφομοίωση - Σημειώσεις για τη Σύγχρονη Ανοικτή Κοινωνία», (Αθήνα: εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, 2015), σελ 243.

¹⁶⁹ Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Ιούλιος 2019, σελ 10, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/politiki-entaxis-se-ethniko-eripedo/> (έγινε πρόσβαση στις 4 Απρ 21)

¹⁷⁰ Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Ιούλιος 2019, σελ 11. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁷¹ Νέα Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Νοέμβριος 2021, σελ 2, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2021/11/Εθνική-στρατηγική-για-την-κοινωνική-ένταξη-2021.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 21).

γ. Πρόληψη και αποτελεσματική προστασία από κάθε μορφή βίας, εκμετάλλευσης και κακοποίησης με ενίσχυση των μηχανισμών αναφοράς.

δ. Παρακολούθηση και εποπτεία της ενταξιακής πορείας μέσω κοινώς αποδεκτών και συγκρίσιμων δεικτών.

Το έργο της αντιμετώπισης και διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών δεν είναι ούτε εύκολο. Η αναγκαιότητα συνεργασίας μεταξύ φορέων της διεθνούς κοινότητας, του κρατικού μηχανισμού, της τοπικής αυτοδιοίκησης, αλλά και των τοπικών κοινωνιών υποκρύπτει μεγάλες δυσκολίες. Για την επιτυχή εφαρμογή του παραπάνω μοντέλου, πρωταρχικό ρόλο παίζει η ευαισθητοποίηση, η κινητοποίηση και η συμμετοχή της εκάστοτε τοπικής κοινωνίας στη διαδικασία της ένταξης. Στο πλαίσιο αυτό, σημαίνοντα ρόλο θα διαδραματίσει ο συντονισμός σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης και ιδίως σε επίπεδο τοπικών και περιφερειακών Αρχών για την αποτελεσματικότερη παρακολούθηση της προετοιμασίας, εξέλιξης και προγραμματισμένης εφαρμογής των διαφόρων δράσεων και πρωτοβουλιών ένταξης.¹⁷² Εξίσου απαραίτητη και σημαντική είναι η ενεργός συμμετοχή και η συμβολή της κοινωνίας των πολιτών (μεταναστευτικών συλλόγων και ενώσεων, Μ.Κ.Ο.¹⁷³ κ.α.). Απαραίτητη φυσικά συνθήκη για την ομαλή ένταξη των προσφύγων και μεταναστών στον κοινωνικό ιστό της χώρας, αποτελεί να αντιληφθούν και οι ίδιοι την ανάγκη να προσαρμοστούν σε ένα νέο «εθνικό» τρόπο ζωής, επιδεικνύοντας από την πλευρά τους μια θετική στάση και επιθυμία να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία, χωρίς φυσικά αυτό να υπονοεί την πλήρη αφομοίωσή τους. Το αφομοιωτικό μοντέλο δεν επιτρέπει την ύπαρξη της διαφορετικότητας και της ανομοιογένειας. Το μοντέλο αυτό στοχεύει στην πολιτισμική ομογενοποίηση και τη δημιουργία μιας συνεκτικής σύγχρονης κοινωνίας που ακολουθεί

¹⁷² Νέα Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Νοέμβριος 2021, σελ 3, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2021/11/Εθνική-στρατηγική-για-την-κοινωνική-ένταξη-2021.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 21).

¹⁷³ Θετική εξέλιξη προς την κατεύθυνση συντονισμού και ελέγχου της δράσης των Μ.Κ.Ο. αποτέλεσε η έκδοση της ΚΥΑ 3063/27-3-2020 των Υπουργών Οικονομικών και Μετανάστευσης & Ασύλου, με την οποία ρυθμίζονται ζητήματα λειτουργίας του ανασυσταθέντος «Μητρώου ελληνικών και ξένων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)» και του νεοσυσταθέντος «Μητρώου Μελών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)».

τον τρόπο ζωής του γηγενούς πληθυσμού εγκαταλείποντας συνήθειες, παραδόσεις και πρακτικές των χωρών προέλευσης.¹⁷⁴

Προαπαιτούμενος παράγοντας για την ένταξη των μεταναστών και προσφύγων αποτελεί η βελτίωση των διαδικασιών πρώτης υποδοχής και ταυτοποίησης που υποβάλλονται όλοι οι πολίτες τρίτων χωρών και οι ανιθαγενείς που εισέρχονται στη χώρα χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις. Οι διαδικασίες υποδοχής περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την εξακρίβωση και καταγραφή των στοιχείων των εισερχομένων, τον ιατρικό έλεγχο, την παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, την αξιολόγηση της πιθανής ευαλωτότητας, την ενημέρωσή τους για δικαιώματα και υποχρεώσεις σχετικά με την υπαγωγή είτε σε καθεστώς διεθνούς προστασίας είτε σε πρόγραμμα εθελούσιας επιστροφής, αλλά και για τη μέριμνα για όσους ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες (ασυνόδευτοι ανήλικοι, έγκυοι, λεχωίδες, θύματα βασανιστηρίων-κακομεταχείρισης, ΑμεΑ, υπερήλικες, κ.α.).¹⁷⁵ Η ανάγκη υποστήριξης των δομών πρώτης υποδοχής και φιλοξενίας είναι επιτακτική, προκειμένου να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στον μεγάλη σημασίας ρόλο τους, διαφυλάσσοντας ταυτόχρονα τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και εξασφαλίζοντας στους μετανάστες μια αξιοπρεπή διαβίωση.¹⁷⁶

Ακολουθώς, η ομαλή ένταξη των μεταναστών διευκολύνεται μέσα από τη συνεργασία της κεντρικής δημόσιας διοίκησης με την τοπική αυτοδιοίκηση και την ενημέρωση των τοπικών κοινωνιών για ανάγκη ισότιμης ανάληψης της ευθύνης ένταξης. Μέσα από τη διευρυμένη διασπορά των μεταναστών σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια, είναι δυνατή η αποφυγή του κοινοτισμού, των εθνικών γκέτο και των εθνοτικών συγκρούσεων, ενώ παράλληλα μπορούν να επιτευχθούν πολλαπλά και αμφίδρομα θετικά αποτελέσματα, τόσο για τους ίδιους, όσο και για τις κοινωνίες υποδοχής. Μέσα από στοχευμένες δραστηριότητες¹⁷⁷ και κατάλληλη χρηματοδοτική υποστήριξη¹⁷⁸ είναι δυνατή η επίτευξη της ομαλής

¹⁷⁴ Σώτη Τριανταφύλλου, «Πλουραλισμός, Πολυπολιτισμικότητα, Ενσωμάτωση, Αφομοίωση - Σημειώσεις για τη Σύγχρονη Ανοικτή Κοινωνία», (Αθήνα: εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, 2015), σελ 82-86.

¹⁷⁵ https://www.eca.europa.eu/lists/ecadocuments/sr17_6/sr_migration_hotspots_el.pdf. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁷⁶ <https://www.flash.gr/greece/1740311/prosfygiko-kyt-friktes-oi-synthikes-diaviosis-prosfygon-en-mesopandimias-dramatika-ta-stoixeia-tis-ekthesis-tou-kentrou-antigoni>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁷⁷ Βλ. αναλυτικά στοιχεία για δυνητικές δράσεις για την επίτευξη της κοινωνικής ένταξης των δικαιούχων διεθνούς προστασίας στην Νέα Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Νοέμβριος 2021, σελ 11-16, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://migration.gov.gr/wp->

συμβίωσης και η διασφάλιση της ανοιχτής και ισότιμης ανταλλαγής μεταξύ της κοινωνίας υποδοχής με τον μεταναστευτικό πληθυσμό. Προς αυτήν την κατεύθυνση κινούνται οι πρόσφατες θεσμικές και πολιτικές πρωτοβουλίες, όπως είναι η σύσταση και λειτουργία των Κέντρων Ένταξης Μεταναστών (Κ.Ε.Μ.), ως παραρτήματα των Κέντρων Κοινότητας των δήμων,¹⁷⁹ που λειτουργούν ως τοπικά σημεία αναφοράς για την ενημέρωση, εξυπηρέτηση, συμβουλευτική στήριξη των νόμιμα διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών, καθώς και για την υλοποίηση πρωτοβουλιών ένταξης των μεταναστών (μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε ενήλικες, πρόσβαση στην αγορά εργασίας κ.α.).

Επιπλέον, η δημιουργία ενός κεντρικού μηχανισμού καταγραφής και παρακολούθησης της γεωγραφικής κατανομής των μεταναστών στην ελληνική περιφέρεια, καθώς και επιμέρους χαρακτηριστικών και δεξιοτήτων τους, θα βοηθήσει στη δυναμική αποτύπωση της διασποράς τους, αλλά και στην προώθηση της στοχευμένης ένταξής τους στην αγορά εργασίας βάσει δεξιοτήτων σε περιοχές που ελλείπει εργατικό δυναμικό. Παράλληλα, το εν λόγω μέτρο θα συμβάλει στο βέλτιστο σχεδιασμό πολιτικών και δράσεων ένταξης τόσο σε τοπικό, όσο και σε εθνικό επίπεδο,¹⁸⁰ όπως για παράδειγμα η προώθηση της απασχόλησης στην αγροτική οικονομία και τη μεταποίηση, προγράμματα φύλαξης και δημιουργικής απασχόλησης παιδιών με σκοπό τη διευκόλυνση των μητέρων στην εύρεση εργασίας, προώθηση της επιχειρηματικότητας (startup επιχειρήσεις), κ.α.

Βασικός πυλώνας για τη μακροπρόθεσμη κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών αποτελεί η ένταξη των παιδιών τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, καθώς και η δια βίου εκπαίδευση των ενηλίκων.¹⁸¹ Η εκμάθηση της γλώσσας, της ιστορίας, της παράδοσης, του πολιτισμού και του νομικού πλαισίου της χώρας που τους φιλοξενεί, αποτελεί απαιτούμενη προϋπόθεση για την επίτευξη της διαπολιτισμικότητας, ενώ παράλληλα συμ-

content/uploads/2021/11/Εθνική-στρατηγική-για-την-κοινωνική-ένταξη-2021.pdf (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 21).

¹⁷⁸ Οι δυνητικές πηγές χρηματοδότησης των επιμέρους δράσεων στο πλαίσιο βελτίωσης της Εθνικής Στρατηγικής για την Ένταξη, εμφανίζονται αναλυτικά στο Παράρτημα «Ε».

¹⁷⁹ Τα Κ.Ε.Μ. συστάθηκαν με τον Ν.4368/2016.

¹⁸⁰ Δράσεις με επιδίωξη την «Ενίσχυση της απασχολησιμότητας και της πρόσβασης στην απασχόληση», Νέα Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Νοέμβριος 2021, σελ 12-13, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2021/11/Εθνική-στρατηγική-για-την-κοινωνική-ένταξη-2021.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 21).

¹⁸¹ Η ένταξη των παιδιών των μεταναστών στο σχολικό σύστημα της χώρας καθιερώθηκε με τους Ν. 2413/1996 και Ν. 4415/2016.

βάλει στη μείωση των πιθανοτήτων περιθωριοποίησης και ριζοσπαστικοποίησης τους.¹⁸² Σε αυτό τον άξονα, είναι απαραίτητη η περαιτέρω υποστήριξη της πρόσβασης των μεταναστών στην εκπαίδευση, η καταπολέμηση του κινδύνου σχολικής διαρροής, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, καθώς και η ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας με στόχο την προαγωγή της αρμονικής διαπολιτισμικής συνύπαρξης εντός και εκτός σχολείου.

Τέλος, ένα ακόμα μέτρο πολιτικής ολοκλήρωσης της ένταξης και τελικά κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών, είναι η προώθηση της συμμετοχής τους στα κοινά. Η κοινωνική ενσωμάτωση είναι μια σύνθετη διαδικασία, που άπτεται ζητημάτων που σχετίζονται με τη θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας των ατόμων και την αίσθηση ότι «ανήκεις» σε ένα τοπικό κοινωνικό σύνολο. Το ουσιαστικό αποτέλεσμα της ενσωμάτωσης επέρχεται με τη δημιουργία των απαραίτητων συνθηκών για την αποδοχή από την κοινωνία της εθνοτικής και πολιτισμικής διαφορετικότητας των ατόμων των άλλων εθνοτήτων, την άμβλυνση των ξενοφοβικών συνδρόμων, καθώς και τη θετική αξιολόγηση των κοινωνικοπολιτισμικών επιπτώσεων που προκύπτουν από τη μίξη διαφορετικών πολιτισμών, με χαρακτηριστικά όμως που οριοθετούν και διασφαλίζουν τη συνέχιση της εθνικής μας ταυτότητας. Η ενεργή συμμετοχή τους σε συλλόγους εθελοντισμού, περιβαλλοντικούς, πολιτιστικούς, αθλητικούς, γονέων και κηδεμόνων, σε σωματεία εργαζομένων, αλλά και η δημιουργία συλλόγων και οργανώσεων μεταναστών και προσφύγων, αποτελούν ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα που θα εμβαθύνουν τη συνδιαμόρφωση όρων κοινωνικής και πολιτισμικής συνύπαρξης.¹⁸³

Οι επιμέρους δραστηριότητες για την υποστήριξη της ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών δεν πρέπει να αποβούν σε βάρος των μέτρων προς όφελος των πολιτών της χώρας που ανήκουν σε άλλες ευάλωτες ομάδες ή μειονότητες. Στην πραγματικότητα, η ένταξη μεταναστών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των προσπαθειών για τον εκσυγχρονισμό και την οικοδόμηση προοδευτικών και αποτελεσματικών πολιτικών για την κοινωνική πολιτική, την υγεία, την εκπαίδευση, την αγορά εργασίας και τις ίσες ευκαιρίες συμμετοχής.

¹⁸² Άννα Τριανταφυλλίδου, «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου Αιώνα», (Αθήνα: Κριτική ΑΕ, 2010), σελ 452.

¹⁸³ Άννα Τριανταφυλλίδου, «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21ου Αιώνα», (Αθήνα: Κριτική ΑΕ, 2010), σελ 452-453.

Οικοδόμηση μιας αποτελεσματικής κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής

Οι διαστάσεις του μεταναστευτικού φαινομένου, καθιστούν αδύνατη την αντιμετώπιση του μονομερώς από μία χώρα στην Ε.Ε. Στην κατεύθυνση αυτή, έγινε αντιληπτή στους κόλπους της Ε.Ε. η αδήριτη ανάγκη υιοθέτησης μίας κοινής Ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής, η οποία οικοδομείται πάνω στις αρχές της ευημερίας, την ασφάλειας και της αλληλεγγύης και βασίζεται στους κάτωθι πυλώνες.¹⁸⁴

α. Στην αρχή της προώθησης και ενίσχυσης της νόμιμης μετανάστευσης, προς αντιμετώπιση του δημογραφικού προβλήματος και επαύξηση του εργατικού δυναμικού.

β. Στη συγκρότηση της Ευρώπης ως ενιαίου χώρου ασύλου, με απώτερο στόχο την ομαλή ένταξη και ενσωμάτωση προσφύγων και νόμιμων μεταναστών στις κοινωνίες.

γ. Στην καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης κυρίως μέσω του επαναπατρισμού και της ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας των συνοριακών ελέγχων.

δ. Στη συνεργασία με τις χώρες προέλευσης αλλά και διέλευσης των μεταναστών με σκοπό τη μείωση των ροών προς την ΕΕ.

Αναγκαία αρχική προϋπόθεση είναι η καταγραφή των επιμέρους δυνατοτήτων των χωρών της Ε.Ε. στην εισροή μεταναστευτικών ροών και προσφύγων. Τα κ-μ, βάσει του πληθυσμού τους και μέσα από εμπεριστατωμένες μελέτες τόσο για την εξέλιξη του δημογραφικού τους ελλείμματος,¹⁸⁵ όσο και για τις απαιτήσεις τους σε εργατικό δυναμικό και σε συνάρτηση με τις πολιτικές σε θέματα ανάπτυξης, απασχόλησης και καταπολέμησης της ανεργίας, θα πρέπει να συμφωνήσουν στον καθορισμό ενός ορίου αντοχής μεταναστών που δύναται να δεχτούν να μείνει στο έδαφός τους. Η ορθή διαχείριση των μεταναστευτικών ροών επιβάλλει πολιτική βούληση που θα συνάδει με τη διατήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και την πιστή εφαρμογή των περιοριστικών κανονισμών μεταναστευτικής διακίνησης με τη χρήση αποτρεπτικών μέσων.¹⁸⁶ Με γνώμονα αυτό εξα-

¹⁸⁴ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum_el. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁸⁵ Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Αρχής (Eurostat) το ποσοστό γεννήσεων των 27 χωρών της ΕΕ φθίνει ραγδαία καταλήγοντας το 2019 στο 1,53 (η Ελλάδα στο 1,34), βλ. αναλυτικά στοιχεία στην ιστοσελίδα <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00199/default/table?lang=en>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁸⁶ <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/migratory-pressure/eu-asylum-reform/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

σφαλίζεται η αλληλεγγύη στην αντιμετώπιση του φαινομένου, η ασφάλεια και η εθνική συνοχή των χωρών της Ε.Ε. μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο ανάπτυξης μια Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ)¹⁸⁷, ενώ παράλληλα προάγονται τα θετικά οφέλη της μετανάστευσης, αμβλύνονται οι αρνητικές συνέπειες και δημιουργούνται οι απαιτούμενες προϋποθέσεις για τη διαπολιτισμική κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών.

Ακολούθως, η αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών προϋποθέτει καταπολέμηση των παράνομων ροών και ουσιαστική συνεργασία με τις τρίτες χώρες που αποτελούν τόπους προέλευσης μεταναστών σχετικά με τις δυνατότητες και τους διαύλους νόμιμης διακίνησης.¹⁸⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι πρόσφατες δηλώσεις της επιτρόπου Εσωτερικών Υποθέσεων της Ε.Ε., Ίλβα Γιόχανσον, που επισήμανε πως θα πρέπει να αποτραπούν οι μετανάστες από το Αφγανιστάν να καταφύγουν στην Ε.Ε. μέσω των παράτυπων δικτύων και θα πρέπει να ενταθούν οι προσπάθειες συνεργασίας με τις χώρες της περιοχής προς επίτευξη του εν λόγω στόχου και αποφυγή διαπράξεως των λαθών του 2015.¹⁸⁹ Η καθιέρωση πολύ αυστηρών μέτρων κατά των παράνομων κυκλωμάτων διακίνησης αποτελεί βασική προϋπόθεση για την αποτροπή τους. Επιπλέον, οι πολίτες των τρίτων χωρών πρέπει να λαμβάνουν σαφείς πληροφορίες που να τους επιτρέπουν να αντιληφθούν τις απαιτήσεις και τις διαδικασίες νόμιμης εισόδου και διαμονής στην Ε.Ε.. Στην κατεύθυνση αυτή, τα κ-μ της Ε.Ε. με την ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων κινητικότητας,¹⁹⁰ μπορούν να υποστηρίξουν τις τρίτες χώρες στην κατάρτιση ενός κατάλληλου εθνικού νομοθετικού πλαισίου, το οποίο θα βελτιώνει τις πολιτικές νόμιμης μετανάστευσης και ασύλου και θα καθορίζει μηχανισμούς επανεισδοχής, σε πλήρη εφαρμογή των σχετικών διεθνών συμβάσεων.

¹⁸⁷ Μαριλένα Κοππά, «Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ)», Διάλεξη ΣΕΘΑ, 04/11/2020,

¹⁸⁸ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum_el. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁸⁹ Πρώτο Θέμα, «Αφγανιστάν - Ίλβα Γιόχανσον: Θα πρέπει να αποτρέψουμε μετανάστες να κατευθύνονται προς την ΕΕ μέσω παράτυπων διαδρομών», 18 Αυγούστου 2021, <https://www.protothema.gr/politics/article/1153171/afganistan-ilva-giohanson-tha-prepei-na-apotrepsoume-metanastes-na-kateuthunodai-pros-tin-ee-meso-paratupon-diadromon/>, (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁹⁰ COM(2011) 0743, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011DC0743&from=en> (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

Εξομάλυνση στο πρόβλημα της απορρόφησης του μεταναστευτικού πληθυσμού μπορεί να συνεισφέρει και η κυκλική μετανάστευση.¹⁹¹ Πρόκειται για ένα περιβάλλον ελεγχόμενης διακίνησης των μεταναστών κατά το οποίο όλοι θα αποκομίζουν σχετικά οφέλη. Πιο συγκεκριμένα, οι χώρες υποδοχής θα καλύψουν τις ελλείψεις τους σε εργατικό δυναμικό χωρίς να απαιτείται η πλήρη διαμονή των μεταναστών στο έδαφός τους, ενώ οι χώρες αποστολής θα εξασφαλίζουν εμβάσματα, τα οποία θα συνδράμουν στην αύξηση των χρηματοδοτικών εισροών. Οι χώρες προορισμού μπορούν να προωθήσουν την κυκλική μετανάστευση δημιουργώντας διαύλους επικοινωνίας και μηχανισμούς που θα επιτρέπουν την εύκολη μετακίνηση μεταξύ χώρας αποστολής και προορισμού.

Η κοινή μεταναστευτική πολιτική για να στεφθεί με επιτυχία θα πρέπει να θεμελιώνεται σε υψηλό επίπεδο πολιτικής και επιχειρησιακής αλληλεγγύης, επιμερισμένης ευθύνης και κοινών προσπαθειών των κ-μ, εντός και εκτός των συνόρων της Ε.Ε.¹⁹² Στο πλαίσιο αυτό, στις 23 Σεπ 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε για έγκριση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο¹⁹³ ένα νέο σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο, με ενίσχυση της εμπιστοσύνης μέσα από μια νέα ισορροπία μεταξύ ευθύνης και αλληλεγγύης των κ-μ, εκσυγχρονισμό και επιτάχυνση των διαδικασιών, ευέλικτες επιλογές για τη συνεισφορά των κ-μ, καθώς και ορθότερη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων.¹⁹⁴

Η κατανομή των οικονομικών βαρών και η διασπορά των μεταναστευτικών πληθυσμών μεταξύ των κ-μ, αποτελούν δύο σημαντικές παραμέτρους στη διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου, ενώ ταυτόχρονα σηματοδοτούν την απαιτούμενη αλληλεγγύη για την οικοδόμηση μιας αποτελεσματικής κοινής μεταναστευτικής πολιτικής.¹⁹⁵ Οι ευρω-

¹⁹¹ COM(2011) 0743, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011DC0743&from=en> (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁹² https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum_el. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁹³ Η υποβληθείσα πρόταση εγκρίθηκε στις 20 Μαΐ 21 από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις για έγκριση από το Συμβούλιο.

¹⁹⁴ Μαρία Βλαχάδη, «ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ», Διάλεξη ΣΕΘΑ, 12/01/2021, αναλυτικά στοιχεία βλ. στην ιστοσελίδα https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum_el. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁹⁵ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum/well-managed-schengen-and-external-borders_el. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

παϊκοί πόροι πρέπει να χρησιμοποιούνται για την προώθηση και εφαρμογή κοινών αρχών, καθώς και την ανάληψη συγκεκριμένων ενιαίων δράσεων ώστε να επιτυγχάνεται μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα στην αντιμετώπιση του φαινομένου, ανεξαρτήτως του χώρου υλοποίησης αυτών των δράσεων. Σε αυτό τον προσανατολισμό κινείται και η χρηματοδότηση της ενίσχυσης των επιχειρησιακών δυνατοτήτων του FRONTEX, ώστε να εντείνει τους διασυνοριακούς ελέγχους σε περιοχές που έχουν χαρακτηριστεί «υψηλού κινδύνου» και δέχονται μεγαλύτερη μεταναστευτική πίεση. Το μόνιμο πλέον σώμα του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής,¹⁹⁶ με ανάπτυξη των πρώτων ομάδων ήδη από τον Ιανουάριο 2021, η περαιτέρω ανάπτυξη της χρήσης νέων τεχνολογιών και η βελτίωση της συνεργασίας των συστημάτων πληροφοριών για τη διαχείριση των συνόρων, αποτελούν μέτρα καταλυτικής σημασίας για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης.

Τέλος, εξίσου σημαντικός πυλώνας για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, είναι η εγκαθίδρυση σχέσεων συνεργασίας της Ε.Ε. με τις τρίτες χώρες. Οι εν λόγω συνεργασίες πρέπει να στοχεύουν:

α. Στην καταπολέμηση των πρωταρχικών αιτιών της μετανάστευσης, όπως η φτώχεια, οι ένοπλες συρράξεις, η τρομοκρατία, η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κ.α. Η Ε.Ε., με αδιάλειπτη συνεργασία με άλλους διεθνείς δρώντες (ΟΗΕ, ΝΑΤΟ, ΟΑΣΕ, ΗΠΑ κ.α.), πρέπει να επιδιώξει την αποτροπή κλιμάκωσης των απειλών στις περιοχές των συγκρούσεων και στην αποκατάσταση της περιφερειακής ειρήνης και ασφάλειας. Παράλληλα, μέσα από προγράμματα εκπαίδευσης, ανάπτυξης και οικονομικής ενίσχυσης, μπορεί να συμβάλει στην ανθεκτικότητα των χωρών προέλευσης και στη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου, με τη δημιουργία θέσεων εργασίας και οικονομικών ευκαιριών κοντά στις χώρες των μεταναστών, προκειμένου να τους δώσει κίνητρα παραμονής.¹⁹⁷

β. Στην ενίσχυση των διαδικασιών επιστροφής των παράνομων μεταναστών, επανεισδοχής και επανένταξής τους στις χώρες προέλευσης. Απαιτείται η αποτελεσματική

2021). Στοιχεία μετακινήσεων το έτος 2021 αιτούντων ασύλου από την Ελλάδα σε άλλες χώρες της Ε.Ε., εμφανίζονται αναλυτικά στον Χάρτη 5 του Παραρτήματος Α.

¹⁹⁶ <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20190410IPR37530/european-border-and-coast-guard-10-000-strong-standing-corps-by-2027>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

¹⁹⁷ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum/acting-together-deepen-international-partnerships_el. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

εφαρμογή των υφιστάμενων συμφωνιών επανεισδοχής και διευθετήσεων επιστροφών,¹⁹⁸ καθώς και η διερεύνηση εναλλακτικών προτάσεων και κινήτρων τόσο για τη βελτίωση αυτών, όσο και για τη σύναψη νέων με άλλες χώρες.

γ. Στη στήριξη άλλων χωρών που φιλοξενούν πρόσφυγες και δομές υποδοχής, ως χώρες διέλευσης, για τη βελτίωση των διαδικασιών υποδοχής, καταγραφής και παροχής ασύλου, αλλά και για τη δυνατότητα συντήρησής τους προκειμένου να διατηρούνται στα εδάφη τους οι μεταναστευτικές ροές.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Βασιλική Σαράντη, Εμπειρογνώμων ΥΠΕΞ, Η μεταναστευτική πολιτική της Ε.Ε. και οι σχέσεις με τρίτες χώρες, Διάλεξη ΣΕΘΑ, 3/2/2021. Οι υφιστάμενες συμφωνίες επανεισδοχής και διευθετήσεις επιστροφών της Ε.Ε. με τρίτες χώρες εμφανίζονται στο Παράρτημα «Δ».

¹⁹⁹ Όπως η σύναψη συμφωνίας μεταξύ Ε.Ε. και Τουρκίας το 2014 για την επανεισδοχή προσώπων με παροχή ανταλλαγμάτων και οικονομικής ενίσχυσης, βλ. λεπτομέρειες στην ιστοσελίδα http://publications.europa.eu/resource/cellar/b4b43985-218f-11e8-ac73-01aa75ed71a1.0008.02/DOC_1. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

Συμπεράσματα

Η μετανάστευση είναι ένα σύνθετο φαινόμενο της σύγχρονης εποχής, το οποίο έχει πάρει μια ανεξέλεγκτη πορεία. Οικονομικοί, κοινωνικοί και πολιτικοί λόγοι, ωθούν τα μεταναστευτικά κύματα μακριά από την πατρίδα τους, στην αναζήτηση μια καλύτερης ζωής. Η μεταναστευτική πολιτική που ακολούθησε η Ε.Ε. καταδεικνύει ότι οι μετανάστες ήταν γενικά επιθυμητοί στην Ευρώπη, στο πλαίσιο αντιμετώπισης προβλημάτων όπως το δημογραφικό, το ασφαλιστικό, η έλλειψη εργατικού δυναμικού κ.α. Μπροστά στα ογκώδη ρεύματα μεταναστών και προσφύγων τα τελευταία χρόνια, διαφοροποιήθηκε η στάση ορισμένων κ-μ και δοκιμάστηκε η συνοχή της Ε.Ε. Η ένταξή τους σε μια άλλη κοινωνία, ειδικά όταν πρόκειται για μεγάλα ποσοστά σε αναλογία με τον πληθυσμό μιας χώρας, είναι μια πολύπλοκη διαδικασία, με πολυδιάστατες συνέπειες.

Η Ελλάδα, λόγω της γεωπολιτικής της θέσης και της γειτνιάσής της με πολιτικά ασταθείς περιοχές, αντιμετωπίζει ιδιαίτερα έντονο πρόβλημα από τις προσφυγομεταναστευτικές ροές που επιχειρούν να εισέλθουν στο έδαφος της Ε.Ε. Από διαμετακομιστικός κόμβος, εξελίχθηκε τελικά σε χώρα υποδοχής και μόνιμης παραμονής τους σε σημείο μάλιστα υπέρβασης των ορίων της ανεκτής απορροφητικότητας τόσο από πλευράς αγοράς εργασίας, όσο και κοινωνικής αφομοίωσης, επωμιζόμενη μεγαλύτερο βάρος σε σχέση με άλλα κ-μ. Στην εξέλιξη αυτή συμβάλει αρνητικά και η Τουρκία με την μετριοπαθή, έως αδιάφορη συχνά, στάση της στο ζήτημα καταπολέμησης της παράνομης μετανάστευσης.

Οι μετανάστες ως εργαζόμενοι, συμβάλλουν στο ΑΕΠ της Ελλάδας, καλύπτοντας θέσεις εργασίες που δεν επιθυμούσαν οι ημεδαποί εργαζόμενοι και βοηθώντας στη μείωση του κόστους παραγωγής, στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και στην κάλυψη ελλειμμάτων των ασφαλιστικών ταμείων. Παράλληλα, ως καταναλωτές αγαθών και υπηρεσιών, συμβάλλουν στην αύξηση της ζήτησης και επακόλουθα της παραγωγής και των θέσεων εργασίας. Στον αντίποδα, η παράνομη εργασία και η ενασχόλησή τους με το λαθρεμπόριο, διευρύνει την παραοικονομία και τη φοροδιαφυγή με ανυπολόγιστες οικονομικές συνέπειες, ενώ η αναπόφευκτη αύξηση του πληθυσμού της χώρας επιφέρει αυτόματα κορεσμό στις δημόσιες υποδομές και υπηρεσίες και αύξηση των δημοσίων δαπανών, όπως για παράδειγμα στο σύστημα υγείας.

Η τάση των μεταναστών να δημιουργούν «παράλληλες κοινωνίες» οδηγεί στην «γκετοποίηση» ορισμένων περιοχών της πατρίδας, που σε συνδυασμό με την αύξηση της

παραβατικής συμπεριφοράς και της εγκληματικότητας δημιουργεί το κατάλληλο υπόβαθρο ανάπτυξης προκαταλήψεων, ξеноφοβικών αισθημάτων και ενίοτε ρατσιστικών συμπεριφορών από τους γηγενείς. Παράλληλα, η συσσώρευση τους στις μεγάλες αστικές πόλεις επιφέρει αναπόφευκτα περιβαντολλογικές συνέπειες, όπως αύξηση απορριμμάτων και ατμοσφαιρικών ρύπων, λειψυδρία, καθώς και επιπτώσεις στη δημόσια υγεία μέσα από την αύξηση του κινδύνου μετάδοσης ασθενειών. Ο υπερβολικά αυξημένος αριθμός μεταναστευτικών ροών και προσφύγων, σε συνδυασμό με το δημογραφικό έλλειμμα της χώρας, αποτελεί ένα ακόμα σημείο προβληματισμού της κοινωνίας που αισθάνεται την απειλή αλλοίωσης της εθνικής ταυτότητας και συνοχής.

Η περιορισμένη, επιλεκτική και αυστηρά ελεγχόμενη μετανάστευση είναι επωφελής για την ελληνική οικονομία και κοινωνία. Ωστόσο, η αθρόα εισροή μεταναστών γιγαντώνει τις δυνητικές απειλές για τη χώρα μετατρέποντας τη μετανάστευση σε πρόβλημα εθνικής ασφάλειας. Τα κύματα των μεταναστών αποτέλεσαν το «δούρειο ίππο» για τη δυναμική εισβολή του οργανωμένου διεθνούς εγκλήματος στην Ελλάδα, όπως λαθρεμπόριο, ναρκωτικά, πλαστογραφίες, σωματεμπορία, απαγωγές και ομηρίες, εθνοτικές μαφίες, παράνομη πορνεία κ.α., επιβαρύνοντας ανησυχητικά το δείκτη της εγκληματικότητας της χώρας.

Πρόσφατα τρομοκρατικά χτυπήματα στην Ευρώπη απέδειξαν ότι η παραχώρηση ασύλου και υπηκοότητας δεν μπορεί να αποκλείσει την εκδήλωση τέτοιων δράσεων. Η τρομοκρατία που μπορεί να προέρχεται από το ευρύτερο διεθνές περιβάλλον ή από το εγγύτερο των όμορων κρατών, αποτελεί μία δυνητική απειλή για την Ελλάδα στρεφόμενη είτε ευθέως κατά της ίδιας, είτε κατά «ξένων στόχων» που βρίσκονται στο έδαφός της, αδιαφορώντας για τις συνέπειες που αναπόφευκτα θα προκύψουν για τη χώρα.

Η ανάπτυξη ισχυρών και ανταγωνιστικών εθνικισμών μέσα στην ίδια χώρα και η διαφαινόμενη αλλοίωση της εθνολογικής της βάσης, είναι ο απόλυτος γεωπολιτικός εφιάλτης και η απόλυτη ασύμμετρη απειλή για την Ελλάδα. Η πολυπολιτισμικότητα και η ποικιλία φυλετικών προελεύσεων και θρησκευτικών πεποιθήσεων του μεταναστευτικού πληθυσμού, μετατρέπει το φαινόμενο σε μια δυνητική ασύμμετρη απειλή. Η δημογραφική αλλοίωση και η υπονόμευση της εθνικής συνοχής και ομοιογένειας, η διείσδυση πρακτόρων για κατασκοπεία και εκτέλεση δολιοφθορών, η προώθηση επιδιώξεων όμορων κρατών και η επιβάρυνση των υποδομών του κράτους είναι ορισμένες από τις εκφάνσεις αυτής της ασύμμετρης απειλής.

Κανένα κράτος δεν μπορεί να αντιμετωπίσει μεμονωμένα με επιτυχία όλα τα ζητήματα της μετανάστευσης. Η αντιμετώπιση του φαινομένου, λόγω της ευρείας έκτασής του, απαιτείται να γίνει άμεσα και ενιαία σε επίπεδο Ε.Ε., με καινοτόμα προσέγγιση, μακροπρόθεσμο σχεδιασμό, επίδειξη πολιτικού θάρρους και γνώμονα πάντα το Διεθνές Δίκαιο και την αλληλεγγύη μεταξύ των κ-μ, προκειμένου οι επιμέρους εθνικές στρατηγικές να είναι συμπληρωματικές και όχι αλληλοσυγκρουόμενες.

Η προσπάθεια θα πρέπει αρχικά να εστιασθεί στην εξασφάλιση των συνόρων (ξηρά και θάλασσα), προκειμένου να περιορισθεί η παράνομη είσοδος μεταναστών και να μειωθούν οι πληθυσμιακές εισροές. Ο Οργανισμός FRONTEX έχει σημαντική συμβολή στην καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και στις διαδικασίες ταυτοποίησης και απελάσεων, ιδιαίτερα στα σύνορα της Ελλάδος με την Τουρκία. Συνεισφέροντας στην ολοκληρωμένη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε., ενισχύει τον πυλώνα της αποτροπής για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου.

Η ελαστική ελληνική μεταναστευτική πολιτική που ακολουθήθηκε με τις διαδοχικές προσπάθειες νομιμοποιήσεων, δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα, καθώς τελικά παρέμεινε σημαντικός αριθμός παράνομων μεταναστών στη χώρα που σε συνδυασμό με τα νεοεισερχόμενα μεταναστευτικά κύματα όξυνε τα προβλήματα αλλά και την ανησυχία στην κοινωνία. Η στρατηγική αντιμετώπιση του θέματος μπορεί να σχεδιασθεί μόνο αν γίνει αντιληπτό ότι η αφομοιωτική ικανότητα των χωρών έχει ορισμένα όρια, τα οποία καθορίζονται από το πλήθος των μεταναστών και το πολιτισμικό τους υπόβαθρο. Η χώρα δεν μπορεί και δεν πρέπει να είναι ελκυστική στην ανεξέλεγκτη αθρόα και παράνομη μετανάστευση.

Έχοντας προσδιορίσει το ανώτατο όριο ανοχής μεταναστευτικού πληθυσμού, ακολουθώντας με στοχευμένες πολιτικές και δραστηριότητες θα επιδιωχθεί η σύγκλιση των μεταναστών με τους γηγενείς, για ομαλή ένταξή τους και τελικά την κοινωνική ενσωμάτωση. Μια συνεκτική και μακροπρόθεσμη στρατηγική αντιμετώπισης του θέματος, θα στηριχτεί πρωτίστως στην εκπαίδευση των μεταναστών στη γλώσσα, τον πολιτισμό, τα ήθη, τα έθιμα και τους νόμους της χώρας στην οποία θέλουν να διαμείνουν. Ακολουθώντας, σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση και κατάλληλη χρηματοδότηση, χρειάζεται διευρυμένη διασπορά του μεταναστευτικού πληθυσμού για διευκόλυνση της ένταξής τους στην αγορά εργασίας και ενσωμάτωσή τους στις τοπικές κοινωνίες με όρους διαπολιτισμικότητας, αμοιβαίου σεβασμού, ισότητας και δημοκρατίας.

Σε αντιστοιχία με τη Ελλάδα, η μέχρι τώρα μεταναστευτική πολιτική της Ε.Ε. κρίνεται αναποτελεσματική, κυρίως λόγω δυσχέρειας συγκερασμού των διαφορετικών εθνικών προσεγγίσεων. Το ευρωπαϊκό δίλημμα ανάμεσα στην ανάγκη των μεταναστών για να αποφευχθεί η οικονομική κατάρρευση και στην υψηλή επικινδυνότητα κοινωνικής αποσταθεροποίησης και απώλειας της ευρωπαϊκής ταυτότητας, επιβάλλεται να απαντηθεί άμεσα.

Μια κοινή μεταναστευτική πολιτική θα πρέπει να θεμελιώνεται στην αλληλεγγύη μεταξύ των κ-μ, στη δίκαιη κατανομή των οικονομικών βαρών, καθώς και στο συντονισμό και τη συνεργασία τόσο μεταξύ τους όσο και με τις τρίτες χώρες σε θέματα επιστροφών και επανένταξης. Είναι προφανές ότι αν δεν υπάρχει μια μακροπρόθεσμη προσέγγιση του θέματος με ταυτόχρονη προσπάθεια να αντιμετωπισθούν οι γενεσιουργές αιτίες, ελλοχεύει ο κίνδυνος οι όποιες αποφάσεις και οι πρωτοβουλίες που αναλαμβάνονται να φαίνονται αναχρονιστικές και αναποτελεσματικές, λόγω της αναπόφευκτης επιδείνωσης της κατάστασης.

Οι κοινωνίες των ανεπτυγμένων χωρών πρέπει να κατανοήσουν ότι το πρόβλημα της μετανάστευσης θα αυξάνεται διαρκώς όσο αυξάνεται το χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών χωρών, αλλά και όσο συνεχίζονται οι διάφορες συρράξεις στον πλανήτη και η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η προώθηση μιας αναπτυξιακής και επενδυτικής πολιτικής στις χώρες αποστολής μεταναστών, καθώς και η προσπάθεια επίλυσης των συγκρούσεων και διασφάλισης της περιφερειακής ασφάλειας και ειρήνης, θα συμβάλουν σημαντικά στην αποτελεσματική αντιμετώπιση του μεταναστευτικού φαινομένου.

Προτάσεις

Η έκταση που έχει λάβει το φαινόμενο της μετανάστευσης παγκοσμίως, καθώς και οι επιπτώσεις που επιφέρει σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο και κυρίως ως πρόβλημα εθνικής ασφάλειας, επιτείνουν την ανάγκη γεωστρατηγικής αντιμετώπισής του. Προς αυτή την κατεύθυνση απαιτείται να ληφθούν άμεσα σημαντικές αποφάσεις και πρωτοβουλίες τόσο στο πλαίσιο του εθνικού σχεδιασμού, όσο και στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα προτεινόμενα μέτρα βασίζονται στους τρεις κύριους πυλώνες που αναπτύχθηκαν προηγουμένως και συγκεκριμένα στη διαχείριση των συνόρων για αποτροπή, στην ένταξη και κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών σε συνδυασμό με το δημογραφικό πρόβλημα και τέλος στη βελτίωση της κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής.

Στο πλαίσιο του εθνικού σχεδιασμού:

α. Ενίσχυση των αστυνομικών, λιμενικών, τελωνειακών και στρατιωτικών υπηρεσιών με προσωπικό και σύγχρονα μέσα, για την αυστηροποίηση και εντατικοποίηση των ελέγχων στα σύνορα. Υπό το πρίσμα της εντατικοποίησης φύλαξης των «κοινών συνόρων», κρίνεται σκόπιμη η ανάληψη πρωτοβουλιών ώστε μέρος της ενίσχυσης να χρηματοδοτηθεί με ευρωπαϊκά κονδύλια, όπως για παράδειγμα η προμήθεια σύγχρονων συστημάτων επιτήρησης, που θα ενισχύσει έμμεσα και την εθνική άμυνα.

β. Απαρέγκλιτη εφαρμογή των ευρωπαϊκών οδηγιών για καταγραφή, ταυτοποίηση και λήψη βιομετρικών στοιχείων όλων των νόμιμων ή παράνομων αλλοδαπών που εισέρχονται στην ελληνική επικράτεια και καταχώρηση των στοιχείων στα υφιστάμενα πληροφοριακά συστήματα. Η εκμετάλλευση των σύγχρονων τεχνολογιών ανταλλαγής πληροφοριών, ψηφιοποίησης και επεξεργασίας δεδομένων, μπορεί να συμβάλει στην πρόληψη τρομοκρατικών ενεργειών και την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος.

γ. Επιτάχυνση των διαδικασιών εκδόσεων αποφάσεων αιτήματος ασύλου Α' και Β' βαθμού για αποσυμφόρηση των δομών των νησιών και επίσπευση της επιστροφής στις χώρες τους των μη δικαιούντων.

δ. Ανάληψη πρωτοβουλιών για τη χορήγηση ευρωπαϊκών κονδυλίων για τη βελτίωση των υποδομών υποδοχής, πρωτοβάθμιας περίθαλψης και προσωρινής διαμονής των μεταναστών και προσφύγων.

ε. Χάραξη αυστηρής εθνικής μακροπρόθεσμης πολιτικής στη διαχείριση, προσαρμογή, ένταξη και κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστευτικών ροών και συγκεκριμένα:

(1) Προσδιορισμό του ανώτατου αριθμού αλλοδαπών που μπορεί να δεχθεί η χώρα συνδυάζοντας την απορροφητικότητα της αγοράς εργασίας, το δημογραφικό έλλειμμα και την εξασφάλιση εθνικής συνοχής.

(2) Απαγόρευση μαζικών εγκαταστάσεων στα μεγάλα αστικά κέντρα και υποχρεωτική διασπορά τους στην περιφέρεια με κατ' ελάχιστο χρόνο παραμονής και ταυτόχρονη παροχή κινήτρων.

(3) Υποχρεωτική εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας μέσα από τη διευκόλυνση πρόσβασης των μεταναστών σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες της χώρας.

(4) Εξειδίκευση των μεταναστών με στοχευμένες επιμορφώσεις σε δεξιότητες που λείπουν και θεωρούνται αναγκαίες για την ελληνική οικονομία, προκειμένου στη συνέχεια να απορροφούνται σε συγκεκριμένους τομείς εργασίας, καθιστώντας τους σαφώς πιο αποτελεσματικούς και αποδοτικούς.

(5) Ενίσχυση του ρόλου και της λειτουργίας των Κέντρων Ένταξης Μεταναστών με παράλληλη γεωγραφική διασπορά τους σε όλη την περιφέρεια για πλήρη καταγραφή σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση του μεταναστευτικού πληθυσμού, παροχή οδηγιών, διευκολύνσεων, προώθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση, των περιοχών μετεγκατάστασης, με προκειμένου να συμβάλουν στην ομαλότερη ενσωμάτωσή τους στις τοπικές κοινωνίες.

(6) Δημιουργία ενώσεων μεταναστών, συμβάλλοντας στον αυτοέλεγχο των ίδιων των μεταναστών, στην προώθηση του διαλόγου μεταξύ των αρχών και των μεταναστών, καθώς και στην εμβάθυνση και μελέτη των προβλημάτων που τους απασχολούν.

(7) Δημιουργία κατάλληλου θεσμικού πλαισίου που θα περιορίζει δραστικά τη δυνατότητα παραμονής παράνομων μεταναστών και αυτών με παραβατική συμπεριφορά και θα λειτουργεί ως μοχλός πίεσης στην απόκτηση νομιμοποίησης, στην ειρηνική συμβίωση και ομαλή ένταξη στο πολιτικό και κοινωνικό σύστημα της χώρας. Για παράδειγμα η ανανέωση άδειας παραμονής να στηρίζεται σε στοιχεία που αποδεικνύουν την ενσωμάτωση του μετανάστη στη χώρα όπως το καθαρό ποινικό μητρώο, η φοίτηση των παιδιών στο σχολείο, η συμμετοχή στους τοπικούς θεσμούς, η προηγούμενη απασχόλησή του κ.α.

(8) Θέσπιση αυστηρών ποινών σε όσους εργοδότες απασχολούν παράνομους μετανάστες, προς πάταξη της παράνομης εργασίας και φοροδιαφυγής, αλλά και μείωση της παράτυπης μετανάστευσης.

στ. Αντιμετώπιση του μεταναστευτικού με μια ολιστική προσέγγιση σε συνάρτηση με το δημογραφικό πρόβλημα και τη διασφάλιση της εθνικής συνοχής. Στην κατεύθυνση αυτή απαιτείται η λήψη μέτρων και η παροχή κινήτρων για αύξηση του αριθμού γεννήσεων των ελλήνων πολιτών όπως η χορήγηση κλιμακούμενων επιδομάτων και φοροαπαλλαγών βάσει του αριθμού των τέκνων, η μοριοδότηση σε διαγωνισμούς και χορήγηση υποτροφιών σε τέκνα πολύτεκνων οικογενειών, η χορήγηση ευνοϊκών δανείων, η στήριξη μονογονεϊκών οικογενειών, η επιτάχυνση των διαδικασιών υιοθετήσεως τέκνων κ.α.

Στο επίπεδο της Ε.Ε.:

α. Αλλαγή πολιτικής αναφορικά με την «αυτοδιαφήμιση» και την παρουσίαση της Ευρώπης ως ένα ελκυστικό προορισμό με επίδειξη γενναιοδωρίας των χωρών υποδοχής μέσω κοινωνικών επιδομάτων, που παρακινεί περισσότερους ανθρώπους να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να κινηθούν προς αυτήν. Η καθιέρωση αυστηρότερων όρων παραμονής και ενσωμάτωσης, θα μειώσει τον κίνδυνο κοινωνικής αποσταθεροποίησης και απώλειας της ευρωπαϊκής ταυτότητας.

β. Περαιτέρω ενίσχυση του FRONTEX με μόνιμο προσωπικό και μέσα και ουσιαστική μετεξέλιξή του σε Ευρωπαϊκή συνοριοφυλακή με καθιέρωση μόνιμης διεξαγωγής κοινών επιχειρήσεων στα εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε., ως μέτρο αποτροπής των ροών.

γ. Θέσπιση νέων ενιαίων αυστηρότερων κανόνων χορήγησης ασύλου και επιτάχυνση των διαδικασιών απέλασης όσων προσπαθούν να εισέλθουν χωρίς νόμιμα έγγραφα και διατυπώσεις.

δ. Στο πλαίσιο της επικείμενης αναθεώρησης του «Δουβλίνο III», αναδιαμόρφωση των κριτηρίων για τη διεκπεραίωση των αιτήσεων ασύλου με γνώμονα την αλληλεγγύη, την αποσυμπύεση των χωρών εισόδου και την ισοκατανομή του αριθμού προσφύγων στις χώρες της Ε.Ε.

ε. Χρηματοδότηση σε συνεργασία με τον ΟΗΕ, της λειτουργίας καταυλισμών προσφύγων σε χώρες διέλευσης εκτός ευρωπαϊκού εδάφους προς αποσυμπύεση των κ-μ, όπως για παράδειγμα η συμφωνία της Ε.Ε. με την Τουρκία, με αυστηρό όμως έλεγχο εφαρμογής των καθορισθέντων όρων.

στ. Συνεργασία με τις τρίτες χώρες και τους διεθνείς δρώντες για την εξάλειψη των γενεσιουργών αιτιών του φαινομένου και συγκεκριμένα:

(1) Διαμεσολάβηση στην επίλυση των συγκρούσεων στη Μέση Ανατολή, Αφρική και δυτική Ασία και τη δημιουργία μεσοπρόθεσμα ασφαλών συνθηκών διαβίωσης που αποτελούν τη βασική αιτία της ροής προσφύγων.

(2) Ανάλυση πρωτοβουλιών για την οικονομική ανάπτυξη και δημιουργία θέσεων εργασίας στις χώρες αποστολής μεταναστών, προκειμένου να δημιουργούνται συνθήκες που θα κρατήσουν τους πολίτες στις εστίες τους. Μια οικονομική βοήθεια στην καρδιά του προβλήματος, θα ήταν πιο αποτελεσματική λύση και λιγότερο κοστοβόρα σε σχέση με τα ποσά που δαπανώνται για τη θεραπεία του μεταναστευτικού φαινομένου.

(3) Ενίσχυση των υφιστάμενων συμφωνιών αλλά και σύναψη νέων με τις χώρες αποστολής μεταναστών αναφορικά με τον καθορισμό των διαδικασιών της νόμιμης εισόδου, την επιστροφή των παράνομων μεταναστών και προώθησης της κυκλικής μεταναστευσης.

Πηγές - Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αλογοσκούφης Γ., «Διεθνής Οικονομική και Παγκόσμια Οικονομία», (Gutenberg, 2013).
- Βλαχάδη Μαρία, 'ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ', Διάλεξη ΣΕΘΑ, 12/01/2021
- Γκόφας Α. - Τζιφάκης Ν., «Θεωρητικές Προβολές στη Διεθνή Πολιτική, η Σινοαμερικανική Πρόκληση», (Αθήνα: Πεδίο, 2017).
- Δενιόζος Νίκος Κ., ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ Τεύχος 12, «Η Λαθρομετανάστευση ως Μορφή Οργανωμένου Εγκλήματος, Απειλή για την Άμυνα και Ασφάλεια του Περιφερειακού Συστήματος της Ε.Ε».
- Κασίμης Χαρ. - Παπαδόπουλος Απ., «Μετανάστες στην Ελλάδα. Απασχόληση και Ένταξη στις Τοπικές Κοινωνίες», (Αθήνα: εκδόσεις ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, 2012).
- Κεφαλά, Βιβή, «Βόρεια Αφρική – εσωτερική Πολιτική, Περιφερειακές και Διεθνείς Σχέσεις», (Αθήνα: Παπαζήση, 2015).
- Κολιόπουλος, Κων/νος, «Η Στρατηγική Σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα», (Αθήνα: Ποιότητα, 2008).
- Κολοβός Γιάννης, «Το Κουτί της Πανδώρας, Παράνομη Μετανάστευση και νομιμοποίηση στην Ελλάδα», (Αθήνα: Πελασγός, 2003).
- Κόντης Α., Ζητήματα κοινωνικής ένταξης μεταναστών, (2009).
- Κοππά Μαριλένα, «Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ)», Διάλεξη ΣΕΘΑ, 04/11/2020
- Κοράκης Γ. «Μετανάστευση και Εθνική Ασφάλεια».
- Λάγγαρης. Π., «Μετανάστευση – Λαθρομετανάστευση και Εθνική Ασφάλεια».
- Ληξιοιριώτης Ιωάννης, «Το νομικό καθεστώς του μετανάστη μισθωτού στην Ελλάδα», (Αθήνα: Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, 1998).
- Λυμπεράκη Α. και Πελαγίδης Θ., Ο φόβος του ξένου στην αγορά εργασίας, ανοχές και προκαταλήψεις στην ανάπτυξη, (2000).
- Μάζης Ιωάννης, «Η Γεωπολιτική της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία», (Αθήνα: Λιβάνη, 2008).
- Μαρούδα Μαρία Ντανιέλα, «Διεθνές Δίκαιο και Ασφάλεια, θεματική ενότητα: Δίκαιο προσφυγής στη χρήση βίας/συλλογική ασφάλεια/δίκαιο ενόπλων συρράξεων (ΔΔΕΣ/ΔΑΔ) και καθεστώς στρατιωτικής κατοχής», Παραδόσεις ΣΕΘΑ, Νοε - Δεκ

- Μαρούδα Μαρία Ντανιέλα, «Διεθνές Δίκαιο και Ασφάλεια, θεματική ενότητα: Διαχείριση κρίσεων από Διεθνείς Οργανισμούς (ΟΗΕ, ΝΑΤΟ, ΕΕ κλπ.) - χρήση βίας - συλλογική ασφάλεια», Παραδόσεις ΣΕΘΑ, 23/11/2020
- Μαρβάκης Α., Παρσάνογλου Δ., Παύλου Μ., «Μετανάστες στην Ελλάδα», (Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2001).
- Μαρτζούκος Β., αντιπρόεδρος ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ, «Δημογραφία - Μετανάστευση και το μέλλον της Ευρώπης. Η περίπτωση της Ελλάδος», Διάλεξη ΣΕΘΑ, 26/3/21
- Ναζάκης Χάρης, Χλέτσος Μιχάλης, «Μετανάστες και Μετανάστευση, Οικονομικές Πολιτικές και Κοινωνικές Πτυχές», (Αθήνα: Πατάκη, 2001).
- Ντόκος Θ. - Τσάκωνας Π., «Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας», Αθήνα: Παπαζήση, 2005).
- Παπαδάκη Γιώτη Όλγα, «Η σταδιακή διαμόρφωση της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής» στο «κείμενα περιφερειακής επιστήμης», Τόμος ΙΙΙ, σελ 11-25, (Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Περιφερειολόγων Επιστημόνων, 2012).
- Παπαδοπούλου Δ., «Μορφές Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Ενσωμάτωσης των Μεταναστών», Gutenberg.
- Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, «Ελλάδα, Νοτιοανατολική Ευρώπη και νέο Διεθνές Σύστημα: οι Προκλήσεις του 21ου αιώνα», (Αθήνα: Παπαζήση, 1999).
- Παρίσης, Ιωάννης, Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα, (Αθήνα: Εκδόσεις Ινφογνώμων, 2011).
- Πλατιάς Αθανάσιος, Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, (Αθήνα: Εκδόσεις Εστία, 2009).
- Σακελλαρίου Ν., «Το σύστημα πληροφοριών Schengen», (Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα, 1995).
- Σαράντη Βασιλική, Η μεταναστευτική πολιτική της Ε.Ε. και οι σχέσεις με τρίτες χώρες, Διάλεξη ΣΕΘΑ, 3/2/2021
- Συρίγος, Άγγελος, «Ελληνοτουρκικές σχέσεις», 3η έκδοση, (Αθήνα: Πατάκη, 2018).
- Τριανταφυλλίδου Άννα, «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα του 21^{ου} Αιώνα», (Αθήνα: 2010, Κριτική ΑΕ).
- Τριανταφυλλίδου Άννα, «Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική: Προβλήματα και Κατευθύνσεις», Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), (2005).
- Τριανταφυλλίδου Άννα και Γκέμη Έντα, «Αλφαβητάρι της Μετανάστευσης».

Ξενόγλωσση

Adamoli, Sabrina, Andrea Di Nicola, Ernesto U Savona, και Paola Zoffi. 'ORGANISED CRIME AROUND THE WORLD'. Helsinki, 1998.

Amnesty International, Libya: Eu's Patchwork Policy Has Failed To Protect The Human Rights Of Refugees And Migrants, November 2018.

Baldwin A. David, 'The Concept of Security', Review of International Studies, 1997.

Husken Thomas, "The practice and culture of smuggling in the borderland of Egypt and Libya". International Affairs, Vol 93(4), 2017.

Paoletti Emanuela, "The Migration of Power and North-South Inequalities: The Case of Italy and Libya", New York, Palgrave Macmillan, 2010.

Seeberg Peter, "The Arab Uprisings and the EU's Migration Policies - The Cases of Egypt, Libya, and Syria". Democracy and Security, Vol. 9(1-2), 2013.

'Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy', 2016.

Tilly, Charles. Migration in modern European history. Working paper, Michigan: CRSO, 1976.

Διαδίκτυο

Αγγελίδης Δημήτρης, «Προσφυγόπουλα στην πορνεία: η «επιδημία» της διπλανής πόρτας», efsyn.gr, 20/04/2017, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα https://www.efsyn.gr/ellada/dikaionomata/107487_prosfygoroyla-stin-porneia-i-epidimia-tis-diplanis-portas. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011 - ELSTAT'. <https://www.statistics.gr/el/2011-census-pop-hous>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

Βήμα press, «Η Τουρκική ΜΙΤ στρατολογεί πράκτορες ανάμεσα σε φοιτητές και μετανάστες», , 28/11/2020, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://vimapress.gr/i-tourkiki-mit-stratologe-i-praktores-anamesa-se-foitites-kai-metanastes/>.(έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

Δενιόζος Νίκος, «Η ασύμμετρη απειλή της μετανάστευσης», Foreign Affairs Hellenic Edition, 09/07/2018, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.foreignaffairs.gr/articles/71858/dr-nikos-deniozos/i-asymmetri-apeil-tis-metanasteysis?page=show>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

ΔΟΜ, Γλωσσάριο για τη Μετανάστευση, Διεθνής Μεταναστευτική Νομοθεσία,

- https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_20.pdf. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).
- Ελληνική Δημοκρατία - Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας - Ειδικό Μητρώο ΜΚΟ'. <https://hellenicaid.mfa.gr/ydas/eidiko-metroo-mko/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).
- Ελληνική Εταιρεία Στρατηγικών Μελετών, «Πληροφοριακός Οδηγός επί Θεμάτων Στρατιωτικού Ενδιαφέροντος». (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε 16/05/2015, http://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/%CE%A4AMPERE_1999_EL.pdf. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).
- Ζαβός Α., «Παράνομη Μετανάστευση: Η Ελλάδα Εγκλωβισμένη από τις Διεθνείς Συνθήκες», Ιστοσ. Skai.gr, Αθήνα, 13 Ιουν 2012, <http://www.skai.gr/news/opinions/article/205444/paranomi-metanasteusi-i-ellada-eglovismeni-apo-tis-diethneis-sunthikes/#ixzz42VDtDG00> (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).
- Ημεροδρόμος, «Κατακραυγή και καταδίκη από το ΕΔΑΔ αν η Ελλάδα καταργήσει τον δεύτερο βαθμό για το άσυλο», <https://www.imerodromos.gr/katakraygi-kai-katadiki-apo-to-edad-an-i-ellada-katargisei-ton-deytero-vathmo-gia-to-asylo/>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).
- Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Γενικό Νομοθετικό Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <http://www.antigone.gr/files/gr/library/selected-publications-on-migration-and-asylum/eu/metanasteysh.pdf> (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).
- Kathimerini, «Αφγανιστάν: Ποιες χώρες θα υποδεχθούν τους Αφγανούς πρόσφυγες», 23 Αυγούστου 2021, <https://www.kathimerini.gr/world/561472861/afganistan-poes-chores-tha-ypodechthoyn-toys-afganoy-s-prosfyges/>, (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).
- Κοράκης Γ., «ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ. ΟΙ ΝΕΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΠΕΙΛΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΜΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ» διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t13/t13_02.htm. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).
- Λιμενικό Σώμα, 'Νόμος 3079/2002 - ΦΕΚ 311/Α/10-12-2002 (Κωδικοποιημένος)',

<https://www.e-nomothesia.gr/kat-naytilia-nausiploia/limeniko-soma/n-3079-2002.html>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

Μαντζούφας Παναγιώτης, Μεταναστευτικά Ρεύματα και κοινωνική ένταξη στην Ελλάδα, <http://www.constitutionalism.gr/site/1836-metanasteytika-reymata-kai-koinwniki-entaxi-stin-s/>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

Νομοθεσία | Υπηρεσία Ασύλου'. http://asylo.gov.gr/?page_id=141. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

Νόμος 3386/2005 - ΦΕΚ Α-212/23-08-2005 (Κωδικοποιημένος) – ‘ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ - ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ - ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ - ΠΟΛΙΤΕΣ Ε.Ε.’ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-allodapoi/n-3386-2005.html>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

Παραδεισάνος Αδάμ, ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ, http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

Προγράμματα Τάμπερε, Χάγης και Στοκχόλμης <https://www.mfa.gr/brussels/monimi-antiprosopia-ee/ellada-sten-ee/europaios-khoros-dikaiousunes-eleutherias-kai-asphaleia.html?page=1-7>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

Πρώτο Θέμα, «Αφγανιστάν - Ίλβα Γιόχανσον: Θα πρέπει να αποτρέψουμε μετανάστες να κατευθύνονται προς την ΕΕ μέσω παράτυπων διαδρομών», 18 Αυγούστου 2021, <https://www.protothema.gr/politics/article/1153171/afganistan-ilva-giohanson-tha-prepei-na-apotrepsoume-metanastes-na-kateuthunodai-pros-tin-ee-meso-paratupon-diadromon/>, (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

Σένγκεν (Συμφωνία και Σύμβαση), Europa. Syntheses de la Legislation, http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/schengen_agreement_el.htm. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

Το Βήμα, «Εκτακτη Σύνοδος ΥΠΕΞ της ΕΕ την Τρίτη – Στο επίκεντρο Αφγανιστάν και προσφυγικό», 27 Αυγούστου 2021, <https://www.tovima.gr/2021/08/27/politics/ektakti-synodos-ypeks-tis-ee-tin-triti-sto-epikentro-afganistan-kai-prosfygiko/>, (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

Τσαϊλάς Δημήτρης, «Το μεταναστευτικό ζήτημα απειλή της εθνικής ασφάλειας», Liberal, 25/09/2019, <https://www.liberal.gr/diplomacy/to-metanasteutiko-zitima-apeili-tis-ethnikis-asfaleias/267888>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Ιούλιος

- 2019, <https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/politiki-entaxis-se-ethniko-epipedo/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, «Ετήσιο Σχέδιο Δράσης 2021», <https://www.scribd.com/document/497516777/Υπουργείο-Μετανάστευσης-Και-Ασύλου>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).
- Action Plan on Integration and Inclusion 2021-2027, 24/11/20, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files_en?file=2020-11/action_plan_on_integration_and_inclusion_2021-2027.pdf (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκ 21)
- Boswell Christina, JCMS (2007), Migration Control in Europe After 9/11: Explaining the Absence of Securitization, Vol: 45, Num:3, University of Edinburgh, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1468-5965.2007.00722.x>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).
- ‘Gates Bill: Billionaires warning to Europe on immigrations’. <https://www.news.com.au/world/europe/bill-gates-cautions-europe-on-its-open-door-immigration-policy/news-story/69aa93741619820a5e13093ba9c7294e>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).
- Hellenic Coast Guard’, <http://www.hcg.gr/node/156>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).
- HuffPost Greece, «Αδιέξοδο» στην συμφωνία επανεισδοχής μεταναστών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Δεκτό μόλις το 10% των αιτημάτων|’, https://www.huffingtonpost.gr/entry/koinwnia-symfwnia-epaneisdoxi-toyrkia_gr_7106414. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).
- Megerisi Tarek, Geostrategic Dimensions of Libya’s Civil War, Africa Center for Strategic Studies (2020), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.jstor.com/stable/resrep24408>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).
- Sheet, Fact. ‘North Atlantic Treaty Organization NATO’s Deployment in the Aegean Sea’. Consulté le 14 Δεκέμβριος 2019. www.nato.int. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).
- ‘Turkey | European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations’. https://ec.europa.eu/echo/where/europe/turkey_en. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).
- ‘UN Summit for Refugees and Migrants 2016 | Refugees and Migrants’.

<https://refugeesmigrants.un.org/summit>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

‘United States Department of State -Country Reports on Terrorism 2019’ -. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/Country-Reports-on-Terrorism-2019-2.pdf>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:32013R0604>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1576409590330&uri=CELEX:32013R0604>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration_en. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://greece.iom.int/el/filoxenia-temporary-shelter-and-protection-most-vulnerable-migrants-greece>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<http://www.defencenews.gr/index.php/ethniki-amina-2/859-analysi-paranomi-diakinisilathrometanaston-kai-organomeno-egklima>(έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<http://www.geetha.mil.gr/media/adispo/magazines/magazine17.pdf>(έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<http://www.eaas.gr/?q=press-release/%CE%BB%CE%B1%>.(έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<http://missingmigrants.iom.int/>(έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2015/06/Alvafitari.pdf>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<http://missingmigrants.iom.int/infographics>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

http://rosalux.gr/sites/default/files/publications/migration_web.pdf. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/security/20190612STO54307/ola-osa-chreiazetai-na-gnorizete-gia-ti-zoni-sengken>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133153>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://migration.gov.gr/gas/diadikasies/doyvlinio-iii/>.(έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/06/%CE%9319.GR->

%CE%A4AMPERE-1999.pdf. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3A116002>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://migration.gov.gr/tag/eyropaiko-symfono-metanasteysis-kai-asyloy/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2020/12/10-11/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20170629STO78631/i-metanasteutiki-krisi-stin-europs>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20170629STO78632/to-metanasteutiko-stin-europs>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/priorities/metanasteusi>. (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/priorities/metanasteusi/20200924STO87803/meiktes-oi-antidraseis-sto-ek-gia-to-neo-sumfono-metanasteusis-kai-asulou>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20170629STO78630/prosfugiki-krisi-kai-ee-stoicheia-kai-arithmoi>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20170629STO78629/i-apantistis-ee-stin-metanasteutiki-proklisi>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/world/20200624STO81906/exereunontas-ta-aitia-tis-metanasteusis-giati-metanasteuoun-oi-anthropoi>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20170627STO78419/elegchoiton-europaikon-sunoron-kai-diacheirisi-tis-metanasteusis>. (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/frontex_el (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/migratory-pressures/managing-migration-flows/#>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/new-pact-migration-and-asylum_el. (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

<https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/politike-ee-se-themata>

metanasteuses-kai-asulou.html. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

http://emmedia.pspa.uoa.gr/fileadmin/emmedia.pspa.uoa.gr/uploads/Resources/Publications/Seira_Eidikes_Meletes/abstract_Sampatakou.pdf. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/02/files/MELETH_15.pdf. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/06/8443_2014_EL.pdf. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/06/9417_2012_EL.pdf. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/06/COM2006735-EL.pdf>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/06/COM2007247-EL.pdf>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/06/COM2011743-EL.pdf>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2008/07/triand.pdf>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://www.unhcr.org/migration-and-development.html>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2017/10/2012_Migration___Asylum_GR.pdf. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20190218IPR26999/migration-and-asylum-eu-funds-to-promote-integration-and-protect-borders>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_70759.htm. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/main-operations/operation-poseidon-greece-/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/situation-at-eu-external-borders-detections-rise-from-record-lows-a-year-ago-AvxIbX> (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021)

<http://frontex.europa.eu/about-frontex/origin/> (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

<https://www.tanea.gr/2019/09/24/politics/panagiotopoulos-dynitiki-apeili-gia-tin-asfaleia-tis-xoras-to-metanasteytiko/>. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

<https://www.liberal.gr/diplomacy/to-metanasteutiko-zitima-apeili-tis-ethnikis-asfaleias/267888>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

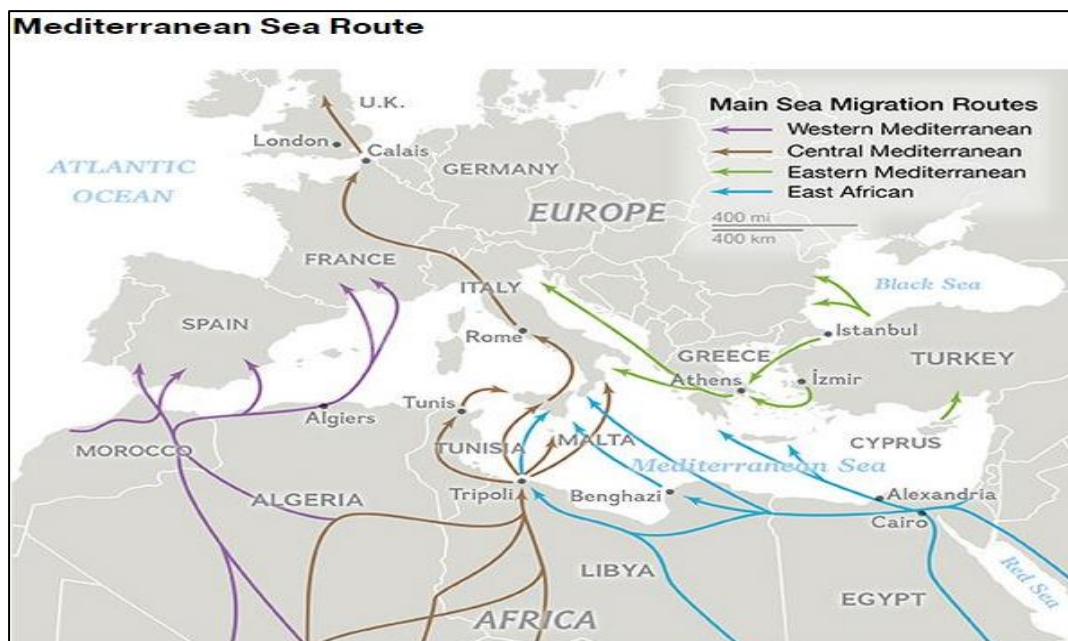
<https://migration.gov.gr/migration-policy/europaikes-kai-diethneis-politikes-metanasteusis/>. (έγινε πρόσβαση στις 23 Νοεμβρίου 2021).

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852. (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

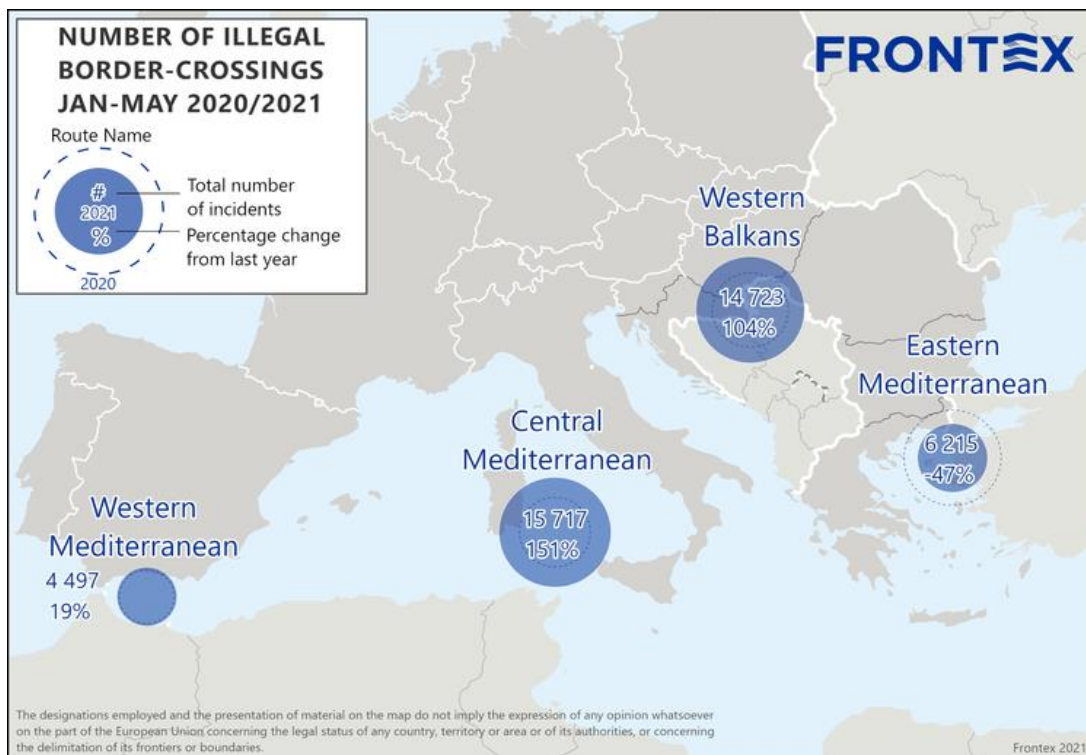
<http://www.opengov.gr/immigration/wp-content/uploads/downloads/2019/01/ethniki-stratigiki.pdf>. (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

<https://www.statista.com/statistics/454775/number-of-illegal-entries-between-bcps-to-the-eu/> (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

Παράρτημα Α: Στατιστικά Στοιχεία Μεταναστευτικών Ροών

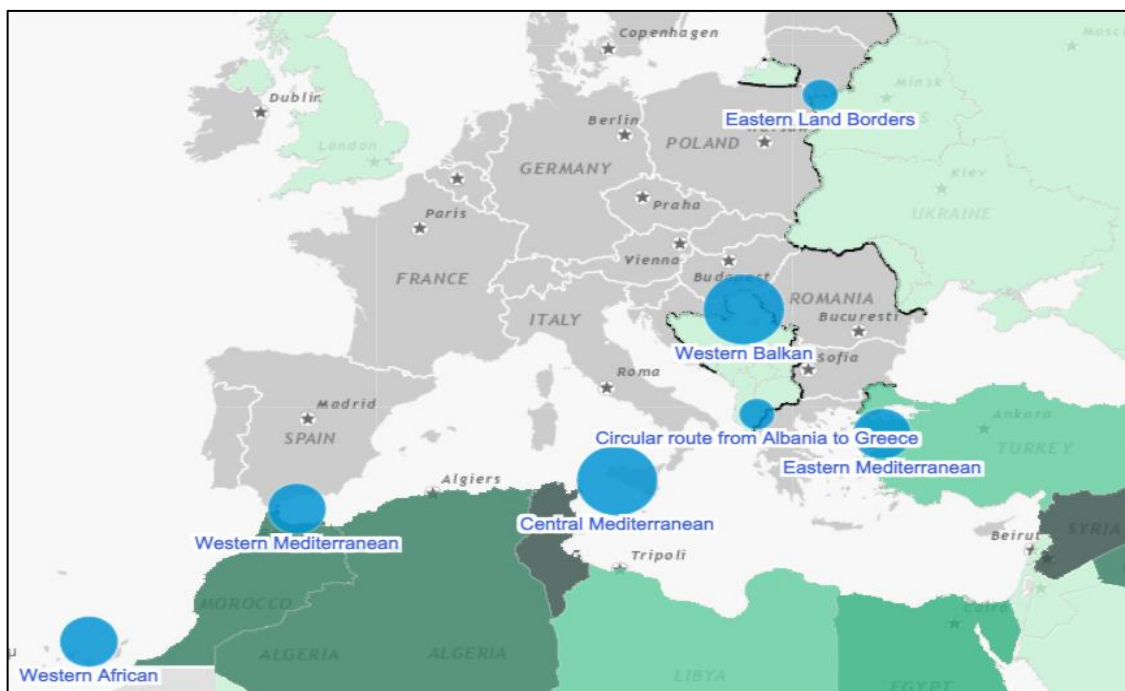
Χάρτης 1: Διάδρομοι μεταναστευτικών ροών προς την Ευρώπη²⁰⁰

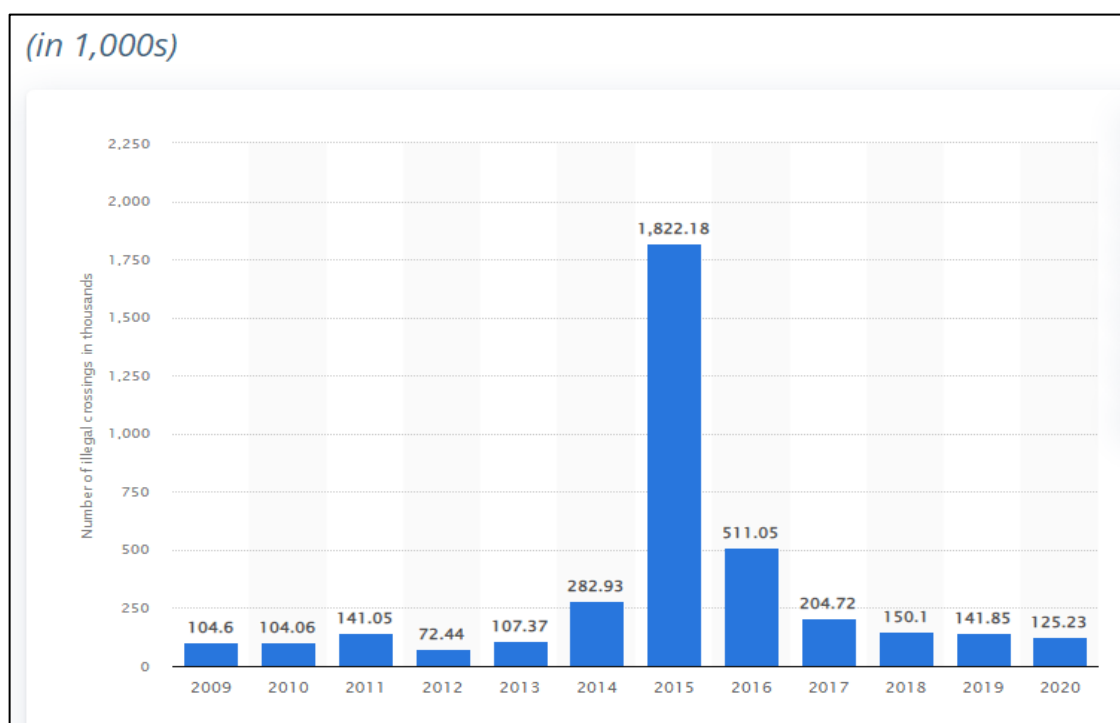
Χάρτης 2: Συγκριτικά στοιχεία παράνομων διελύσεων συνόρων ΕΕ 2020/2021²⁰¹

²⁰⁰ <https://www.unhcr.org/migration-and-development.html>. (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

²⁰¹ <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/situation-at-eu-external-borders-detections-rise-from-record-lows-a-year-ago-AvxIbX> (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

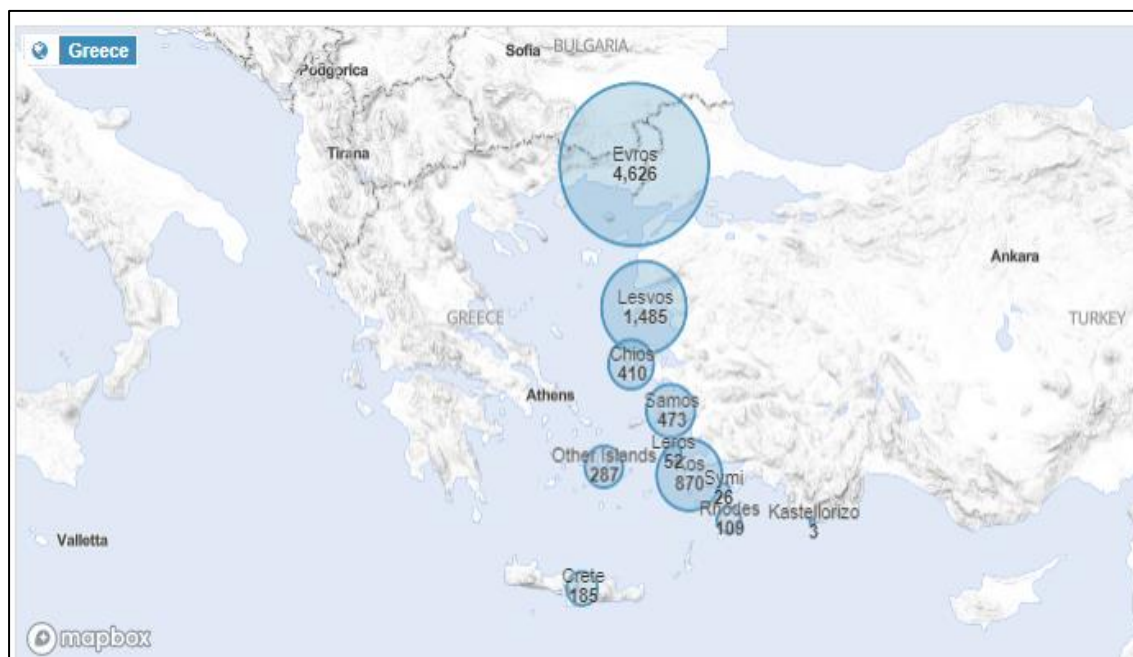
Χάρτης 3: Σημεία και μέγεθος παράνομων διελεύσεων συνόρων από Ιαν έως Νοε 2021²⁰²

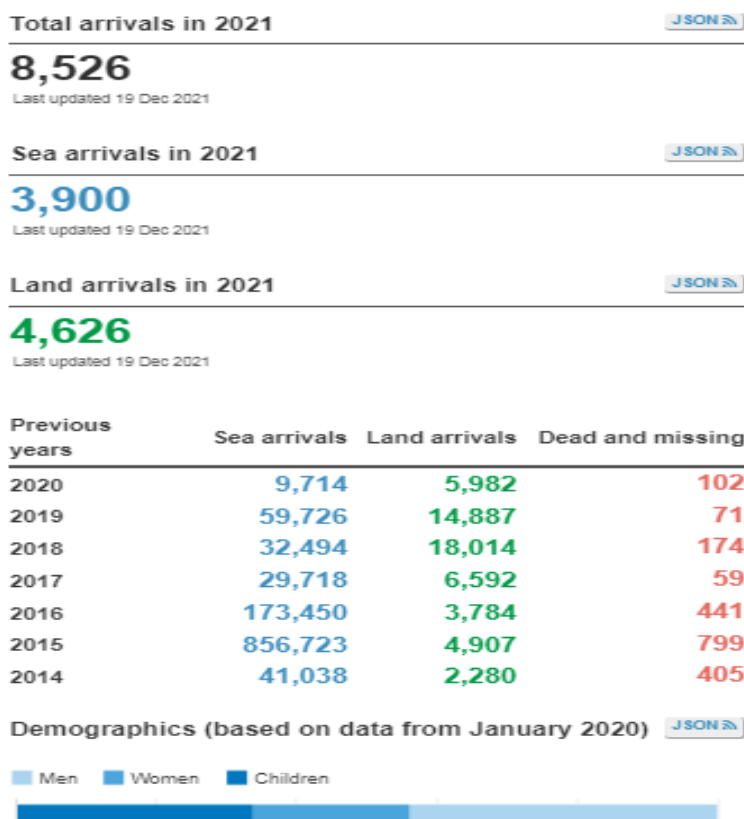
Διάγραμμα 1: Αριθμός συνολικά παράνομα εισερχομένων ατόμων σε σημεία εισόδου της Ε.Ε. για τα έτη 2009 έως 2020²⁰³

²⁰² <https://frontex.europa.eu/we-know/migratory-map/> (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

²⁰³ <https://www.statista.com/statistics/454775/number-of-illegal-entries-between-bcps-to-the-eu/> (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

Χάρτης 4: Συνολικές αφίξεις προσφύγων και παράνομων μεταναστών στα ελληνικά σύνορα (θαλάσσια και χερσαία) το 2021²⁰⁴

Πίνακας 1: Συνολικές αφίξεις προσφύγων και παράνομων μεταναστών στα ελληνικά σύνορα (θαλάσσια και χερσαία) ανά έτος από το 2014 έως το 2021²⁰⁵

²⁰⁴ <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179> (έγινε πρόσβαση στις 20 Δεκεμβρίου 2021).

²⁰⁵ <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179> (έγινε πρόσβαση στις 20 Δεκεμβρίου 2021).

Country of origin	Source	Data date	Population	
Afghanistan		31 Oct 2021	26.0%	813
Others		31 Oct 2021	15.9%	498
Somalia		31 Oct 2021	15.9%	497
Dem. Rep. of the Congo		31 Oct 2021	9.0%	282
State of Palestine		31 Oct 2021	8.6%	268
Iraq		31 Oct 2021	7.6%	237
Syrian Arab Rep.		31 Oct 2021	6.4%	199
Pakistan		31 Oct 2021	6.2%	194
Cameroon		31 Oct 2021	2.4%	75
Iran (Islamic Rep. of)		31 Oct 2021	2.1%	65
Stateless		31 Oct 2021	0.1%	2
Algeria		31 Oct 2021	0.0%	1

Πίνακας 2: Κατανομή ανά χώρα προέλευσης των συνολικών αφίξεων στα θαλάσσια ελληνικά σύνορα το 2021²⁰⁶

Country of origin	Source	Data date	Population	
Afghanistan		31 Dec 2020	35.2%	3,417
Syrian Arab Rep.		31 Dec 2020	22.7%	2,207
Dem. Rep. of the Congo		31 Dec 2020	10.3%	1,004
Somalia		31 Dec 2020	9.5%	923
Others		31 Dec 2020	9.1%	881
Iraq		31 Dec 2020	4.3%	422
State of Palestine		31 Dec 2020	3.2%	312
Iran (Islamic Rep. of)		31 Dec 2020	2.0%	193
Cameroon		31 Dec 2020	1.7%	166
Pakistan		31 Dec 2020	1.1%	111
Stateless		30 Nov 2020	0.5%	49
Kuwait		31 Dec 2020	0.2%	18
Algeria		31 Dec 2020	0.1%	11

Πίνακας 3: Κατανομή ανά χώρα προέλευσης των συνολικών αφίξεων στα θαλάσσια ελληνικά σύνορα το 2020²⁰⁷

²⁰⁶ <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179> (έγινε πρόσβαση στις 20 Δεκεμβρίου 2021).

²⁰⁷ http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179#_ga=2.187794536.1301115216.1617388276-792201386.1615140943. (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

Χάρτης 5: Στοιχεία μετατοπίσεων – προωθήσεων αιτούντων άσυλου από την Ελλάδα σε άλλες χώρες της Ε.Ε. το 2021²⁰⁸

²⁰⁸ <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/90101> (έγινε πρόσβαση στις 20 Δεκεμβρίου 2021).

5. Μόνιμος Πληθυσμός κατά ομάδες υπηκοοτήτων Απογραφή Πληθυσμού - Κατοικιών, 2011	
Ομάδες υπηκοοτήτων	2011
Σύνολο	10.816.286
Ελληνική ⁽¹⁾	9.904.286
Λοιπών χωρών ΕΕ	199.121
Χωρών λοιπής Ευρώπης	530.244
Χωρών Αφρικής	25.850
Χωρών Καραϊβικής, Νότιας ή Κεντρικής Αμερικής	2.564
Χωρών Βόρειας Αμερικής	7.248
Χωρών Ασίας	138.274
Χωρών Ωκεανίας	1.994
Χωρίς υπηκοότητα, αδιευκρίνιστη υπηκοότητα ή δε δηλώθηκε	6.705

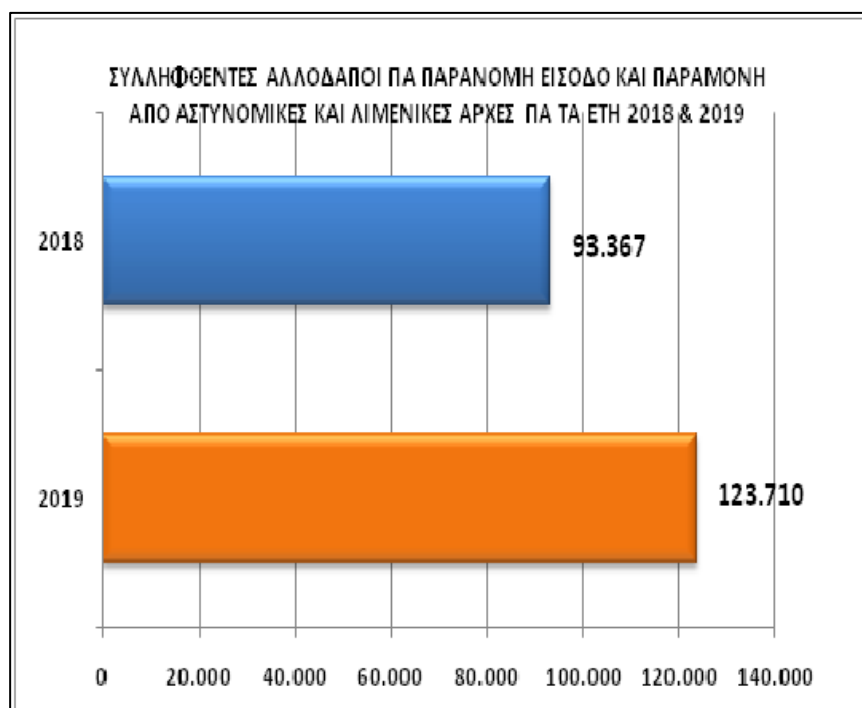
(1) Περιλαμβάνονται και τα άτομα με ελληνική και άλλη υπηκοότητα.

Μόνιμος Πληθυσμός κατά ομάδες υπηκοοτήτων (%)

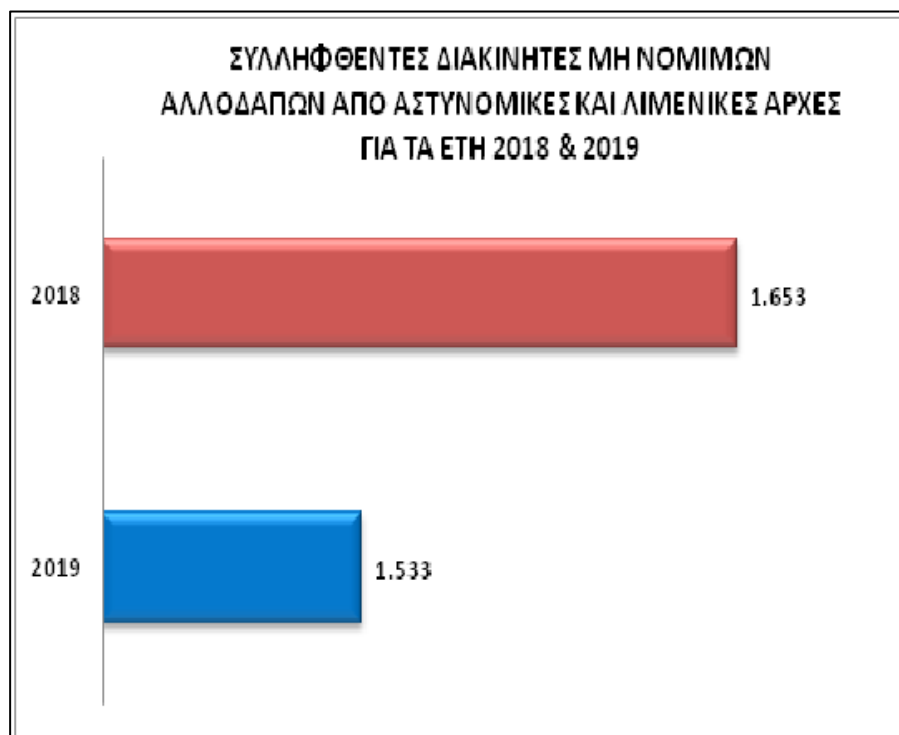

Πίνακας 4: Μόνιμος πληθυσμός κατά ομάδες υπηκοοτήτων βάσει της απογραφής 2011²⁰⁹

²⁰⁹ <https://www.statistics.gr/2011-census-pop-hous> (έγινε πρόσβαση στις 4 Απριλίου 2021).

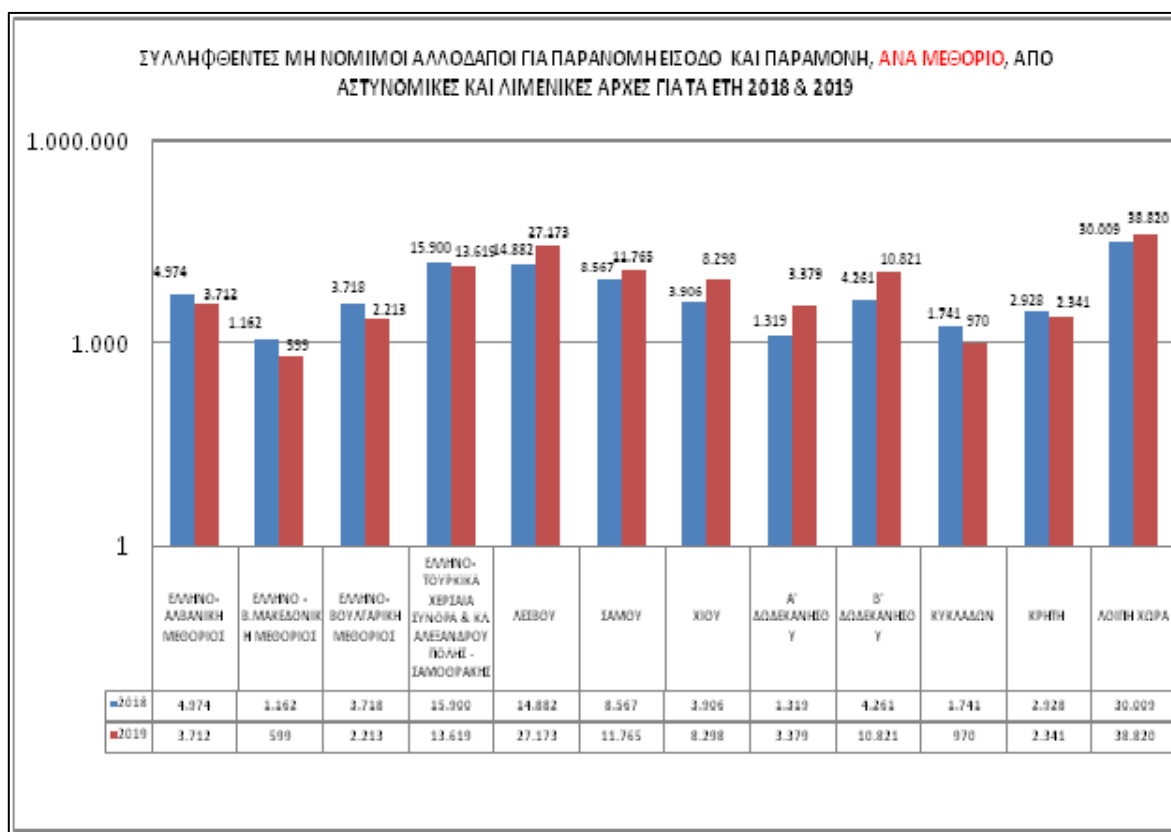

Διάγραμμα 2: Συλληφθέντες μη νόμιμοι αλλοδαποί, για παράνομη είσοδο & παραμονή, από αστυνομικές και λιμενικές Αρχές για τα έτη 2018 και 2019²¹⁰

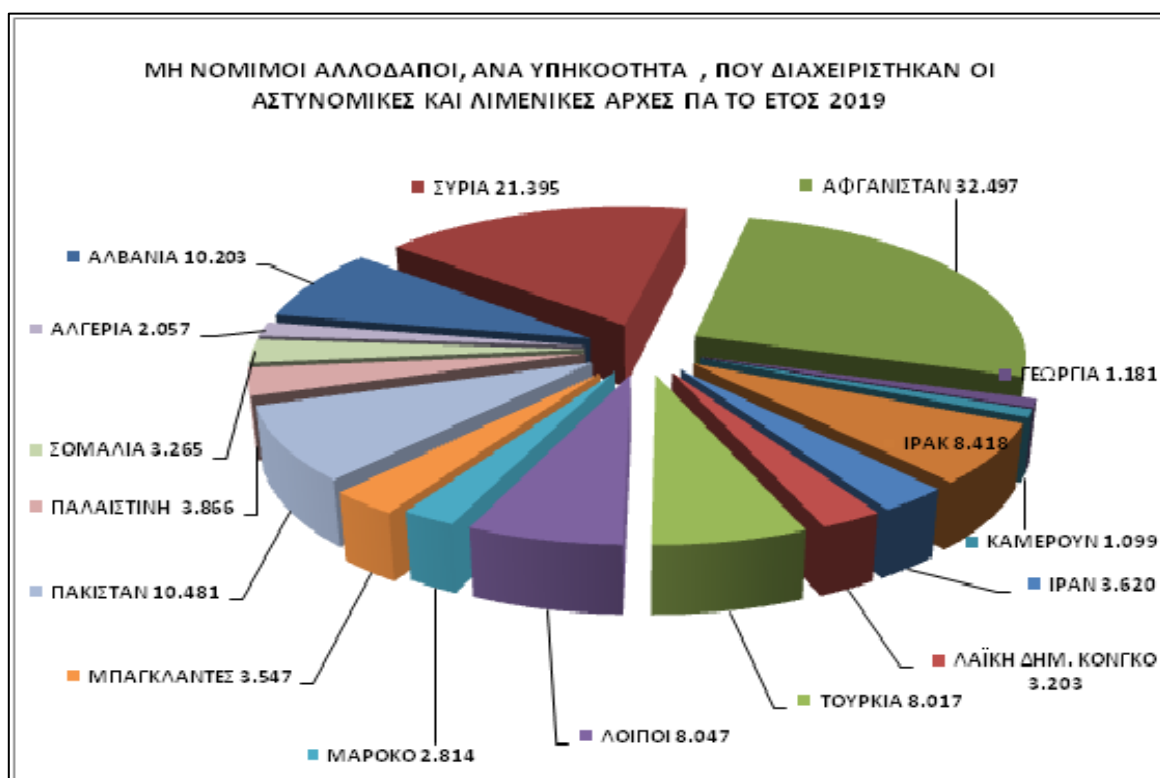

Διάγραμμα 3: Συλληφθέντες διακινητές μη νόμιμων αλλοδαπών, από αστυνομικές και λιμενικές Αρχές για τα έτη 2018 και 2019

²¹⁰http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=&perform=view&id=93710&Itemid=2443
&lang=. (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

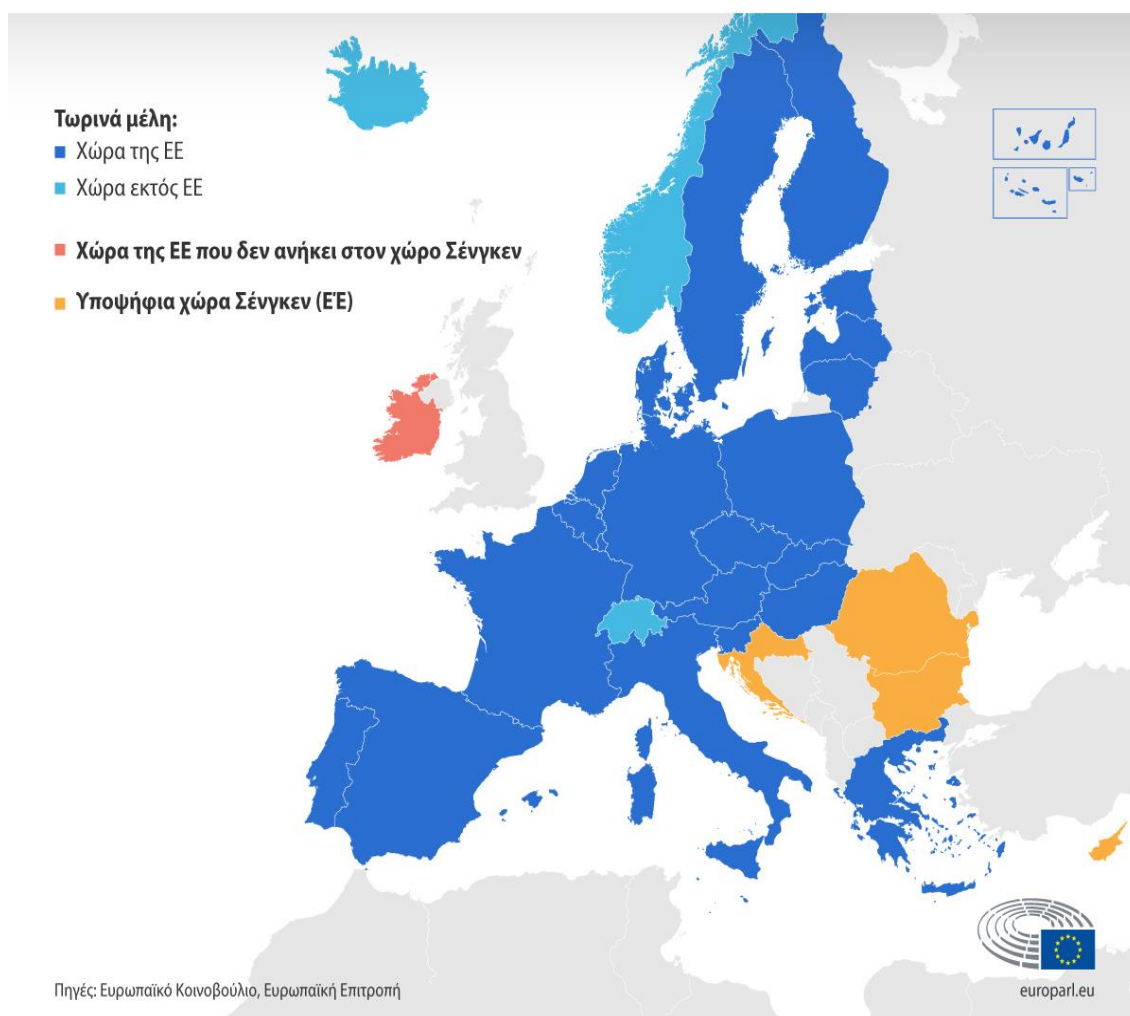

Διάγραμμα 4: Συλληφθέντες μη νόμιμοι αλλοδαποί, για παράνομη είσοδο & παραμονή, από αστυνομικές και λιμενικές Αρχές, ανά μεθώριο (2019 – 2018)

Διάγραμμα 5: Συλληφθέντες μη νόμιμοι αλλοδαποί, για παράνομη είσοδο & παραμονή ανά υπηκοότητα για το 2019

Παράρτημα Β: Χώρος Συμφωνίας Σένγκεν

Χάρτης 4: Χάρτης χώρου Σένγκεν και κρατών υπό ένταξη²¹¹

²¹¹https://www.europarl.europa.eu/resources/library/images/20200408PHT76824/20200408PHT76824_original.jpg. (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

Πίνακας 3: Κράτη μέλη που ανήκουν στην ζώνη Schengen²¹²

²¹² <https://www.schengenvisa.info.com/schengen-visa-countries-list/>. (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

Παράρτημα Γ: Οργανόγραμμα και Καθήκοντα FRONTEX

Πίνακας 4: Το οργανόγραμμα του EBCGA, γνωστού ως FRONTEX²¹³

Ο FRONTEX (Frontieres Exterieures for "external borders") ιδρύθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 2007/2004 του Συμβουλίου της 26ης Οκτωβρίου 2004, έχοντας ως αποστολή να βοηθήσει τα κράτη μέλη της Ε.Ε. να εφαρμόσουν τους κανόνες της Ε.Ε. σχετικά με τους ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα και να συντονίζει την επιχειρησιακή συνεργασία μεταξύ των κ-μ στον τομέα της διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων.

²¹³ <https://frontex.europa.eu/about-frontex/our-mission/>. (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

Με τον κανονισμό (ΕΕ) 2016/1624 της 14ης Σεπτεμβρίου 2016, ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (European Border and Coast Guard Agency - EBCGA), αντικαθιστά τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό για τη Διαχείριση της Επιχειρησιακής Συνεργασίας στα Εξωτερικά Σύνορα των Κρατών Μελών της Ένωσης, ωστόσο διατηρεί την ίδια νομική προσωπικότητα και είναι γνωστός με την ίδια ονομασία FRONTEX.

Στα καθήκοντα του οργανισμού, περιλαμβάνονται τα ακόλουθα:

α. Η παρακολούθηση των μεταναστευτικών ροών και διεξαγωγή αναλύσεων κινδύνων όσον αφορά όλες τις πτυχές που σχετίζονται με την ολοκληρωμένη διαχείριση των συνόρων.

β. Η διεξαγωγή αξιολόγησης τρωτότητας, περιλαμβανομένης της αξιολόγησης της ικανότητας και ετοιμότητας των κρατών μελών να αντιμετωπίζουν απειλές και προβλήματα στα εξωτερικά σύνορα.

γ. Η παρακολούθηση της διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων μέσω αξιωματικών συνδέσμων του οργανισμού στα κράτη μέλη.

δ. Η παροχή βοήθειας προς τα κράτη μέλη σε περιπτώσεις που απαιτείται αυξημένη τεχνική και επιχειρησιακή συνδρομή στα εξωτερικά τους σύνορα μέσω δρομολόγησης, συντονισμού και οργάνωσης κοινών επιχειρήσεων και ταχείων επεμβάσεων, λαμβάνοντας υπόψη ότι ορισμένες καταστάσεις ενδέχεται να συνεπάγονται επείγουσες ανάγκες ανθρωπιστικής φύσης και επιχειρήσεις διάσωσης στη θάλασσα σύμφωνα με το ενωσιακό δίκαιο.

ε. Η παροχή τεχνικής και επιχειρησιακής συνδρομής σε κράτη μέλη και σε τρίτες χώρες, προς υποστήριξη των επιχειρήσεων έρευνας και διάσωσης ανθρώπων που κινδυνεύουν στη θάλασσα που ενδεχομένως προκύπτουν στη διάρκεια επιχειρήσεων επιτήρησης των συνόρων στη θάλασσα.

στ. Η σύσταση και ανάπτυξη των ομάδων ευρωπαϊκής συνοριοφυλακής και ακτοφυλακής, μεταξύ άλλων και εφεδρείας ταχείας αντίδρασης, που πρέπει να αναπτυχθούν κατά τη διάρκεια κοινών επιχειρήσεων και επιχειρήσεων ταχείας επέμβασης στα σύνορα, και μέσα στο πλαίσιο των ομάδων στήριξης για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών.

ζ. Η σύσταση αποθέματος τεχνικού εξοπλισμού, προκειμένου να αναπτύσσεται σε κοινές επιχειρήσεις ή επιχειρήσεις ταχείας επέμβασης στα σύνορα, και στο πλαίσιο των ομάδων στήριξης για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, καθώς και σε επιχειρήσεις και επεμβάσεις επιστροφής.

η. Η υποστήριξη της ανάπτυξης τεχνικών προτύπων εξοπλισμού, ιδίως σε επίπεδο τακτικής διοίκησης, της ανάπτυξης ελέγχου και επικοινωνίας, καθώς και της ανάπτυξης τεχνικής εποπτείας με σκοπό τη διασφάλιση της διαλειτουργικότητας σε ενωσιακό και εθνικό επίπεδο.

θ. Η παροχή συνδρομής στα κράτη μέλη σε περιπτώσεις που απαιτείται αυξημένη τεχνική και επιχειρησιακή συνδρομή για την εφαρμογή της υποχρέωσης επιστροφής των επιστρεφόντων, μεταξύ άλλων μέσω συντονισμού και οργάνωσης επιχειρήσεων επιστροφής στο πλαίσιο των αντίστοιχων εντολών των εμπλεκόμενων οργανισμών, συνεργασία με την Ευρώπη και την Eurojust και παροχή συνδρομής στα κράτη μέλη σε περιπτώσεις όπου απαιτείται αυξημένη τεχνική και επιχειρησιακή συνδρομή στα εξωτερικά σύνορα για την αντιμετώπιση του διασυνοριακού οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας.

ι. Η δημιουργία ομάδων παρατηρητών των επιχειρήσεων αναγκαστικής επιστροφής, συνοδών επιχειρήσεων αναγκαστικής επιστροφής και ειδικών σε θέματα επιστροφής.

ια. Η σύσταση και ανάπτυξη ευρωπαϊκών ομάδων επέμβασης για επιστροφές κατά τη διάρκεια επεμβάσεων επιστροφής.

ιβ. Η συνδρομή στα κράτη μέλη για την εκπαίδευση των εθνικών συνοριοφυλάκων, του λοιπού σχετικού προσωπικού και των εμπειρογνομόνων στον τομέα των επιστροφών, μεταξύ άλλων με την καθιέρωση κοινών προδιαγραφών εκπαίδευσης.

Χάρτης 5: Περιοχές εφαρμογής επιχείρησης «ΠΟΣΕΙΔΩΝ»²¹⁴

²¹⁴ <https://migrantsatsea.org/tag/poseidon/>. (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

Παράρτημα Δ: Συμφωνίες Επανεισδοχής και Διευθετήσεις Επιστροφής της Ε.Ε. με Τρίτες Χώρες²¹⁵

Συμφωνίες Επανεισδοχής της Ε.Ε. με τρίτες χώρες

- Χονγκ-Κονγκ (2004)
- Μακάο (2004)
- Σρι Λάνκα (2005)
- Αλβανία (2006)
- Ρωσία (2007)
- Ουκρανία (2008)
- Βόρεια Μακεδονία (2008)
- Βοσνία-Ερζεγοβίνη (2008)
- Μαυροβούνιο (2008)
- Σερβία (2008)
- Μολδαβία (2008)
- Πακιστάν (2010)
- Γεωργία (2011)
- Αρμενία (2014)
- Αζερμπαϊτζάν (2014)
- Τουρκία (2014)
- Πράσινο Ακρωτήριο (2014)
- Λευκορωσία (2020)

Διευθετήσεις επιστροφής Ε.Ε. με τρίτες χώρες

- Αφγανιστάν: Joint Declaration on Migration Cooperation (2016, 2021)
- Ιράκ: αρθ. 105 Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας
- Μπαγκλαντές: Standard Operating Procedures for the Identification and Return of Persons without an Authorisation to Stay (2017)
- Αιθιοπία: Admission Procedures for the Return of Ethiopians from European Union Member States (2017)

²¹⁵ Βασιλική Σαράντη, Εμπειρογνώμων ΥΠΕΞ, Η μεταναστευτική πολιτική της Ε.Ε. και οι σχέσεις με τρίτες χώρες, Διάλεξη ΣΕΘΑ, 3/2/2021.

- Γκάμπια: Good practices for the efficient operation of the identification and return procedures of persons without authorisation to stay (2018)
- Γουινέα: good practices for the efficient operation of the return procedure (2017)
- Ακτή Ελεφαντοστού: Joint document on the procedures for identification and re-admission of migrants presumed to be Ivorian nationals staying irregularly in the European Union (2018)

Παράρτημα Ε: Πηγές Χρηματοδότησης Αντιμετώπισης του Φαινομένου της Μετανάστευσης²¹⁶

Για την υλοποίηση των επιμέρους δραστηριοτήτων και των πρωτοβουλιών υφίσταται ένα ευρύ πλέγμα χρηματοδοτικών εργαλείων, κυρίως ευρωπαϊκής προέλευσης, όπως παρακάτω:

- α. Εθνικοί πόροι, τόσο στο πλαίσιο του τακτικού προϋπολογισμού, όσο και στο πλαίσιο του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων.
- β. Ευρωπαϊκό Ταμείο για το Άσυλο, τη Μετανάστευση και την Ένταξη (T.A.M.E).
- γ. Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Ταμείο Συνοχής, Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας).
- δ. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ε.Σ.Π.Α. «Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα 2014-2020».
- ε. Πόροι που διατίθενται στο πλαίσιο του χρηματοδοτικού μηχανισμού του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (EOX –E.A.A. Grants).
- στ. Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους.
- ζ. Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης.
- η. Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων.
- θ. Αναπτυξιακή Τράπεζα του Συμβουλίου της Ευρώπης.
- ι. Έκτακτες χρηματοδοτήσεις DG HOME & DG ECHO.
- ια. Ιδιωτικοί πόροι οι οποίοι μπορεί να προέρχονται από κληροδοτήματα, Διεθνείς Οργανισμούς, κ.ά.
- ιβ. Άλλες δυνητικές ευρωπαϊκές χρηματοδοτικές πηγές, που μετέχουν εμμέσως πλην σαφώς στην αντιμετώπιση του προσφυγικού ζητήματος, όπως:

²¹⁶ Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Ιούλιος 2019, σελ 79, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/politiki-entaxis-se-ethniko-epirpedo/>. (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2021).

(1) το πρόγραμμα Erasmus+, μεταξύ των στόχων του οποίου συμπεριλαμβάνονται η προώθηση της εκπαίδευσης ενηλίκων, κυρίως σε νέες δεξιότητες και σε δεξιότητες που απαιτούνται από την αγορά εργασίας, καθώς και η μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου,

(2) το πρόγραμμα για την Απασχόληση και την Κοινωνική Καινοτομία (EaSI), που αποσκοπεί στην προαγωγή ποιοτικής και βιώσιμης απασχόλησης υψηλού επιπέδου, τη διασφάλιση επαρκούς και κατάλληλης κοινωνικής προστασίας, την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας και τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας,

(3) το πρόγραμμα «Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια», στο πλαίσιο του οποίου επιδοτούνται δράσεις για την πρόληψη και την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και άλλων μορφών μη ανοχής